

14.964
XIII.9.

NYETEMES

REGÉNYTÁR

Kupa Érpád

Képzelt

királyok

Széchenyi Könyvtár

I.

SINGER és WOLFNER Kiadása
BUDAPESTEN.

Egy-egy évfolyam 18 kötetből áll.

Egyetemes Regénytár

Gyűjteménye
*a legkiválóbb hazai és külföldi
regényeknek.*

Egy-egy kötet ára
diszes piros vászon-
kötésben
- 50 kr. -
(Egy korona.)

◇ Minden kötet külön is kapható. ◇

Tizenhárom éves fennállása óta, 216 kötetével, a leg-
gazdagabb sorozatát nyújtja az **Egyetemes Regénytár**
a legjobb hazai és külföldi regényeknek. A mi érdekes és
kiváló a külföldi regényirodalom terén az utóbbi években
megjelent, mind belekerült az Egyetemes Regénytárba s
hazai jeleseink közül nincs egy sem, a ki ne volna néhány
kötettel képviselve gyűjteményünkben. Ezek a szempontok
vezérelnek bennünket a jövőben is: csak jót, érdekeset és
együttal értékeset nyújtani, ez lesz törekvésünk ezután is.

Előkészületben vannak: Beniczkyné B. L., Bródy
Sándor, Herczeg Ferenc, Szabóné Nogáll Janka, Tábori
Róbert, a külföldiek közül Coppée, Alexander, Gyp,
Prevost stb. legújabb munkái.

Az Egyetemes Regénytárban minden hóban egy teljes
regény 1—2 kötetben jelenik meg. Egy-egy évfolyam 18
kötetből áll. Minden kötet külön és bármely könyvkereskedés-
ben megszerezhető. Egy-egy kötet ára diszes piros
vászonkötésben 50 kr. (1 korona.) A gyűjteményre
előfizetni is lehet. Az előfizetési ár bérmentes küldéssel:
20 kötetre 10 frt, 10 kötetre 5 frt, 6 kötetre 3 frt.

Singer és Wolfner könyvkiadóhivatala

Budapest, Andrásy-ut 10.

Jegyzéke az eddig megjelent köteteknek :

I. évfolyam.

Ara forint

A bánya, Ohnét Györgytől, fordította Fái J. Béla	1.—
A lohínnal fű, elbeszélés Mikszáth Kálmántól	—50
Beatrice házassága, angolból, Hugh Conwaytól	1.—
A jubilánsok, regény, írta Tolnai Lajos	—50
A kék fátoly, francia regény, írta Fortuné du Boisgobey	1.—
A halott, regény, írta Feuillet Oktáv	—50
Lise Fleuron, írta Ohnét György, fordította Fái J. Béla	1.—
A fülemile, írta Petőfi István	—50
Nem! írta Wükis Collins. Regény	1.—
Violanta, regény, írta Eckstein Ernő, ford. Fái J. Béla	—50
Saját kezébe, regény, írta Benicskyné Bajza Lenke	—50
Egy csontváz elbeszélése, írta Manuel Gonsales	—50
Az ural körökben, regény, írta Hamilton Aldé	—50

II. évfolyam.

A Crolx-Mort grófnők, regény, írta Ohnét György	1.—
Élő halott, Hugh Conway regénye	1.—
Megölt lelkek, regény, írta Margitay Desső	—50
Az özege, írta Feuillet Oktáv	—50
Magduska öröksége, regény, írta Abonyi Lajos	1.—
Jung Helén, elbesz., írta Lindau Pál, ford. Tábori Róbert	—50
Sarah grófnő, írta Ohnét György, ford. Dr. Székely János	1.—
Balassa Bálint, írta P. Szathmáry Károly	—50
A marquisné, regény, írta Delpit Albert, ford. Fái J. Béla	1.—
Első szerelem. — Kóp-kóp, írta Turgenev Iván	—50
A fészek regényei, írta Mikszáth Kálmán	—50
Tábori posta, regény, írta Carmen Sylva, ford. Fái J. Béla	1.—

III. évfolyam.

Ó az! Regény, írta Benicskyné Bajza Lenke	1.—
A hitetlen, regény, írta Delpit E.	1.—
Almanach 1888. évre. szerkeszti Mikszáth Kálmán	1.—
Holdenís Meta, írta Cherbuliez V., ford. Ambrus Zoltán	1.—
Lég és föld. — Kitérőlt évek. Két elbeszélés, írta Kasár E.	—50
A tábornok úr fia. — A nevelő. Írta Grollier Balduin	—50
Akarat, írta Ohnét György, ford. Tóth Béla	1.—
A legszebb hercegnő, tört. regény, írta P. Szathmáry K.	1.—
A freskok, írta Ouida	—50
Blaisot kisasszony, írta Uchard Mario	—50
Emberek, Elbeszélések, írta Bródy Sándor	—50
Fehér éjszakák, írta Dosztojevskij Tivadar	—50

IV. évfolyam.

Az elvált asszony, regény, írta Csiky Gergely	1.—
„Ó“, Angol regény, írta Rider Haggard	1.—
Almanach 1889-re, szerk. Mikszáth Kálmán (elfogyott)	1.—
Alom, regény, írta Zola Emil, ford. Fái J. Béla	1.—
Szent Mihály, Werner E. regénye	1.50
A pénzés molnár románcza, írta Abonyi Lajos	—50
Rameau orvos, regény, írta Ohnét György, ford. Fái J. Béla	1.—
A szivárvány, írta Kasár Emil	—50
A kis lord, írta Burnett F. H., ford. Kárpáti János	—50
Anjuta, írta Letmaff P., ford. Sasvári A.	1.—

V. évfolyam.

	<i>Ara forint</i>
A hegység tündére, regény, írta <i>Benicskyné Bajsa Lenke</i> . . .	1.—
Paulina, regény, írta <i>Hugh Conway</i> . . .	1.—
Almanach 1890-re, szerkeszti <i>Mikszáth Kálmán</i> . . .	1.—
A szív küzdelmei, olasz regény, írta <i>Tarchetti H.</i> . . .	—50
Utolsó szerelem, írta <i>Ohnet György</i> , ford. <i>Tóth Béla</i> . . .	1.—
Faust orvos, regény, írta <i>Bródy Sándor</i> . . .	—50
Fenn és lenn, írta <i>Herczeg F.</i> . . .	1.—
Az elítélt leánya, írta <i>Daudet E.</i> . . .	1.—
Felejtethetetlen szavak. — Megosztott szív, írta <i>Heyss P.</i> . .	—50
A ki a szívét a homlokán hordja, írta <i>Jókai Mór</i> . . .	—50
Miss Rovel, regény, írta <i>Oberbülles V.</i> . . .	1

VI. évfolyam.

A Pierre lelke, írta <i>Ohnet György</i> , fordította <i>Fát J. Béla</i> . . .	1.—
Almanach 1891-re, szerkeszti <i>Mikszáth Kálmán</i> . . .	1.—
Curly, egy színész története, írta <i>Coleman John</i> . . .	—50
Rang és pénz, írta <i>Benicskyné Bajsa Lenke</i> . . .	1.—
Művészbecsület, regény, írta <i>Frutket Octav</i> , ford. <i>Tóth Béla</i> .	1.—
A havasok alján, elbeszélések, írta <i>Gyarmathy Zsigánd</i> . . .	—50
A vasgyáros (A hámoros), írta <i>Ohnet György</i> , ford. <i>Fát J.</i>	1.—
Isten hozzád szerelem, írta <i>Serao Matild</i> , ford. <i>Tóth B.</i> . .	1.—
Idelné leánya, regény, írta <i>Mudrony Soma</i> . . .	1.—
Lázban, regény, írta <i>Lindau Pál</i> , ford. <i>Tábori Róbert</i> . . .	—50
A hívek, regény, írta <i>Tinsau Leon</i> ford. <i>Fát J. Béla</i> . . .	—50

VII. évfolyam.

A gyűlölség adója, írta <i>Ohnet György</i> , ford. <i>Tóth Béla</i> . . .	1.—
Almanach 1892-re, szerkeszti <i>Mikszáth Kálmán</i> . . .	1.—
Egy apáca története, regény, írta <i>Verga G.</i> . . .	—50
Yerba Buena, regény, írta <i>Bret Haris</i> , ford. <i>Fát J. Béla</i> . . .	1.—
Elmult évekből, elbeszélések, írta <i>Váradi Antal</i> . . .	—50
Veszedelmes bűbáj, reg., írta <i>Theuriet André</i> , ford. <i>Tóth Béla</i>	1.—
A kegyencz, reg., írta <i>Sudermann H.</i> , ford. <i>Tábori Róbertné</i> .	1.—
Damáz Margit. Regény, írta <i>Kövér Ilma</i> . . .	—50
Kis hercegnő, regény, írta <i>Mrs. Hungerford</i> , ford. <i>Fát J. B.</i>	—50
A klengesztelt átok, regény, írta <i>P. Seathmáry Károly</i> . . .	—50
A tilalom, reg., írta <i>Tinsau Leon</i> , ford. <i>Fát J. Béla</i> . . .	1.—
A vér, regény, írta <i>Benicskyné Bajsa Lenke</i> . . .	—50

VIII. évfolyam.

Nimrod és társa, regény, írta <i>Ohnet György</i> , ford. <i>Tóth Béla</i> .	1.—
Almanach az 1893. évre, szerkeszti <i>Mikszáth Kálmán</i> . . .	1.—
Marina (Mr. Barnes of New-York), írta <i>Gunter A. O.</i> . . .	1.—
Nagy játék, regény, írta <i>Tábori Róbert</i> . . .	1.—
Hivatalos feleség, angol regény, írta <i>Savage Richard Henry</i> .	—50
Téli rege, regény, írta <i>Rákost Viktor</i> (Sipulusz) . . .	—50
A fogadalom, írta <i>Jeanne Schults</i> , ford. <i>Fát J. Béla</i> . . .	—50
Anteusz, eredeti regény, írta <i>Werner Gyula</i> . . .	1.—
Titok, regény, írta <i>Charles Reade</i> . . .	1.—
Nyomor, elbeszélések, írta <i>Bródy Sándor</i> . . .	—50
Végzet, dán regény, írta <i>Louis Couperus</i> , ford. <i>Ignotus</i> . . .	—50
Vénusz, olasz regény, írta <i>Salvatore Farina</i> . . .	—50

IX. évfolyam.

Simon Zsuzsa, regény, írta <i>Herczeg Ferenc</i> . . .	1.—
Almanach az 1894. évre. Szerkeszti <i>Mikszáth Kálmán</i> . . .	1.—
Hét év múltán, regény, írta <i>Delpit Albert</i> . . .	1.—

EGYETEMES REGÉNYTÁR.

Képzelt királyok

Történeti regény

Irta

Kupa Árpád

I. kötet.

Országos Széchényi Könyvtár

Budapest 1898

Singer és Wolfner kiadása

Andrássy-ut 10. sz.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14.964/XIV.9

~~24.987~~ (R 2)

M.N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomt. Nővedéknapi
1898 év 170. sz.

Rákosi Jenő

*írónak ajánlom ezen munkámat, és
szeretettel ajánlom.*

1896.

Kupa Árpád.

I.

Ondód és Andód.

Hervadóra hajlott a mezők korai virága. A tavaszi rózsák bimbói hasadoztak, feslettek, némelyik már szétnyílt bokrába csalta a döngő méhet s ez, rózsza szirmába fürödve az édes illatu levegőben, kéjjel szivta a halvány, aranyszínű mézet.

— Huj! haj! — kiáltott kecskéire a pásztorfiu s belefűtt cserkéregből tekert, havasi kürtjébe, mi azt jelentette:

— Összebb gödölyeim, mert a sűrűből farkas lopódzhatik elő!

Az esztendő levele: a nappal, bevégezni készült kimért idejét, esteledett.

A nap még szétteríté bibor sugarait a havasoknak hóval kontyolt ormain, a bérczek csúcsairól éles szemével fészket keresve, lekanyarodott a szürke héja az erdő fái közé; a völgyek virágai kelhelyköntösbe takarództak az alkony néma csókjára.

Ez erdőkben nem tenyészik az erdők királya, a magas czédrus. Libánon az ő hazája, itt havasok nyulnak fellegbontó koronáikkal a szürke ég alá, s mellettök kicsiny száka az előttünk elterülő, két testvér-völgy kis faluinak fatornya.

Az egyik tornyon kakas van, sárgarézből,

az éberség jele ; a másik tornyon kettős kereszt : a golgotai szenvedés némán is beszélő örök fáklyája.

Az egyik falunak a neve, a hol kakas van a tornyon: Ondód, a kettős keresztesé: Andód.

Egy betű különbség a névben ; a tornyok jelzői már különfélék.

Az egyik falut, Ondódot, magyarok lakják azóta, mióta a kunok vagy hunok Krisztus után a 374-ik esztendőben Magyarországot elfoglalni Balambér vezérlete alatt bejöttek ; Andódot pedig oláhok, szintén jó régen.

Ha az utas az erdélyi Háromszék síkja szélén, a székely Hegyaljához ér, az első hegyen tul van e kettős völgy. Legnagyobb ellensége a nemere-szél, mely a háta mögül támad, ha esővel érkezik, elmossa a rozsvetést ; ha magában jön, kitépi az élőfákat és sodorja, pergeti, forgatja, úgy, hogy a fa nem tud eldőlni, míg talpánál fogva a völgy talajára nem állítja s ott szárad el sudaráról minden élőgyökér.

Andód tornyában egy nagyobb fajtájú réz-csengő csilingeli az esthajnalt, Ondódon érczharang bugja a csengő csin-csin pergése közé mély komorsággal : ging-gang, ging-gang.

1679-et irtak ez évben az irástudók. Magyarországon I. Lipót osztrák császár és magyar király, tizenhét török basa, Erdélyben I. Apafi Mihály fejedelem és valamivel kevesebb számú török basa uralkodott. A kis faluk népén az urasági hajdutól kezdve mindenki uralkodni kívánt, ha ők maguk meg nem védik székes jogaikat.

Ondód falu a völgy nyergére volt építve s alig volt negyven háza. A házak jó távol estek egymástól, az egyetlen házsor a völgy torkáig nyult.

A házak csaknem egyformák s egynek ablakából már mécs világít.

E székelyház az udvar kerítése, kiskapuja, nagykapuja, az őskorszak kezdetleges, mester nélküli iparának darabjai, milyennel minden nemzet bír az ő nemzeti születése előkorából, mikor már fejsze, véső segített az építőnek.

A nagykapu fölött székely-patkó alaku ívből emelkedik magasra a galambdúc. A kiskapu pilérei, a kerítés czulápjai, ki vannak faragva a földszinéig: lapos metszésű virágfüzérékkel, nyilazó lovasokkal, nomád népcsoporttal, kópiás vitézekkel.

A galambdúc gerinczén a hegyesre vágott zsindely-szegés úgy mutat, mint a kerges csipke. A dúcban három sorban, azaz: két emeletben laknak a galambok, fülkájuk előtt hid vonul végig a délkeleti oldalon, hol a fülkék szája elé van rakva a ruganyos gyopárral bélelt fészek. A kapuk oszlopai körül vannak fonva száraz, vadrózsaágakkal s ezeknek a tövisei védik a galambfiókat a macskák, menyétek ellen.

Az udvar alsó szélén egy bivaly-tehén hever kis bornyával, tyukok karicsálnak az eperfaülön. A hímgalambok végig futnak még egyszer a dúc-hidon s turbékolva lapulnak a fészek elé, miben kicsinyeit melengeti szelid párjok. A kiskaput lesve, a pitvarajtóba nyujtódzik Morgó, a vén eb s csendes lesz az udvar, midőn az ablakban kigyul a mécs.

Bent a házban egy harminczöt-negyven évesnek látszó, halvány arczu asszony fon guzsalyán, az orsót hosszan eregeti a földön; a finom, vékony fonál tövét néha megnedvesíti ajkával.

Ez az asszony Beregi Ézsaiás özvegye. Férje ezelőtt hét évvel esett el egy csatában, melyet egyik török csapat ellen vívtak a Barczaságon.

A két faluból huszonkilenczen mentek el a székely talpasok sorába s Andódra jött vissza közülök egy: Dragan Szimion, az is össze volt darabolva úgy, hogy fél évnél tovább tartott, míg sebei meggyógyultak.

A falon, hasított fenyőgaly-keretbe, fekete betűkkel néhány szám és betű volt a fehér vászon-alapra kivarrva ennyi:

Értünk és hazájáért.

†

1672. január hónap 7-ik napján.

A kereszt annyit jelentett, hogy meghalt az asszony férje, a jelkép, egészében Házi Áldása volt a családnak.

Az özvegy asszonynak árvái voltak, egy leánya: Ricza, tizenkét éves; egy fia: Miklós, tizenhét éves.

Leánya ott font édesanyja mellett pergőrokkán. A rokka kereke gyorsan forgott, a falra aggatott fonál-pázmák mutatták, hogy sokáig szoktak virasztani a munkában.

Fia ott ült a virágos lóczán, állát a magas asztalra támasztotta, szemei makacsul villogtak, mintha valami ellenszegülésre készülnének.

A falak két oldalról tele voltak aggatva vászon-szőnyeggel. A szőnyegeken színes czérna-szállal volt himezve: a tulipán, buzakalász, szegfű; a szőlő, a hársfalevél; a vékonyszáru folyóka — fehéreskébe játszó tölcsérvirágaival és a pávatoll.

Az edényes tele volt rakva a felső sorban tányérral, alul, a fogas részen: bokályok, billikomok, kelyhek, karafínák, obikák és kontrék lógtak, szebbnél szebb mázolásokkal, melyben

bőven lehetett válogatni: a cserépedény készítés lévén a két falubeliek mestersége, kenyérszerzője.

Dagadó, pelyhes párnák emelkedtek az ágyak tetején. A szoba tiszta volt és ékes.

Pedig az özvegy asszonynak alig volt egyebe annál, mit elősoroltunk. Földjének már négy év óta nem vette semmi hasznát, elpusztította vetését mindig a szeles eső. Mialatt font, fiához beszélt:

— Ugy lesz, az Miklós, a hogy én mondom. Erős vagy már, és legjobb lesz, ha Bécsbe mégy. Ott ritkaság a székelv edény, aranyat adnak érte.

— De édes anyám, nem tudom, merre van.

— Ugyan már hogy mondhatasz ilyet! Megfordulsz nyugatnak és mégy arra. Ha eltévedsz, megkérdezed, melyik ut visz Bécs felé?

— Valahol elfognak a törökök, elvisznek janicsárnak, vagy az osztrákok zsoldosnak.

— Ne félj, fiam, ezektől. Megérezném én, ha baj érne s nem küldenék el; de látod, neked föl kell keresned Mózes bátyádat, hogy kikérhesd tőle adományozó levelét. Egy vagy két év múlva megnősz. E háznak, földünknek fele még az övé, az agyagbányában is része van, most az andódi gelencserek használják.

— Jól teszik.

— De nem jól teszik! Az adományozó levélre szükség van, Ricza is megnő, ha megnő férjhez kell adnom. Ha aztán a tiétek itt minden, te is jobb módu leányt kapsz, Riczát is jobb módu legény veszi el.

— Nem lesz arra akkor szükség.

— Ne felelj! te azt nem tudod.

— De miért küld édesanyám Mózes bátyámhoz, az ugy sem jön a félházért, azért a négy hold földért, Ondódra.

— Nem is éppen azért kell fölkeresned. Én nem ösmertem őt soha, csak apádtól hallottam hírét. A két testvér haragban volt egymással. Mózes elszökött az apai háztól tizennégy éves korában, pápistává lett, azután szerzetes, ott lakik már régóta Bécsben az Ágoston barátok kolostorában. Egy ízben pénzt küldött apádnak, sokat. Gazdagok lehattunk volna belőle; de apád visszaküldte neki a pénzt s csuful ráizent. Akkortájba kerültem én e házhoz, láttam, mennyire gyűlöli a bátyját, nem mertem egy szót sem szólni róla.

— Majd én is pápista leszek.

— Azt hiszem, erről nem lesz szó. Mózes bátyád nem óhajtja az én szomoruságomat.

— Láttá már édesanyám valaha?

— Láttam. Apád halálának mikor hire futott, abban a rettenetes télben lejött hozzánk. Éjfél tájon zörgetett be az ablakon, de én nem mertem beereszteni: férfi volt. Oda hivtalak titeket ágyam elébe, féltem, és téged őriztelek: ki akartál menni, hogy megtudd, ki van ott. Mózes nem mozdult a ház elől, lefeküdt a tornáczon, a kutya sem ugatta meg, hozzá bujt, mintha ösmerte volna. Iszonyu hideg volt akkor éjjel, ő mégsem zugolódott ellem a virradáson, mikor bejött hozzánk.

— Akkor adott nekem harmincz dénárt, Riczának ötvenet?

— Haza hozta apátok láncsáját és azt mondta: megtalálta holttestét, eltemette külön sirba.

— Elvezetett bennünket a sirhoz. Riczával azóta minden hónapba eljárunk oda s virágot ültetünk rá.

A leány közbe szólt:

— Hárman járunk Miklós, elkisér bennünket Iszály is.

— No az nem baj — mondá az özvegy.
 — Mózes nálunk tartózkodott egész hétig, mikor eltávozott, itt hagyott husz aranyat, hogy használjam el; én azonban nem használtam el, ott van érintetlenül, jó lesz ti néktek: neked, Miklós, mátkapénzül; neked, Ricza, szattyán csizmára, paszomántos pártára.

— Akkor minek küld el anyám, ha ilyen sok pénzünk van?

— Azért, mert Mózes rám parancsolt, hogy jól neveljelek benneteket, majd eljön meglátogatni, ha tizenhat éves leszesz, s én, megakarom előzni jövőtelét. Megakarom mutatni neki, hogy milyen derék fiam van, a ki nem riad vissza semmiféle veszedelemtől, győzi a fáradtságot, bátor az akadályokkal szemben. Meglásd! csodálkozik, ha megtudja, hogy egyedül tetted e nagy utat, bizonyosan megajándékoz

— Nem kell nekem a barát pénze!

— Különös ember az, Miklós. Éppen olyan tüzes, fekete szeme van, mint apádnak volt, a milyen neked is van. Olyan szelid ajka mint Riczának: pedig haja, bajusza, nagy szakállá, hófehér volt már akkor is; mikor nálunk járt, holott ekkor volt ötven éves. Apád azt mondta róla: Mózes a legokosabb ember Bécsben.

— Akkor nem is volna barát.

— Tuskó! Hiszen Mózes nem olyan kolduló barát, a milyenek a Fogaras földről járnak Andódra.

— A kik mi tőlünk is elvisznek mindig néhány galambfiut.

— Ne sajnáld tőlük. Megfizetett a galambfiókákért Mózes bátyád.

— De édes anyám, a székeltek csak a kolozsvári vásárig szokták huzni a kólyát.

— Te pedig Bécsig fogod tolni. Sokat látsz ott: drága épületeket, nagy urakat, uri asszonyokat, katonákat. Látni fogod azt a roppant nagy tornyot, melyről azt állította Mózes bátyád, hogy felérne hegyével az ondódi hegyek köldökéig.

— Azért kicsiny az ondódi torony.

A *kólya*, miről a fiu beszélt, nem egyéb egy kétkerekű taligánál, annyi különbséggel, hogy ennek két, rövid rudja van, derékjárommal a végén összekötve.

A derékjárom puha, döngölt kéreggel van kibéllelve, ennek veti derekát, vagy mellét a kólyás, ugy tolja maga után.

Egy koldus járomü, esetlen, durva felszereléssel.

A székely gelencserek ilyen kólyán szállították határról határra az időben cserépedényeiket. Ha lovat fogott volna elébe, bizonyosan elveszik tőle a törökök, az osztrákok, vagy pedig a nemes ur ispánja.

Kifogtak rajtuk: maguk tolták a kólyát. A lovakért aztán egyik ellenség sem látta üdvösnék, hogy a székely havasok völgyeibe látogasson.

Beregi Miklósnak ilyen edénynyel megterhelt kólyát kellett volna tolni Bécsig, s azért nem mutatott valami erős hajlandóságot nagybátyja fölkeresésére.

Az özvegy asszony fölállott a rokkája mellől, orsóját a guzsaly kenderébe dugva, fölszólítá két gyermekét :

— Készüljünk a lefekvéshez.

Ricza ágyat vetett a maga és édes anyja részére. A fiunak csak akkor lesz szabad ágyban hálni, ha megnősül, addig derékalja a föld, párnája a süvege, takaródzója az éjnek fátyola.

Az özvegy ismét megszólalt :

— Imádkozzunk.

Imádkoztak őszinte ájtatossággal. Az imádság utólját így mondta el a két gyermek :

„Nevelj föl bennünket folyók, országok, hold, csillag, fényes nap, mindenható nagy ura ; öröme a mi jó, édes apánknak, ki oldalad mellől nézi itthon maradt árváit.“

Az ima után kialudt a mécs. A falu szélén csak a cserép égető hamvasok tüze világított és a hold. Az özvegy asszony házában nagy csendesség lőn ; de az özvegy szemére nem jött álom : fiának sorsán gondolkozott, szinte megbánta, hogy oly nagy utra küldi.

Fia se aludt. Sehogy sem akart fejébe férni, hogy ő a kólyát, megterhelve edényekkel, legalább negyven napig tolja csak azért : hogy bemutassa magát egy szerzetesnek, kire az apja mindig haragudott. Észre véve, hogy anyja nem alszik, megszólítja :

— Édes anyám ! Nem jó volna, ha Ricza is jönne velem. Segitene tolni a kólyát.

— Oh, te nagy bohó ? — rivalt rá az anyja, — miket találsz ki ? Most már azért is menned kell. Aludj ! Holnapután indulni fogsz.

A fiu egyik szemére rántotta süvegjét és nem szólott többet, elaludt szép csendesen.

Andódon is sokáig égett a mécs azon este a Dragan Szimion házában.

Dragan Szimion, ölnyi magas férfiu, fekete bajuszszal, fekete szemmel, háta közepéig lógó szénfekete göndör hajjal, mely eltakarta széles vállait.

Háza belseje csaknem olyan mint az özvegy asszony szobája ; hanem itt a falon, a Házi Áldás

helyén, egy hosszunyelű fejsze és egy széles láncsa volt kereszt alakba helyezve.

Dragan-Szimion özvegy ember. Felesége ez előtt halt meg négy évvel. Egy fia, a tizennyolcz éves Iszály, fent pásztorkodott a havasokon, két leánya közül az idősebb, Véta, már tizenkét éves; a kisebbik, Irina, nyolcz éves.

Az ondódi székelyek oláhoknak hívták az andódiakat, azok is voltak. Egy izben Dragan Szimion is hallotta ez elnevezést gunyosan említeni fiatal, ondódi legényektől.

— Gyertek velem katonának, fiaim, — mondá a legényeknek, — megmutatom nektek, miként kell verekedni, ha a haza baja hí bennünket.

Az erdélyi határszélen nem is volt hiresebb két talpas Beregi Ézsaiásnál és Dragan Szimionnál. E két embert nem látták futni soha másképp, csak előre az ellenség felé.

Mikor Beregi Ézsaiás elesett, Dragan Szimion is ott maradt a csatatéren, tele sulyos sebekkel. Az éj iszonyu hidegében, sebjeinek vért könyező ajkai elfagytak, a forró vér melegét legyőzte a fagy.

Késő éjfél után tért eszméletéhez, edzett teste ugyan megbirta a hideget; de két hét kellett, míg falujába vánszoroghatott.

Az ő szobájában nem volt szék, hanem két, alacsony fatuskót használtak ülésnek. A fatuskót oldalára fordítá és párna helyett, mint rendesen tenni szokta, feje alá gördíté.

Fia ott ült előtte a másik tuskón és figyelemmel leste apjának minden szavát,

Véta font, Irina motollára szedte a fonalat; de mind a két leány figyelt apja beszédjére és nem egyszer félbe hagyták munkájukat.

— Menned kell fiam, Iszály, ha ahhoz a házhoz szándékozol.

— Szeretem Beregi Riczát, atyus; pedig ők kevélyek. Szeretnék katona lenni, hogy ur lehessék, mikorra felnő. Akkor tudom, ő is szeretne.

— Ne vágyj te katonává. Mi lennél? Zsoldos? Örüljünk, hogy itt születünk a székely havasok között, hol nincs jobbágy, nincs robot s akkor megyünk katonáknak, mikor magunk akarunk. Csak szolgák lehetünk, ha elhagyjuk határunkat; itt azonban nem parancsol senki, szabadok vagyunk.

— De soha sem huztam én kólyát.

— Megtanulod Bécsig, hallottam, hogy szeretik ott a székely edényt, ritkaságnak tekintik s megveszik jó pénzen. A mi pénzt haza hozasz, mind néked adom. Fölkeresed Beregi Mózes atyát, ott lakik egy nagy templomban, vagy kolostorban. Kutasd, ha oda érsz, mig föl nem találod.

— És ha odatalálok, mit csináljak?

— Megcsókolod a kapu kilincsét és zörgetni fogsz. A zörgetésre előjön valaki s annak megmondod, kit keressz. Az hozzá vezet. Ha Beregi Mózes atyával találkozol, először is kezet csókolsz, mert az pap.

— Melyik kezét csókoljam meg?

— Szamár! a melyiket kinyujtja. Nem tudok én a kézcsókhoz, soha sem volt arra szüksége az ilyen durva pórnak.

— Én nekem miért kell?

— Azért, mert kérni még; de én sohasem kértem, anyádat is elloptam az apjától.

— Akkor legjobb lesz, ha én is ellopom Riczát.

— Azt nem teheted, mert özvegy asszony leánya.

— És ha Beregi Mózes elkerget?

— Nem fog elkergetni. Ősmerte ő nagyapádat, nagyanyádat, nekem gyermekkori játszótársam volt. Az ő egyenes üzenetére mentünk a török kóborgó csapatot megtámadni, midőn testvéröccse elesett, bár az nem tudta, hogy az a támadás a Beregi Mózes atya akarására történt. Részt vett ő is a csatában, majd elbeszélem, ha vissza jössz, miket csinált ott. Külömb volt mindnyájunknál! Senki sem tudta közülünk, hogy velünk csatázik, csak én. A török basával volt valami baja, láttam, midőn csapata után vágatott az ütközet után. Én uton, utfélen nyögtem, mikor ő itthon járt; de a két faluban a Beregiéken kívül csak az én házamhoz jött el. Ez barátságára vall. Megmondod neki: szereted Riczát, és ha megnő, feleségül veszed. Ő megszabja kötelességeidet, ha beleegyezik. Neki kötelessége ez, és első joga magyar szokás szerint, mert ő a legöregebb testvér, és a leány anyja özvegy asszony.

— Azt is mondhatja, legyen pappá, akkor mit csinállok?

— Nem fogja mondani, inkább elutasít, nem teljesíti szived vágyát.

— És ha más urakkal találkozom, miként viselkedjem?

— Köszönsz tisztességgel s tovább még.

— Ha pénzt kapok az edényért, hozhatok Vétának és Irinának abból a nagy városból ajándékot?

— Hozhatsz. Bár tudom, első sorban Riczának kedveskednél vele.

— Annak is.

— No hát aludjunk az ajándékra.

— Mikor indulok?

— Holnapután hajnalban.

Beregi Ézsaiásné mit fiának még mondani akart, másnap elmondta és a kólya, utra készen, megterhelve állott az udvaron. Fiát ő is ugyanabban az időben akarta utra küldeni, midőn Dragan Szimion.

Az indulás napján hajnali két órakor felkölté fiát. Miklós felöltözött, kiment az udvarra és sorba nézegette ösmerős állatait.

Megnézte a suta kecskét, megsimogatta a bivalyt, lekergete az ülőről a tyukokat és megszólítá az öreg Morgót.

— Öreg kutyám! itt hagylak.

A vén eb fölágaskodott fiatal gazdája vállára, szükölt, nyöszörgött, vonított, lompos fejét a fiu kezéhez dörzsölte.

— Bucsuzol ugy-e, öreg?

Megnézte a kólyát. A hosszunyelvű fejsze a saroglyához volt szurva, élelem bőven volt fent.

A szobában anyja, Ricza felöltözve várta. A szobának minden tárgya ösmerőse volt és most, mégis olyan különösnek, olyan kedvesnek tűnt föl előtte minden, anyja, testvérje: szentnek, az ősi ház templomnak és szemei oly különös rezgésbe jöttek, mintha sirni akarnának.

— Édes anyám ne küldjön el, — suttogá elfogódott hangon.

— Édes anyám ne ereszsze el Miklóst! — sikoltá Ricza.

— Menned kell, fiam. Mi az?! Te még sirni akarsz? Mikor gyengült el benned annyira a vér?

Miklós lehajtott fővel távozott, zugolódás nélkül beállott a kólya jármába, aztán megindult,

— Ricza segiteni fog, mig kiérsz a határból — mondá az özvegy és ő is együtt haladt velök.

Morgó utánuk sompolygott. Egy éber himgalamb repült ki hangos bugással a dúcz eszterhéja alól. A galamb fehér volt, mint az ezüst s mindig az ifju utas feje fölött keringélt; utána a többi galamb is kirepült, mintha vissza akarnák hívni őket.

A faluban mindenki aludt. Így látta jónak az özvegy, ne lássák, mikor fia útjára kél, sem barátja, sem szomszédja ne sirassa fiát — csak ő könyezze! a ki a legjobban szereti a világon.

A kólya kerekei vékony tengelynyársaikon, imbolygottak, mint a részeg ember feje.

A falu tornyát már elfödte a hegy-gerincez előlük, más völgyparthoz értek, hol az ut lefelé kanyarodott.

— Álljatok meg, gyermekeim — szólott az özvegy. — Gyere vissza Ricza. Miklós! itt elválunk egymástól. Menj át az Olt folyónak jobb partjára, tarts a Küküllő vizének, a Küküllő völgye átvezet a Maros völgyébe az Érczhegyek alá.

A fiu sirni akart.

— Nem szabad sirnod, Miklós. Nézd, miként kel fel a nap. A havasok óriás ezüst feje csak picziny porszemek alatta. Egy csillagot láttam lelefutni az égnek fehér felhős mezőjéről, mikor apád elesett. De mennyi maradt fent! közte a tied is. Utad csak terhes, mint sorsunk. Menj, fiam, járj szerencsével. Az ifju sorsa fut, mint az uszó felhők s ki tudná, hol áll meg. Mondd meg Mózes bátyádnak, én kérem: szeressen tégedet. Isten áldjon meg, Miklós.

Az özvegy megfogta leánya kezét és visszavért. A kólya kerekeinek nyikorgása mindig távolabbról hallatszott. Leültek a faluból kivezető ut tövé-nél egy mohos, kiálló sziklapadkára és az erős

akaratu édes anya elkezdett zokogni hangos jajszóval, keservesen.

Leánya vigasztaló szavait ekként háritá vissza.

— Hagyj sirnom, Ricza. Miklós nagy utra indult, soká fogjuk látni.

A hová az özvegy és leánya leültek, az ut tövében, ott kétfelé ágazott el az ut. Hétköznapi történet, ha egy serdülő ifju utra kél. Az apának sokszor boldogság, ha fia távozik a szülői háztól. Arról a szerencséről álmodozik mind a kettő, apa és fiu, mit a jövő méhében rejt; de az anyai szivnek mindig fáj gyermeke távozása: annak szive az övétől szakadt.

Bereginének sokszorosan fájt. Nem volt bátorsága elmondani fia előtt, hogy Beregi Mózes határozottan követeli elküldését, ki megmondá az özvegynek:

— Ha fiad tizenhat éves korában hozzám nem jön, érte jövök. Fiadnak tanulásra van szüksége s nekem módomban áll az ő neveltetése. Tudod, miből áll a nevelés? Annyiból, hogy ne rekedjen itthon. Ha megunom, haza küldöm. Ha neki nem tetszik a lakás nálam, haza jön s őrizni fogja kecskéidet a havasok aljában. Ha ott marad nőni fog — kiáltott. Csak ketten vagyunk már székelv Beregiek s könnyű nekem az öcsémből urat csinálni, ha kedve van hozzá. Jobb lesz, ha fiad magától jön fel. Küldd fel edénnyel.

Ezért siratta Bereginé a fiát.

Az utnak egyik ágából léptek hallatszottak. A harmatos mező fölfogta a hangot és a bánatos asszony nem hallotta, csak a köszöntésre emelte föl fejét, midőn Dragan Szimion toppant elébe leányaival.

— Miért sir, asszonyom? kérdé tőle.

— Fiamat siratom, hosszú utra indult.

— Hová?

— Bécsbe.

— Miért?

— Edényt visz eladóra.

Dragan Szimion lesütötte a fejét.

— Asszonyom — mi mind a ketten hibát követtünk el egymás irányában.

— Miben?

— Iszály fiam is oda indult s nem tudattuk szándékunkat egymással.

— Miért ment oda?

— Edényt árul.

— Merre indult?

— Balra.

— Miklós, jobbra.

— Akkor nem találkoznak egymással.

— Mind a kettő megtalálja a maga útját.

— Igaza van, asszonyom. Menjünk haza, hajnalodik.

II.

Edény-vásár.

Dragan Szimion levett süveggel kísérte az asszonyt.

— Miért nem teszi föl kegyelmed a süvegét?

— Magamat becsülöm vele, ha fegyvertársam özvegyét süvegelhetem.

— Köszönöm a barátságát Szimion, most már váljunk el, a falu szélén vagyunk.

— De ha Miklósnak híre jön, vagy haza érkezik, tudatja velem, asszonyom?

— Tudatom és viszont arra kérem magát

Szimion: ha Iszály haza jön, hozza el a hirt maga, lehet, Miklóstól is hoz üzenetet.

— Ugy lesz, a hogy kéri.

A leányok is elváltak egymástól, Ricza anyjával az ondódi házak felé tért el, Dragan Szimion roppant, medvebőr süvegjét fejébe nyomva, megfogta két leánya kezét és Andód felé indult.

A két ifju pedig haladt az útján, előre, gondtalan fejjel, vidám szívvél. Szívük kevésbbé sem fájt a völgyek után, melynek teknőjében kis falujuk épült. Az otthon, a szülék elhagyásán a fiatal szív alig sajog: érzik, hiszik, hogy visszatérnek; elébök tárul a jövő, a jövő meséje, káprázata, s abban uszik ifjui képzeletük.

Egyik sem tudta, hogy a másik utra kelt s egy magas hágónál egyszerre értek a kaptatóhoz.

A hágó nem hegytetőn vonult át, hanem a hegy oldalán, mint egy fél abroncs. Fölötte óriás havas csúcsa, a csúcsnak redves tarkója úgy mutatott, mintha egy roppant, félreütött kalapot viselne jeges fején. Alatta csörtető folyó hőmpölygette kristályhabjait. E magasan emelkedő hegyi-út oly keskeny, hogy rajta egy szekér fér meg s ha valaki kaptatójához ér, hangos túlköléssel ad jelt magáról, mely azt jelenti, hogy elindult fölfelé. A tülök hangját átszökteti a tulsó oldalra a folyó viszhangja s ha véletlenül odaát másik kocsi van, annak gazdája vár, míg emez áthalad.

A siheder ekkorra erősen megváltozott. A Hargitától az Érczhegységig hosszú az út. A nap forrón sütött, orczájukat megbarnította; a kólyatolást pedig megunta ez idő alatt mindegyik.

Miklós dühösen indult a kaptatónak, mely terhesebbnek tűnt föl előtte az eddigieknél. Iszály mérgesen feszítette mellét a kólya járomfájának s

megindultak — egyik jobbról, a másik balról, — egymással szemben; nem ösmerve a túlkölés használatát s így a keskeny úton találkozniok kellett.

A hágó közepén meglátták egymást. Mind-egyik azt hitte, hogy a másik az ő árnyéka s talán a folyó tükréből fölverődő fény űz vele tréfát.

Az út kinos volt, a verejték gyöngyözött dús üstökéből a fiuknak.

A hágó tetején észrevették, hogy valóság az, mit árnyéknak képzeltek, s rémülve vették észre a kitérés lehetetlenségét.

— Térj ki! — ordított Iszály, Miklós felé.

— Térj ki! — mert megfojtak, — rivallt vissza emez.

Mindegyik kiugrott a kólya jármából, egymásnak rohantak.

Életveszélyes birkózás fejlődött ki közöttük.

A meredek hegyoldal kiálló szirtjei alól a dobogásra föltrebbentek az ölyvek. Egy csuszamlás a meredek felé, s bénultan zuhannak alá.

A küzdők látták a veszedelmes mélységet. Mindegyik arra törekedett, hogy a másikat ledobhassa.

Hosszan tartott a küzdelem. Lihegve, pihegve támadták már egymást. Ha az egyik győztesnek hitte magát, a másik kigyó simulékonyságával siklott ki erősebb fogásaiból.

Iszály kólyájáig hátrált, Miklós a kólya mellett várfal-módra emelkedő hegyoldalhoz nyomta háttal és ekkor, szembe látva Iszályt, fölismerte. Ámulva vette le kezét válláról.

E pillanatban Iszály teljes erejéből neki ugrott, lóditása után rémes zuhanás verte föl a csendes völgyet.

Iszály megrettenve bámult maga elé. A lökés erős volt. Miklós a kólyának vágódott és a kólyát lebillentette az útról. A zuhanást a kólya tartalma idézte elő; Miklós pedig egy cserje tövébe kapaszkodva, a másik perczben vidáman ugrott vissza az útra.

— Te vagy, Iszály? — kiáltott ellenfeléhez, ki ijedt szemekkel bámult rá.

— Te vagy, Miklós? Mit mond Ricza, ha megtudja, hogy megtámadtalak? Szégyellem, Miklós, s mondd meg neki: szeretem, ő rá gondolva halok meg.

A tátongó meredélynek szökött, hogy leugrik.

Miklós ugrásában kapta el. A durva posztózeke ropogott fogása alatt, de Iszályt visszarántotta.

— Mit akarsz, szerencsétlen? Talán kólyádat sajnálsz?

Átölelte az Iszály fejét, részvéttel vigasztalá ellenfelét:

— Ne búsulj, Iszály. Ne haragudj, rám nem ösmertelek meg. Béküljünk ki. Megmondom Riczának, hogy szereted, neked adja édesanyám. Én meg neked adom a kólyámat. Csinálunk a kólya járomfájához egy kisefát és együtt toljuk ezután. Ugy-e, nem haragszol rám?

Átölelték egymást, azután kihalászták a folyó ágyából a hosszunyelű fejszét s vidáman folytatták utjokat a megmaradt kólyával.

Néha vigan csörtető uri fogatokkal találkoztak, figyelmet sem vetve a bent ülők a két pórfiura, kik kenyérrel és vízzel táplálkoztak, sehova be nem térve, senkitől semmit nem kérve, nehogy egy „megköszönjük“ elmondását mondják el kötelességből.

— Óvakodjunk az emberektől — mondta Miklós, kerüljük őket, akkor baj nélkül érkezünk a a kólyával. Szeretem hinni, hogy a mi czikornyás edényeink tetszeni fognak az osztrákoknak és szükséges, hogy úgy legyen: két kólya tartalmát kell kiárulnunk az egyikből.

Végre feltűntek előttük a bécsi tornyok. A széles bástyák mogorva komolysággal néztek rájuk, melyeknek falain belül két uralkodó élt. Az egyik maga a bécsi polgárság kiváltságos községi jogaiban, pezsgő, jó kedvű, meleg életével; közte a kolostorok lakói az ő területükön, hol nem parancsolt senki, hová nem ért el sem a község, sem a fejedelmi hatalom keze, csak a pápáé.

A másik maga volt a fényes császári udvar, mely harmincz különféle nemzetiségen, tartományokon uralkodott: fényt, tekintélyt árasztva szét száz meg száz mértföldekre. Elősmerve a világban első hatalomnak, a nélkül, hogy a soknyelvű birodalom nagy részének forrasztó kapcsai egyéből, mint a belviszályok által alakult gyöngeségen kívül rokon- vagy fajtestvéri kötelékből állott volna.

A bécsi polgárság legkevésbé rendelte alá jogait az udvar hatalmának. E két hatalom sokszor egymást egészítette ki és a közös egyetértésnek egyik részről az udvar birodalmi terjeszkedése, másik részről amazok egyéni gazdagodása lőn jutalma.

A bécsi nép mely állott: az ifjakkól, kik ilyen korokban mindig a néppel tartanak, munkásokból, kézművesekből, — rá sem hederített a hatalmasokra. Élt, mint mindenütt a nagyvárosi nép: foglalkozásának, élvezetének, szenvedélyeinek; soha sem ösmerve tekintélyt, gyűlölve az előjogokban élő nagyságokat; gunyolva az udvar

zárkozottságát, szokásait, bálványozva és védve a csapszékek poétáját, ki esetlen és e fajta gúnyos dalokkal mulattatá őket:

A minap, egy nagy kaput
Becsuktak, éjfél után!
Se ki,
Se be
Ember nem férhete.

Mégis szegény herczegnek,
Ki hólyaggyomrú, kövér!
A nép.
Egy szép
Asszonyról énekel.

A herczeg mond: — zárt kapu
Véd, a mende-mondától!
Kulcsát,
Zárját,
Lakatos csodálja.

Ám a kapun a kulcslyuk
Nincs elfödve; no de ott
Se ki,
Se be
Ember nem férhete.

A két fiu midőn Bécs előképét szemlélé, azelőtt alig félórával egy szerzetes léptetett ki a főkapun öszvérén

A szerzetes, kámzsáját fejére huzva, mély tűzü szemekkel vizsgálta a tájat.

— Ugy látszik, — mondá — a vadászat az alsó pagonyokban folyik s így bátran mehetünk. Mennem kell Magyarországra. Iszonyú állapotok vannak ott. Az urak bővelkednek minden jóban, dolguk nincs, tehát dőzsölnek és tervezgetnek. Tervezgetésük csupa veszedelem; mert irigyek, árulkodók környezik őket, s árulások árán akarnak

hatalmasokká lenni. — Nem győzöm ellensúlyozni a sok árulkodást. És a nép? Egyik helyen szabadságot élvez, s azt rontják, zsarolják az osztrák tisztek. Másik helyen rab, szolga, eb, ráadásul ki van dobva a nemzet erejéből. Nem jó dolgok ezek. — Haladjunk!

Vágtatni kezdett. Az öszvér, a melyen ült, erős, tüzes állat volt; a szerzetes magas nyeregben ült rajta. Nyereg kápájának ormósallangjában hosszú, vasas végű bot lógott; a vas hegyes, éles csapja arra vallott, hogy e bot, láncsának is használható, a felső végén a kettős keresztet markolatnak használva kitűnően védheti az öklöt.

Az oldalán csüngő olvasó erőteljes szent példány volt, s nem szenvedett semmiféle alaki hibában. Végén ott lógott teljes szabályosággal a sulyos vörösréz-kereszt, felette egy kemény bog után kezdődött a *Miatyánk* legnagyobb gyöngye, utána a mandula alaku *Hiszekegy*; tovább a három *Könyörgés*, egy kisebb *Miatyánk*, tíz *Üdvözlég*y, és így tovább.

De minő gyöngyszemei voltak ez olvasónak! Ijjazást bíró vastag húron százegy szem gyöngy barnállott, edzett aczélból, az *Üdvözlég*y-ek kilencz, a *Miatyánk*-ok tizenkét sarokkal; amazok mogyoró-, ez utóbbiak diónagyságuk. Félelmes fegyver egy olyan kézben, a milyennek a szerzetes kezei látszottak.

Derekán a csuha felett ujjni vastag hármaskorda, idegszálakból fonva; két bojtja tüskés buzogányfej; a kordához akasztva egy kobak, vagy csutora.

A szerzetes meglassítá az öszvér vágtatását, csutorájának nyakát lecsavará s nagyot ivott fenyőlével töltött gyomrából. Papi volta mellett a kereszt-

tes pásztorbot, a szabályos olvasó, a korda buzogány bojtjaival, furcsán bizonyított. Az a néhány korty, mit a csutorából szitt, azt mulatta, hogy ez ember bár nagy utra indult, élvezi a szabadságot, mit a kolostor falain kívül ezelőtt egy órával megkezdett.

Az öszvér ismét vágatásba csapott át. A szerzetes nyergén nem volt kengyel, lábai lógtak; szíjjal kötött sarui, az öszvérnek térdén alul lógtak le s lábszáraitól a csuhát a vágatás szele félre hajtotta.

A szerzetes rendkívül magas ember volt s bámulatos volt az öszvér ereje, mely súlyos terhét játszva hordozá.

Keskeny gáton haladtak, mi az akkori idők szokása szerint csaknem minden huszonöt lépésnyire újabb irányt vett, sokszor derékszögbe kanyarodva. Lehet, csak a talajszükség alkotta így a gátat, mit két felül iszapos mocsár kerített, tele teknős békával, a békafaj apróbb példányainak milliárdjaival, melyek a Duna kiöntésének eme teknőjében iszonyu lármát csaptak éjjelenként a császárváros őreinek nem kevés boszuságára.

Egy merész kanyarodásnál az öszvér horkanva toppant meg. A szerzetes dereka kissé előre billent és a kantárszárhoz nyult. Az öszvér ágaskodott, topogott, de előre menni semmiképpen sem akart.

— Mi a manó! Megbolondultál? Nem akarsz menni? Akkor én viszlek.

Szólt és leugrott az öszvér hátáról. Megfogta az öszvér nagy fülét. Az öszvér a fogásra kinosan fölnyerített és gyorsan követte a szerzetes lépéseit.

A fordulón áthaladva, a szerzetes ajkán jóízű mosoly röppent végig.

Egy kólyát látott. A kólya egyik kereke a gát oldalba süppedt, és két, e tájon idegen pór-fiút, kik a kólya kerekének kiszabadításával foglalkoztak. Rájuk mordult:

— Még megijesztitek lovamat; ficzkók!

A ficzkó czimezésre a két sihederben felforrt a vér, gunyosan kiáltottak vissza:

— Nem ló az, barát: számár!

— Akkor hasonló hozzátok, haszontalanok. Lóduljatok utamból!

— Láthatod, hogy megfeneklett a kólyánk.

— Rántsátok ki!

— Nem birjuk.

— Mert gyávák vagytok!

A kólyáról abban a pillanatban, hogy a „gyáva” szó elhangzott, marokba kerültek a hosszunyelű fejszék. A két siheder kevélyen szólt:

— Lássuk hát, ki a gyáva, barát!

Fejszéküket fejük fölött forgatták.

Ugy tűntek föl az óriás szerzetes mellett, mint két fiatal fenyő a hatalmas tölgy árnyékában.

A szerzetes olvasójához nyult. Egy ütés e súlyos imádsággal és a két fiu aligha égi hazába nem jut. Azonban mást gondolt. A nem valami barátságos társalgás ez ideig németül folyt közöttük, mely nyelvet a fiuk eltanulták a szász vásárokon. A szerzetes stájer vas szállítóknak képzelé őket, kik szintén kétkerekű taligán hordták a kovácsolt vasat a stájer hegyek közül.

Kihuzta botját a nyeregkápa sallangjából s elébök lépett.

— Teszitek le a fejszét!?

Alig végezte be szavait, botja erősen meglódult kezében Iszály fejszecsapásától. A ficzkók megtámadták a szerzetest, kinek kezében alig for-

dult egyet botja, mind a két fejsze a mocsárba hullott.

Pusztá kézzel rohanták meg. Támadásuk oly gyorsan történt, hogy a botnak alája szökhettek s a szerzetest két oldalról ragadták meg. Ez eldobta botját és a két sihedert vállánál fogva fölemelé, mintha apró gyermekek lettek volna.

— Szétmorzsollak benneteket, ficzkók!

Fogása alatt a két ifju fölszisszent fájdalomában. Miklós magyarul kiáltott föl:

— Ezért meglakolsz, barát, akármilyen erős légy. Megmondom Mózes bátyámnak: bántottál bennünket. Az nem fél tőled!

— Ki az a Mózes?

— Az én bátyám, Ágoston barát.

— Hát te ki vagy?

— Beregi Miklós.

— És a társad?

— Dragan Iszály.

— Honnan jöttök?

— Andódról és Ondódról.

A szerzetes maga felé kényszerítette a fiuk arczát, mélyen szemökbe nézett.

— Mit hoztok?

— Székely edényt, eladóra.

— Nem kell az itt senkinek.

— Dehogynem kell. Szép edényt hozunk!

— Melyek az utban maradnak.

— Nem maradnak.

A szerzetes erős fogása alatt a két fiu újra felszisszent.

— Ereszszen el bennünket, visszamegyünk az erdőhöz csapóféért, azzal kiemeljük a kólyát. Sietnünk kell!

— Ugy-e, most már nem gorombáskodtok?

-- Erősebb vagy ; de ne várd, míg csapófánk lesz !

— Ujra kezdenétek a verekedést ?

— Az nem lenne máskép.

A szerzetes mosolygott.

— Ne fáradjatok vissza, gyerekek, megfogom a kólya rúdját, ha megmozdulna.

A kólya nyikorgott a huzás alatt, a kerék tengelyagyig levágódott ; de a szerzetes minden erőlködés nélkül a gát közepére rántotta.

— Haladjatok vele ! — riadt az elámult kólyásokra.

— Hát a fejszénk ?

— Megtaláljátok, ha visszafelé jöttök. Bécsbe nem szabad fegyvert vinni a parasztnak.

— Mi szabad székelyek vagyunk.

— Annál inkább.

Miklós elébe lépett.

— Barát ur, köszönjük emberségét, Mózes bátyám előtt nem panaszkodom, hanem megdicsérem.

— Haladjatok ! Előre ! — volt rá a válasz.

A két fiu engedelmeskedett. A kólya kerekének nyoma tovább haladt a gát tetején.

A szerzetes összefonta kezét s ott állott mozdulatlanul, mint a magányos oszlop. A kólyásokat már nem látta, csak a kerék nyikorgása hallatszott, mégis utánuk nézett s midőn a hang a távolság miatt odább neszelt, megindult.

Azonban nem arra vette útját, a merre előbb tartott ; hanem a fiuk után. Az öszvér kantárszárát fölfogva, visszafordult gyalog Bécsnek.

Egész lényén nagy boldogság ömlött el. Fejét mélyen hajtá, mint a ki erősen gondolkozik, csak néha vágta fel gyorsan, mint a csataló s szeme

ragyogott a kámzsa bóbitája alatt. Elmerengett gondolataiban, mint a kit az öröm tulságos érzelmei rohannak meg s öröme tüzenél melegszik.

A közelből kürtszó hangzott, a kürtszót több kürtszó követé. A szerzetes fölriadt me-rengéséből.

— Az utak elzáratnak, a császár kíséretével együtt hazatérőben van. E ficzkók még valami bolondot követnek el együgyűségökben, jó volna sietnem, — mormolá s öszvére pattant, mely gyorsan iramodott el vele.

Későn érkezett.

A gát végénél kezdődő mezőn már nehéz lovasok állottak az utak torkánál. A közlekedés meg volt szüntetve, míg az udvari kíséret elvonul.

A két fiu azonban ott rekedt a mező közepén. A kólyának egyik kereke örökre felmondta a szolgálatot: összetört s a kólya féloldalt dülve, mint a szárnyon lőtt madár, ott rekedt, rudjával Bécs falait fenyegetve.

Az odavágtató lovaskapitány látva a kólya mozdulatlanságát, szitkozódott és káromkodott; de a kólya állott rendületlenül. A két ficzkó szájtátva bámulta az aranyos vitézt, ki olyan ropogós káromkodást vitt véghez.

Arra nem volt ideje a kapitánynak, hogy onnan eltávolítsa őket és maga állott a kólya elé, kivont karddal.

— Ez otromba járómű — dörmögé — vagy szerencsém, vagy szerencsétlenségemet okozandja: a figyelem rá fordul.

A vadászcsoporthoz közelgett.

Elül tizenkét kürtös fujt sima, hosszú rézkörtökön valami közönséges indulót, egyenlően megnyujtott ütemekben.

Utána lovas testőrség szakasza következett, majd a solymárok tollas kalapjukkal, a főurak hosszuszáru tábori csizmákban, felkötő sarkantyukkal; a császár és udvari kísérete hölgyekkel; újra egy testőr-szakasz és hátul, jó távol maradva a menettől, a peczérek, szijra fűzött ebekkel.

— Hajoljatok földig! — dühöngé a kapitány hátra s ő maga úgy ült nehéz mecklenburgi lován, mintha oda nőtt volna.

A sihederek hallatlannak vették az utasítást, felállottak a kólya oldalára, bámészan nézték onnan a ragyogó felvonulást.

Arról fogalmuk sem volt, mily helyzetbe jutottak akaratlanul. Mit tudja az egér, magtárpadlót-e, vagy bársonyszőnyeggel terített drága fabutorokat rág fogaival? A havasokon érezték, ha fujt a hideg szél s egyszerű, egyenlő körben élve, e társaság ősi, romlatlan kincsét hozták durva zekéjük alatt: az önérzetet.

Bámulták, mint vásárokon bámulták a medvetánczoltatót. Szívük érzelve, üres fejük gondolatfutása nem érzette, nem értette ama magas hír jelentőségét: egy hatalmas császár jön kíséretével.

I. Lipót magas, sovány alakját a testőrök elvonulása után már látta a kapitány. A császár száraznak látszó keskeny arcát feléje fordította, mit szögletes hosszú álla élessé tett és hidegnek tüntetett föl.

A császár nevetésre fakadt. A kocsija mellett léptető lovagnak intett: állítsa meg kíséretét.

A kapitányt verejték lepte el a nem várt fordulat következtében s jól hallotta, midőn Lipót egyik urtól kérdezé:

— Ösmeri ön a kapitányt?

— Ez Dorn Henrik, felség, a nehéz lovas-ság első osztályából.

Lipót a kapitány felé fordult :

— Dorn kapitány, miféle látványban akar bennünket részesíteni a háta mögött álló ösmeretlen suhanczokkal és e különös járóművel ?

A kapitány fogai vaczogtak a meglepetéstől. A császár őt nevéen szólítja ! Alig birta elrebegni válaszáat :

— Kegyelem, felség ! Itt találtam őket.

A helyzet érdekessé kezdett válni. Lipót intésére az udvar kegyeltjei egy csoportba verődtek, az ösmeretlen látvány szemlélésére.

A két fiu azonban nem értett az egészből semmit. Nézték a sólymokat tartó apródokat s ezeket tartották a vadászkiséret érdekességének.

I. Lipót osztrák császár, kit az osztrákok nagy Lipótnak neveztek, egyike volt amaz uralkodóknak, kik ama nagy uralkodócsalád szövetségéhez tartoztak, mely mint család és katolikus egymással szövetségben élt, nem egy izben faja és népe érdekei ellenében.

Az ugynevezett „caezári társaság“ ekkor élte izmosodó korát. Ez emberek — por és hamu, mint az ókor bibliája mondja — fejükön hordva a nemzetek koronáját, hatalmuk mellett bizonyos ködszerű fénynyel voltak a nép szemében övezve. Mint a vallás, melynek érző szálai a hitben olvadnak föl, mint reménypárái az érzelmeknek ; a vele egyedül testvér : a lélek eszményi dicsőségében.

I. Lipót is hitte a lélek halhatatlanságát abban az értelemben, a mint a vallása tanítá. Ez óriás, fátyollal borított eszményi világban szeretett elmerengeni, s többre becsülte egy ékes szavu

pap előadását, mint az ágyuk dörgő zenéjét, a csaták véres szomorujátékát.

Az ő kezében volt letéve a világ egyik birodalmának sorsa, oly korban, midőn egy szomszéd állam, a megtépett, de gazdag Magyarország át volt alakulandó.

Neve és kora vérbetűkkel lenne fölrítható Magyarország történelmének lapjára, ha nem tudnók azt, hogy egy ember nagysága mindenkor kicsiny, s azt a nagyságot mily rokontényezők szolgáltatják.

I. Lipót szerette a politikát és a koczkajátékot. Mint ember igyekezett jó lenni s ez utóbbi tulajdonsága miatt házi pénztára nem egyszer üres állapotban volt.

A két fiu neveletlensége, kik sapkájukat fejükön tartották, tetszett neki; pedig vadászatain szigorú pontossággal hajtottak végre a czeremóniás szabályok, hogy sokszor minden lehetett volna, csak vadászat nem.

Egyik minisztere mély hajlás közben kérdé:

— Felség! Kegyeskedik elrendelni e pórfiuk megszólítását?

— Hívja őket élém. Tudni akarom, kicsodák, honnan jönnek.

A miniszter beszélt a két fiuval, Lipót mosolyogva hallgatta.

— Ah! — kiáltott föl — Erdélyből jönnek? Akkor idegenek hozzánk. Erdély még nem a miénk, s szívesen kell látni, urak, ha érdeklődésünket felköltötték! Mi czélből jöttek hozzánk? — kérdi a minisztertől.

— Valami rokont látogatni, felség.

— Ki az a rokon?

— Ugy mondják, Beregi Mózes.

— Ki ösmeri az urak közül?

Senki sem felelt.

— Valami szegény ember lehet, vagy polgár. Ezeknek általánosan ösmert nevök nincs — mondá egy ur a kíséretből.

— Mit hoznak?

— Cserépedényt, eladás végett.

Ez pompás! Urak, csináljunk vásárt, vegyünk meg ez edényt! Magam is viszek gyóntatómnak, ki azt hiszem, nem fog érte haragudni, hogy ez egyszer nem aranyedénnyel kedveskedem.

A két fiu hozzá fogott a kólya tartalmának kiürítéséhez s mikorra kiürült, egy darab sem volt a földön, hanem kézben.

— Urak és hölgyek — mondá Lipót — arannyal fizessük az edényt.

Ez időben a kíséret szélén is lejátshódott egy másik kép. Az öszvéres szerzetes átjutva a katonai körzeten, megszólítá a testőrszázadost:

— Tiszt ur, vezessen a felséghez.

A százados rá nézett a hatalmas alaku egyszerű papra, kit úgy látszott, mintha nem ösmerne meg.

— Tiszt ur! folytatá a szerzetes — látja ön e jelvényt? — És szétnyitotta mellén a csuháját, mely alól egy aranykereszt a császár arczképével tűnt elő. E fejedelmi ajándékkal Lipótnak alig három-négy bizalmasa birt a papi rendből.

A tiszt jelentést tett a testőrezredesnek, ki bejelenté a császárnak.

— Hadd jöjjön, mondá Lipót mosolyogva, — egy cserépedénnyel megajándékozom.

A szerzetes mélyen meghajolt előtte.

— Jó, hogy jön, Mózes atya. Vásár van. Önnek is meg kell nyitni erszényét.

— Felség! — válaszolt a megszólított, — ösmerem ez edényt, ott készülnek, a hol én születtem. E két fiu hozzám jött. Az egyik, régi barátomnak a fia; a másik, testvéremé: édes öcsém. Felség! Örülök, hogy ezek a jövevények jó kedvre hangolták, s ennek emlékére egy kegyért esedezem: fogadja el ajándéku! tőlem e csekélységeket.

III.

Mózes atya.

A nemzetek történetében egymást űzi a fény és árny. Karöltve járnak együtt, mintha a fáczán fészkébe venné a baglyot; a holló versenyre hívná a rigót; az aranyt rozsdá lepné, a gyémántot emésztő gombák pusztitanák. Nincs másképp! A csók sem mindig édes, van az örömnek méze, mérge, bánata: mert a jogot elgázolja az igazságtalanság; a módot meglopja az irigység; a bátorságot leveri az árulás és végre: lakodalmi tort ül a szép felett a rút.

A harang nem bug, nem kong, nem cseng, ha nincs ki ércznyelvét lóbázza. A nemzetek emberekből állanak; az emberek pedig némely korban alszanak s úgy tetszik, mintha légmentesen el volnának zárva az indulatok, (néha a tenger is mozdulatlan) vagy kihalt volna belőlük az eszmény, a mi nélkül kor, nemzet, nép, ember nem élhet; mi a léleknek levegője, nemzetek, népek, emberek lángolása: mit újra fakaszt a jövő, ha int — ébredőre.

A bécsi Szent Ágoston kolostor nehéz tölgyfajtója csikorogva nyílt ki, s rajta a rendfőnök

nehéz utazó-kocsija gördült be, egy szép, fiatal szerzetessel.

Történetünk kezdő idejétől számítva, ez a közönséges eset megelőzte ezt harmincz, harminczöt évvel. A rendfőnök erős botra támaszkodva lépett ki kocsijából, a szerzetesek valódi örömmel fogadták a főpapot, ki a rendnek apátja, azon kívül uralkodó családhoz tartozó herczeg volt.

A rend tagjai mély tisztelettel viseltettek irányában. tekintélye őszintén el volt ösmerve bennök. A szerzetesek az apátot közönségesen, János testvérnek szólították, s minden további czimezés meg volt tiltva a rendfőnök által.

Az apát alig szállt le kocsijából, minden szerzetes ölelésére sietett, és azután, midőn az apát már célájába vonult a vele jött szerzetessel, mindnyájan a kolostor udvarán maradtak még, a kapu nyitva állott, mintha vártak volna valakit.

Rövid idő múlva a napos testvér csengetyűje megszólalt, s hivta őket a kolostor tanácstermébe, hol ekkorra az apát, az őt megillető magasabb széken ülve fogadta a bevonulókat.

A szerzetesek némán foglalták el helyeiket, a komorságig rideg egyszerű teremben, melyben a pallótól kezdődve egy erős, idomtalanul faragott keresztfa állott, oda támasztva a falhoz, tetejével csaknem a mennyezetig érve. A keresztfán a keresztények Istenfiának szobrát tövis koszorújával művészi kéz faragta, valószínűleg egy a XV., XVII-ik század nagyművészei közül, kik az ugynevezett: „északi faragvány-művészet“-nek hatalmas alakjai valának, semmivel sem kisebbek az akkori festő-művészeknél, szobrászoknál.

A faragott vértanu-koszoru fölött, egy másik,

természetes gallyból font koszoru is volt, mása az eredetinek, Jeruzsálem fáiról.

E teremben e keresztfa, e tövis koszoru volt az egyetlen fényüzés: a hitnek alvó képe; keresztényi jelző az igaz vértanúságról.

És e komor teremben, becsukott tűzanyagnak látszott az a hatvan főből álló szerzetes csoport, melynek csaknem minden tagja a nagy értelem, a nagy testi erő fölött rendelkezett s talán ezekről elmondaná a bölcsész:

— Éjszakában mécs; sötétségben világosság az ember!

Az apát fölállott székéről, a szerzetesek követték példáját, és némán hallgatták szavait.

— Testvérek! Ő szentsége a pápa, áldását küldi rendünkre és mindnyájatokra. Azt kívánja: „Zöldüljön a fü a réteken, kalásztenger borítsa a rónát, erős legyen a munkás karja; teremjen só, ércz és drágakő hegyeink méhében, halak milliói lakozzanak a folyók ágyában, boldog legyen a nép, segítve az elhagyott, legyünk boldogok ezek szemlélésében mi is: a kik szeretjük az embert, a hazát, az Istent.“

A szerzetesek Ament mondtak az áldásra.

— És most — folytatá — foglaljátok el testvéreim, székeiteket. Gyűlést fogunk tartani, a melyen beszámolok római utamról és arról a veszteségről, mi rendünket ez utunkba érte. Jelentésemet e naplóba fogjátok találni, — az asztalon fekvő pergamen csomóra mutatva, — olvashatjátok, gyönyörködjete benne. A veszteség, mely bennünket zárándok utunkba ért: a kegyes Lucián testvérünk elhunyt — Hamvait Olaszhon homokja födi. Egy olajfa tövéhez temettük, melynek gyökerei az ő elmúlt gondolatait szívják föl, hirdetvén a

békefának levele a kegyességet, a békességet az emberek között. Az örök világosság fényeskedjék hamvai fölött.

— Amen. — Zúgták a szerzetesek.

— És most felhivlak benneteket testvéreim, hogy Lucián testvérünk helyére a rend titkárát válaszsátok meg, a ki méltó legyen arra a fényes kitüntetésre, mint a milyen az elhunyt volt hosszú ideig. E választás jogotok. Válaszsátok a legeremesebbet közületek, elrendelem a titkos szavazást.

A szerzetesek minden vitatkozás nélkül szavaztak, és a pergamenszeletek felolvasása után kitünt, hogy azokon egy kivételével egyforma név volt felírva.

— Minden szavazat Mózes testvérré esett, — hirdeté ki a szavazatok eredményét az apát. — Az egy ellenkezőt azt hiszem, maga írta.

A szerzetesek, meleg vonzalom kifejezésével néztek az apát mellett álló ifju szerzetestre, ki el-sápadva hallá a választás eredményét.

Az apát a fiatal szerzetesthez szólott :

— Hallottad a szavazás eredményét Mózes testvér ! Szólj, és köszönd meg testvéreid bizalmát.

Az ifju magas alakja főlegyenesegett és remegő hangon kezdett beszédéhez :

— Testvéreim ! Az érdemtelent érte kitüntető bizalmatok. Mikor, mint beteg fiut, az utca sarából falaitok közé hoztatok, gondolni sem mertem, hogy egykor soraitokban állok és később — már ily korán — a legmagasabb állásra juttattok, mit jogaink alapján adhatunk. — Ne ítéljete el, ha mindnyájunk előtt mint hü szolgája hitünknek, meggyónom lelkem betegségét, mit sem levetkezni, sem magamból kiirtani nem bírok, a mi nő bennem, mint az élet, a földdel takart magban. — Ha

álomra hajtom fejem, álom nem jó szememre. Ha ébren vagyok, álmodom; ha forróság gyötör, hűsit; ha hidegség marja arczomat, annak meleg-sége áthatja minden idegem. Mig imádkozom s keresem elmém világánál Isten oltárát; kis házat látok egy szűk völgyben; ha fellegek titkát fűrkészném, cserényt látnék sik pusztában. Mi ég felétör bennem, aláhuzza e föld s kéteskedem: nem a föld-e, az ég! Számnak talán nem volna édes a pünkösdirózsák szirmairól gyűjtött méz; de édes ott a levegő! andalgó zene az ott üvöltő szél. — Behoztatok közétek, hol csak Istennek vagyunk adósa, mégis oda jár gondolatom szárnya, hol rab, szolga agg nemzetem s népe, faja természetével ellenkező, lépcsőzetes társadalmi állapotban nyög, idegen kéz alatt. Szerelmes vagyok: ez a betegségem. Kiolthatatlan lánggal ég bennem: a hon-szerелем.

A szerzetes itt szünetet tartott, majd emeltebb hangon folytatá:

— Ez talán bűnöm és a bűnös érdemetlen bizalmatokra.

A szerzetesek meleg szeretettel vették körül a lelke titkát föltáró szerzetest.

Az apát vette át tőle a szót:

— Ennyi a gyónásod, ez a bűnöd, testvérünk? Nem bűn az, hanem ösztön, vérigazság. A föld egyforma vastag mindenütt; a vizek habot hajtanak, a hol a nap melege óvja a jégkéregtől: a fák levelekein, gyökereiken szivják be az éltető eső páráját a földnek minden pontjain: a költöző madarak mégis fészkeikre térnek. Miért oda? Minek keresik föl azt? — Mert otthon vannak, testvérem. A föld régi, az ember is régi, a madárfészek is az! S mig föld, ember, madárfészek leend: élnek

a fajok, nemzetek, a család, a haza, s megnépesül a madárfészek. — Capistranói János 600 keresztes bécsi ifjut vitt le a nándorfehérvári győzedelmes csatához. Várj és légy résen! Ki hazájáért lelkesül, arra sok munka vár. Addig élj boldogul közöttünk.

— Amen — morajlott helyeslőleg.

Másnap este a választás után az apát magához kérlette titkárát s örömmel mondá neki:

— Mózes testvér, szerencséd meg van állapítva. Ma délután ő felségénél voltam, jelentést tettem római utamról. A császár jó kedvében volt s felhasználva az alkalmat, elbeszéltem, mennyire megnyerted a pápai udvar és ő szentsége tetszését. Kérdezősködött családod felől, mondtam: hogy egyszerű, Beregi Mózes vagy, kinek nemesi palástja a kámzsa. A császár elgondolkozott, midőn megtudta utóbb, hogy erdélyországi vagy, s azt mondá: „Ez országgal céljai vannak házunknak.“ Később tudtomra adta, hogy látni óhajt, s ma esteli tizenegy órakor a császár gyóntatója Müller jezsuita testvér hozzá fog vezetni. Légy készen, öltsd magadra durvább kámzsádat, agyaddal fényeskedj közöttük.

— De, — mondá meglepetve az ifju szerzetes — hasznomra válik-e, ha ő felsége kegyeibe fogad?

— Mindenesetre hasznodra válik, testvér Mi, a kik császároknak nem születünk, jobbágyai vagyunk: a szolgák szolgája, ki minél többet segethet, annál inkább él fogadalmának. Menj bátran! Császár kegyenczének lenni irigylésre méltó állapot, az bírhatja a jó tettek bőség szaruját.

A fiatal szerzetes rövid idő alatt bizalmasa lőn Lipótnak, ki csak papi társaságban találta jól magát és egyetlen vágya volt tovább tolni birodalmának határait.

E tipegő járásu, petyhüdt husu császár két hatalmat ismert birodalmában. Az egyik megbocsájtott minden bűnőket hite szerint s ő egyénileg így nem érezte magát bűnösnek. A másik hatalom a császárság volt. Érezte, látta önmagát e tudatban. Ha lábait köszvény kinozta, vagy melle sípolt, elővette a bibliát, imádkozott. Környezete jónak ismerte; bőkezű volt mindenkihez, kik közel állottak hozzá.

A biblia lapjainak forgatása, a tudós férfiak vitatkozása, a tudat: hogy ő a császár, sok olyan dologra tanítá, a mit más halandók nem igen tudnak. Tudta, hogy az Isten messze van, ő pedig a birodalmában. Mindennap lába előtt látott görnyedni viharverte hősöket, kik hadakat vezettek nevében; ezt tudva, élt és uralkodott úgy, hogy az osztrák történelem „nagy” előnévvel tisztelé meg.

De éppen egyéni jósága teremtette meg azokat a féktelen vágyakat, mit miniszterei, tábornokai, kegyeltjei üztek a gazdag prédáért, mi különösen Magyarországon, Erdélyben oly bőven találkozott részökre.

Egy összhangzó, vágyakkal telt összeesküvés volt kormányzó testülete, előkelőbbjei, utolsó zsoldos katonája. A vágyak összhangzása, az érdekek egyenlő iránya anyagias cél felé tört s ezért: a jogot eltiporta a kétszinűsködés; a reményt kiájtásolta a fufang: az ítélő bírák kofák, gyávák voltak s nem pirult arczuk, midőn a magántulajdon elkobzásának jogát ítéletükben kimondták, ítéletüket megindokolták: hogy földönfutó legyen az, ki mindnyájukért küzdött s annak dus javában az áruló, a hóhér, a hazug győző fürödjön. Ez eljárás kalmár versenyhez hasonlított, az is volt: történelmi méreteken.

„Szerezzon mindenki magának s ne kérjen tőlem.” Ez volt Lipót felelete, ha valamelyes kapzsiságról értesült. Csak jó és hozzá hű kezekben maradjon szerinte s őt nem bántotta lelkiismerete, az alkalmazott eszközökért.

Meghitt körében, pap bizalmasai előtt idézte a bibliának azt a mondását: „A földi tulajdon vándorol egyik gazdától a másikhoz. A földön semmi sem állandó.”

Beregi Mózeszel egy izben hosszas vitát kezdett a császári állapotról.

— Az uralkodók — mondá — nemzetek atyja. Így volt, így lesz. Változhatnak a formák; de uralkodók mindig lesznek.

— És az apák mindenkor bölcsek, — hagyá helyben Lipót szavait a szerzetes.

— Az apák igen, de az uralkodók nem mindig. D., az ön apátja mondá nekem, hogy kegyed mily ügyes vitázó, bonczoljuk e tételt. Az apáknak szükségük van, hogy bölcsek legyenek, mert ők nevelnek: de az uralkodók kormányoznak. Mit gondol? Nem helyesebb-e születni uralkodónak, kit kész trón vár, melyre csak föllép, mint a ki trónt csinál és arra fölhág?

— Trónra születni, felség, a szerencse szétérjedése, mihez többet tenni nem lehet. Trónt alkotni, dicsőség; de a korona csak bölcs és jámbor kormányzás után fénylik mindkét esetben.

— Bölcsen? Jámborul? Tévedés ezt kívánni. Az emberi óhaj más, mint az uralkodói kötelesség. Az embernek fáj, ha körme alá egy szilánk furódik; ha husába tövis fészkei be magát. Egy család sir, ha gyermeke meghal. Egy község rémülve fut össze a földrengéstől, vagy ha tüzet jelez félrevert harangja; a pásztor busul a nyáját

őrző eh vesztén; harczosnak bajtársa dülte fáj; egy országnak lehet bálványa, mely szive hurjaival játszik; embereknek, családnak, országnak lehet fájdalma, jajja, keserősége; öröme; de miye van az uralkodónak?

— Jó lelke felség, mely ha megérzi a bajt birodalmában, akkor az uralkodó birja népe lelki kincseit.

— A baj kétféle, szent életű férfiú. Az uralkodónak nem baj az, a mi baj az embernek. Az uralkodó kezében egy szép hadsereg kavics, a mit bibor parittyájából kidob. A parittyá erszénye egy óriás fogalomból áll: a felség fogalmából s midőn a várfalak tövétől a lőrésekig emelkednek a hullák; büszke árboczu hajók nyüzsgő harczosai tenger fenekére süllyednek; pánczéllal vértezett hadsereget golyó, kard, döghalál pusztít; az uralkodó kabátjáról leesik egy gomb, mit ujjal cserélnek fel siető ujjak: egyértékű mind: a gombot tükrözni, az embereket jutalmazni kell! Ennyiből áll az uralkodó baja.

— Felség! Ha ez így van, akkor az uralkodók emberek koponyáiból iszszák a tejet, eczettel higitják a tintájukat, biztató szavuk a halál kaszája. A szobrászt csontváz faragásával bizzák meg, a festőt az alkony rajzolásával, melyhez űk ülnek az enyészet mintájául! A költő halotti tor dalára írja szövegét és a hegedű, a sip, a czitera zenéje így szól kezeikben: Hu, hu! hu, hu!

Lipót kaczagott s utána mondá a szerzetesnek.

— Hu, hu! hu, hu!... Nincs másképpen, aligha lesz valaha másképpen. Lefestettük az uralkodói fogalmat elég hiven, milyennek találja, szent életű férfiú?

— Borzasztónak, felség, mint a tűz-esőt.

— És ez így van mindenütt. Akár fekete, akár vörös, vagy fehérbőrű uralkodói fogalomról van szó.

— De felség! ez nem lehet így s ha így volna, mi enyhíti?

— Az ember, szent életű férfiú! a ki gyakorolja az uralkodói jogot. Az embernek piros a vére. Nemzedéke születésekor, annak sirásánál is melegszik, és ha légy száll a bölcső fölé, védi tőle; ha füst megy a szemébe, könyezik; a ködtől köhög; tavasz melegétől áradozik a szive; bűbájos zenét talál e szóban: szeretlek. Az ember érző lény, az uralkodók emberek. E természetes állapot enyhíti ama fogalmat.

— Felséged, bölcs ember.

Szeretnék az lenni, és mi csak lelki dolgokkal törődünk, Mózes atya. Önt szeretni fogom. Szükségem van ékes magyarázására. Hol a bibliám, kezdje meg olvasását.

Mózes atya éjfél tájban lépett ki a császári udvar kapuján. A szolgálattevő tiszt megszólította:

— Ne kísértessem haza, tisztelendőségedet?

— Köszönöm, tiszt ur. Egyedül szoktam menni.

A város keskeny utczái közé benézett a hold, a gönczölszekér még helyén állott, Beregi Mózes fölnézett a telt holdra és nagyot ásitott.

— Azt hiszem, mai beszélgetésünk megösmertette velem a császárt. Velünk imádkozik, hit-tani tételek fölött vitatkozunk és akkor — ember; azontul — uralkodó. Rossz bolygó kíséri hazám csillagát, érzem magam is, hogy az ösmeretség sorsom ágya lesz; de akárhogy legyen, csak hazámé válnék jóra. Mi ránk, papokra, szüksége van az embereknek — a császár nem kevésbé irtózik

a pokoltól, és én hazám boldogulásában találnám menyországomat.

Sokáig nézett kelet felé. Merengéséből egy magyar: „Dicsértessék a Jézus Krisztus!” szakítá félbe. Oda nézett, a merről a köszöntés jött.

Magas, sovány ember állott háta mögött, ki úgy látszik, követte az uton.

Az embernek nagy, nyusztprémes kucsmája alól csak vastag, ágaskodó kurta orra, vékony hosszú száj-szélei, kiálló széles álla látszott és a vékony, himlőtől ritkitott néhány szál, vörös-szőke bajusz.

A nyakig gombolt mente, a megyszin posztónadrág, a sarkantyus cserzett bőr-topánka, bár előkelő lengyel vagy magyar urat mutatott, de ez mind oly bő volt gazdájának, hogy e toprongyos kinézésű alakot, széles görbe kardjának komolysága mellett is megnevették volna Bécs utcáin, ha nappal látják, esetlen, kaszálló lépéseivel.

Mózes atya feje tetejére nézett az embernek, köszöntésére halkán mondá:

— Mindörökké. Amen! Kihez legyen szerencsém?

— Nem ösmersz barátom? Ugy-e elfeledkeztél otthon szenvedő barátaidról?

— Én nem felejtkezem el senkiről; de nem ösmerek rád.

— Ah, barátom, mert te az igaz uton vagy, csak a lélekkel foglalkozol. Emlékezz rám, tudod mennyire szeretlek: Kéri Ferencz gróf vagyok, Kaboldról jöttem látogadásodra.

A szerzetes sokat hallott másoktól Kéri Ferenczről, valamikor találkozott vele Magyarországon: de hogy semmi barátság nem volt közöt-

tük, ezt jól tudta. Azonban mellőzte állítását s nyájasan kérde tőle:

— Mivel lehetek szolgálatodra, ha már barátodnak ösmersz?

— Annak, kedves barátomnak. Örülök, hogy közöttünk van egy ember, ki mindnyájunk fölött áll s bámuljuk hatalmát.

— Ne tulságoskodjál barátom, ezek a szavak engem nem illethetnek. Nem jobb volna, ha holnap reggel fölkeresnél a kolostorban, ott megakadna a falba, émelygős dicséreted.

— Maradjunk itt, kedves barátom, nem eresztelek el, míg kérésem elő nem terjesztem. Hiába háritod a dicsőséget magadtól, megillet. Ma te vagy a leghatalmasabb magyar ember: te barátja vagy ő felségének, a császárnak.

— Ohó! Kéri Ferencz. Nagyon balul ítélsz, ha te barátjának képzelsz. Lipót császár nem tűr barátokat maga körül, néhány papot csak kedvel, ennyi az egész. Mert, Kéri Ferencz! a ki hisz, az boldog; Lipót császár pedig hiszi: hogy mi közvetítői vagyunk az égieknek a földiek javára; vagy a földieknek kieszközöljük az égiek kegyelmét. Máskülönben, be- és kijárok az ajtón, mint az eb, a mely nem kér soha semmit s ha vetnek valamit részére, odább áll véle; ha nem vetnek, azért újra bemegy a nyitva hagyott ajtón. Nos? Én még be sem megyek, ha nem hívnak.

— De mindig hívnak, barátom. Tudjuk mi, hogy a császár kedvetlen, ha kevesebb, vagy több időre eltávozol Bécsből, és alig várja visszajöttödet. Én csak benned bizom, hallgasd meg a császár hű alattvalójának kérését.

— Szívesen hallgatom.

— Barátom, nem magam jöttem Kaboldról Bécsbe.

— Talán feleségeddel együtt?

— Az már megtért ősanyánkhoz, nyugodjék békében; hanem fiamat hoztam magammal, Gotfriedet.

— Nem találtál magyarabb nevet neki, barátom?

— Már a nagy név kiválóság.

— Ugy látszik, érted az emberek gyöngéit.

— Csak tapasztaltam.

— Miért hoztad fiadat magaddal?

— Azért, kedves barátom, hogy a te jószágod segítségével ő felsége testőrei közé fölvétessék.

— No, ebben én alig lehetek segítségére: nem vagyok katona.

— Pedig benned bizunk.

— De mit akarsz te fiaddal a testőrök között? Az osztrák udvar testőr-százada közönséges katonákból van összeválogatva s hogy fiad, legalább testőr-apród lehessen, ahhoz szükséges, hogy a hadicsapatoknál főtiszti rangot viseljen.

— Legyen fölvéve egyszer, meglásd: fiam ott fogja magát tisztté felküzdni.

— Mit tud a fiad?

— Többféle nyelveket.

— Ez sokat ér.

— Tud biztosan lőni.

— Ez, szerencséje.

— Kitünően viv karddal, törrel, alabárdal. Jól üli a lovat, és jó tánczos.

— Ezeket mind tudják a testőrtisztek, de mind ezek a magyar embert nem képesítik testőrségre. Mit tud még?

— Tud alázatos lenni följobbvalója előtt; tud

csuszni, mászni a hatalmasok lábainál; tud hű lenni, nem kérdeve, nem bírálva a rábizottakat.

A szerzetes undorral fordult el a beszélőtől, ki szerencséjére nem látta a félsötétben a mély megvetést, mely a szerzetes arcán végigvonult.

— Kedves barátom — folytatá Kéri Ferencz ne — fordítsd el fejedet a hallottakra, magam neveltem ilyennek. Ki haladni akar följebb, e tulajdonságok nélkül föl nem ér.

— És fiadnak vére hajlik ezekre, a miket mondtál?

— Kicsiny kora óta figyelem a természetét s ilyennek találtam, ezek legjobban kinyitják előtte az ajtót.

— Tőlem azt kéred: legyenek kapustok.

— Esedezem hozzád, nagy férfit.

— Vannak neked barátaid Kéri, a kik szintén megtehetik ezt.

— Hidd el, senkim sincs, vagy csak olyan kicsinyek, mint magam vagyok. Te más vagy, mint a többi, hogy mily nagyra becsülnek, bizonyítja e levél, mit tisztelőid küldtek.

A szerzetes átvette s föltörte a levelet. Ajánló sorok voltak azok, aláírva Magyarország két nagy hőstől, kiket fél Európa ismert: Zrinyi Miklós gróftól a költőtől; öcscsétől Zrinyi Péter gróftól. A szerzetes némán hajtá le a fejét.

— Mit akarnak ez urak fiaddal?

— Azt akarják, hogy emelkedjék és bizhassanak benne.

— Más céljaik nincsenek?

— Semmi egyéb, azt mondták: „Bár több magyar fiu volna ott.“

A válasz után, a szerzetes szótlan maradt. Ugy látszott, készebb volna az ajánló sorok elve-

tésére, mint teljesíteni azt. Majd roppant tenyerét Kéri Ferencz vállára téve, szomoruan mondá:

— Hallod-e Kéri Ferencz? Jól vedd eszedbe, a mit mondani fogok: fiadat fölvetetem a testőrök közé, ám haladjon fegyvereitek alkalmazásával, legyen hű a császárhoz, de legyen hű a magyar nemzethez is: mert ha nem lesz, magam fenytetem meg.

Kéri Ferencz arczán kétes öröm futkosott át, s másnap, midőn Lipót elfogadta, térden csuszott elébe az ajtótul asztaláig, hol Lipót és a szerzetes állott, és ez utóbbi az ablak felé fordulva dörmögé:

— Efajta ebalázattól véd papi ruhám. — És megcsókolá olvasója végén a keresztet.

Kéri Ferencz kívánata teljesült, fiát egy pár év múlva Lipót testőr-apróddá nevezte ki, mint mondá.

— Csak azért is, hogy önnek, Mózes atya, örömet szerezsek, ki sohasem kér magának semmit.

Beregi Mózes élvezte Lipót kegyét. Ellenségei támadtak a hatalmas miniszterek között is, ez egyszerű pap: nagy eszével, éles látásával tervöket sokszor keresztül huzta, míg végre is kegyvesztette lőn egy pár évre ama tetteiért, melyeket a következő fejezetben leszünk elmondandók.

IV.

A halottak nem harapnak.

Tavaszkodott. A gólyák megérkeztek, a hó elolvadt, minden ér, minden folyó duzzadva, terülve dobálta hajkait partszélein odább, odább.

A kaboldi vár alatt egy század gyalogság volt elrejtőzve a jegenye-nyárfák tövénél. A katonák

muskétások, alabárdosok voltak s fegyvereiket tisztogatták. Az alabárdosok nagyrésze a dár-davas nyakát körülfogó kurta, lószőrgallér hiányait pótolta a dragonyosok lovaiból csent sörényből; a muskétások puskájuk csövét tisztították, midőn a vár kapuja kinyílt s azon egy szakasz dragonyos léptetett elő, odaállva a gyalogság elé.

A dragonyosok parancsnoka, sokkal magasabb rangu tisztnek látszott, a ki nem szakaszt szokott vezényelni, és a szakasz elárulja, hogy válogatott emberekből áll, kiknek fele ügyes altisztből került.

A parancsnok egy nagytestű, hosszú szakállu ember, megszólította a mellette álló fiatalabb tisztet:

— Az őr, azt hiszem, jól vigyáz a falakon, s idejében ád jelt, ha a fölfedezett alak közeledik. 1670. ápril 17. Följegyzem magamnak e napot. A tegnapi sikerült, a mai jól kezdődik, holnap indulunk folytatni a harczot e kis királyokkal, kik feltűnő módon lapulnak, és önként rohannak a verembe.

A beszélő tiszt: Pumilló Salvator, Olaszországból jött az osztrák hadsereghez, két testvér öccsével. E zsoldos tiszték, akkortáiban leg-szivesebben keresték föl az osztrák szolgálatot, hol még gyors előmenetelre és dus prédára tehet-tek szert. Pumilló Salvator a dragonyosok ezre-dese volt már, öccsei: „a szakállas Pumillók“, a mint őket nevezték, szintén ezredesek voltak a lovasságnál.

A vár faláról hosszú tülkölés hangzott át a dombvidéken, az ezredes idegesen rántotta föl lova száját, és kengyelébe állva nézett az előtte elterülő mocsárra, melyben egy papi ruhában öltözött alak gázolt, borzderes lovával.

A szerzetes, ki nem más, mint Mózes atya, a mocsár szélére érve, a vár kapuja felé fordította lova fejét. A ló megkezdte poroszkáló járását, melyben a magyar lovak némelyike oly kitűnő és e ruganyos járásából gyors iramba tud átcsapni egy pillantás alatt, mit forgó vágtatásnak neveznek a puszták lakói és versenyt futnak ekkor a repülő vadgalambbal.

A nyárfasorhoz érve, a dragonyosok kivont karddal rohanták meg.

— A császár nevében foglyom vagy! — kiáltott Pumilló Salvator.

Mózes atya végig nézett a támadón, és megfordította lova száját, mely szilaj vágtatásban tör előre.

— Azt nem hiszem, hogy a császár el akarna fogatni. A tábornok urak, úgy látszik, vadászatra küldték ki e tiszt urakat. Sebjaj, ugy-e Hóka? — szólott lovához. — Mi elhaladunk ez urak előtt vígan.

A dragonyosok sora megnyult, mint a délfelé indult vadludak éke. Az ezredes az utána lovagló kapitánynyal társalgásba elegyedett.

— Szoritsa lovát Schwarzenberg! Rugtasson mellém, így legalább beszélgethetünk. E papnak jó lova van, nekem tetszik e szép futás,

— Mikor ennyi katona üz egy papot, kinek kard sincs az oldalán?

— Sebjaj! kedves kapitány. Mi katonák vagyunk és nem kell látnunk érzélgőségre csábító apróságokat. E pap, a veszélyesebb összeesküvők egyike, a mint a tábornok mondá, s ő volt, ki lejött figyelmeztetni Zrinyi Pétert, hogy ne induljon Bécsbe.

— Lehetetlen.

— Nem lehetetlen, sőt többet is elkövetett.

Önök, kedvesem, azt nem tudják, mire képesek a papok; én megvallom, másként gondolkozom felőlük. Olaszországban születtem, hol minden este találkozunk csuhával, mely gitárt takar s szerelmeskedni megyen. Nem egyszer megtörténik, hogy a csuha alatt hosszú kard lóg, mit összemérnek a fiatal tisztek kardjával.

— A mi papjaink, Pumilló, különböznek az olasz papoktól és ez magyar ember, szigorú vezeklő, ki mindig Bécsben lakott, legkevésbé vett részt a magyar ügyekben.

— Akárhogy van a dolog, ez embert el kell fognunk; azt hiszem, csuhája zsebében viszi az én grófi kinevezésemet, kedvesem.

— Ön nagyravágyó.

— Mint minden ide települt földim, kikből már hercegek, grófok, bárók lettek boldogult Ferdinánd császár jóvoltából és magas kegyelméből. Miért ne sütné rám is az a nap? Miért ne mosolyogna rám is az a szerencse? Bölcs Lipótnak kitűnő kormányzói vannak.

— Azt hiszem, Pumilló, az ön grófi kinevezése nagyon siet, lovaink alig ha fognak elébe vágni.

— Dehogyan nem, kedvesem. Lovam kitűnő, nápolyi faj, erős és győző. Az Alpések legszebb völgyében legelt először, mely Velenczénél dől az Adriának. A nevét egy ottani folyótól vettem. Hajrá! Oglió.

Oglió erős, kos fejét szügyébe vágta és előtört.

— Mondtam. Szoritsa lovát, kedvesem. A lipizai félvérek, miket I. Ferdinánd fia, a lökedvelő Károly főherceg honosított meg ezelőtt száz évvel, nem bírnak a tiszta nápolyi faj jeles tulajdonságai-
val. De mi az ördögön ül ez a barát? Teringettét!

én jól megnéztem azt a lovat, láttam sovány oldalbordáit, nagy fejét, idomtalan kurta nyakát, ritka sörényét, lompos farkát és azt hittem, egy dülő hosszára sem képes futni.

— Az, Pumilló Salvator ezredes, magyar ló. Megösmertem iramodásáról. Az ön Ogliója, mint mondá: erős és győző; a magyar ló fáradhatatlan és gyors, mint a fergeteg. Kedves Pumilló az ön grófsága még hozzá sem kezdett igazi futásához.

— És képes volna azt a két ember súlyának megfelelő papot elröpíteni előlünk? Nem, nem kedvesem. Oly teher alatt le fog az roskadni, mi pedig beérjük. Ahol van! Nézze! Teringettét az ön táltosa csendesen megy. Utána! Megcsipjük.

A két tiszt elhagyva a csapatot, gyors vágásban rohant a szerzetes után.

Egy gyors kanyarodásra mindegyik kénytelen volt lova futását mérsékelni. Széles, némely helyen náddal felnőtt gázlóhoz értek. A nád tavalyi volt s száraz levelei zörögtek.

— Ereszkedjünk a gázlóba, kedvesem, a gázlón tul elcsipjük a papot, ha lovaink kidől-nének is.

Mózes atya önkénytesen lassította meg lovát. A támadás okát alig sejtette, vagy legalább meg akart ösmerkedni üldözőivel.

— A pap erősen marad, nem soká utól érjük, kedvesem. Jobbágy legyenek valamelyik őrgrofnál, ha már nem hallja a kiáltást. — Hé, barát! te szentéletű férfit, ki úgy szalad, mint futóhomokpusztán a nyul! állj meg, mert lelőlek!

— Elfelejtí ezredes — mondá a tiszt — pisztolyaink nincsenek megtöltve.

Mózes atya vissza nézett a gyáva szóra s látta, hogy ereszkedik a gázlóba, a mintegy harmincz

főből álló dragonyos szakasz, a két tiszt után. Lassabban ment.

— Teringettét, ez baj! — válaszolt Pumilló ezredes az előbbi feleletre. — Mily gondatlanság, hogy pisztolyaink üresek, e papot szerettem volna hátba löni.

Alig voltak már tiz lépésnyire tőle.

— Állj meg czudar pap, mert szakálladat szakállamhoz kötöm! mégis átszolgáltatlak a porkolábnak.

A czudar pap csaknem öt lépésnyire eresztette őket s nyugodtan kérde:

— Kihez légyen szerencsém, tiszt ur? Ön ugy ordit, mint valami éhes szelindek.

— Pimasz! — ordított Pumilló — e szavadért felnyársallak.

— Talán kiverte várából önöket Kéri Ferencz, azért olyan éhesek?

— Kéri Ferencz?! Buta. Talán azt hiszed, mert te azt ajánlottad a futóknak, hogy hozzá szálljanak, Kéri Ferencz a tiétek? Csakhogy az bejelentette Bécsben előre az érkezőket s ki fogják csalni őket az Ágoston szerzetesek kolostorából, a te nyomorult czelládból, melyet menhelyül ajánlottál nekik, azzal a biztatással: hogy az egyházi terület, pápai védnökség alatt. Buta! — Kéri Ferencz fiát ezért testőrhadnaggyá nevezik.

Mózes atya mélyen elsápadt a hallottakra s hosszú szakállán nagy könyecseppek gördültek le. A gázlón kiértek. Lova ösztönszerűleg haladt s meg volt közöttük az öt lépés távolság midőn a két tiszt felhasználva zavarát, egy szemhunyoritással értetve egymást, kivont karddal rohanták meg.

— Add meg magad, gyáva! — ordított rá Pumilló.

Mózes atya ismét hidegen válaszolt:

— Tiszturak, mennem kell. Meg akarom tudni, igazat beszéltek-e?

Egy roppant oldalugrással kitért előlük.

— Ha! gyáva. Ujra futsz!

A szerzetes a többszörös meggyalázásra újra elsáppadt. Kordáját, mely a híres „baráthurok”-kal volt derekára szorítva, lerántotta: a korda bojtja, az a buzogány forma két, nehéz vas-súlyom, megzudult a levegőben és az előre törő Pumilló felé vágódott, kinek lova az ütéstől összerogyva, maga alá temette lovasát.

Az utána vágató tiszt, a dragonyosok, egy őrületes iramodást láttak, néhány percz múlva a barna csuhájú lovas porfelhőbe veszett szemeik előtt.

— Átkozott papja, — nyögött Pumilló ezredes, — agyonütötte lovamat. Emeltessen fel, kedves Schwarzenberg. Mily csapás volt ez! Mintha lánczra kötött ágyu golyó suhogott volna előttem. Szegény Oglió, a mely alpesi zabon nőtt fel, szétzuzott koponyával terül és kedvesem, hiszem, hogy ön ad helyette szép lovai közül? Oglió megdőglött.

Mózes atya Bécs külvárosa előtt megbizonyosodott Pumilló állításának valóságáról. Megölelte lovát, szabadon ereszté, és fájdalmas hangon kiálltott fel:

— Egy ember kevés. Nincs, a kivel keservem megosztanám. Oh édes testvér! miért nem vagy te itt!

Lesütött fejjel haladt a kolostor kapujáig, mely az első kopogtatásra kinyilt előtte, s czel-lájába sietett.

A rendfőnök már várta. A beszélgetés este kezdődött és Mózes atyát csak reggel látták attól kijönni. Voltak aztán sokan, kik láttak egy szer-

zetest, hol lóháton, hol gyalog, hol számárháton haladva; az emberek, miután ebben nem láttak semmi különöst, meg sem kérdezték tőle, hova megy? Annyi való, hogy Mózes atya, csak egy év múlva tért vissza, akkor is olyan állapotban, mintha ez év alatt tíz évvel volna öregebb.

Lipót császár másnap magához hívatta, de egyébről, mint hittani dolgokról nem beszélt vele s ezzel meglátta Mózes atya, hogy az ő működése sikertelen és oly dolgok fognak történni, melyeket csak ő sejtett ezelőtt egy évvel.

Jól sejtett. Lipót éppenséggel nem törődött a rá erőszakolt tömeges gyilkoltatásokkal, a kivégzések ekkor tájban vették kezdetüket s Lipót akár mint zárkózott el az emberek elől, mindenkor ott kísértett azoknak árnya körülötte.

Az irtó hadjárat ekkor kezdődött. Magyarország még nem volt Ausztriához csatolva, nem is tudta tartományává sülyeszteni soha; de kihasználni vérét, vagyonát, erre alkalma többször nyílt és a szomorujáték bevezetése ezek a kivégzések voltak.

Háladosabb nemzetet a föld alig hordoz kérgén, a magyarnál, s történetünk idejében, Lipót, mint Magyarország királya, előre és hátra tolt a még az országban, hatalmának mesgyéjét, a mint hadseregének szerencséje előkészítette a gyengülő török hatalom rovására.

A magyar nép fölött pedig hatalmas főurai birtak legnagyobb súlylyal, és ezek, bár a köznemességgel együtt jobbágyokul tekintették a lakosság nagy részét, izzó tüzzel növelték a népben a fajszeretetet, s csaknem hihetetlen egyéni hősiességükkel, példái voltak a nemzeti önérzet fel-szításának.

E főurak valóságos uralkodók voltak, azok hibáival és igazságtalanságaival, s nem egyszer ellenségei egymásnak; de véröket áldozni készek voltak minden pillanatban, hogy a közös elnyomót kiüzzék az országból, csakhogy erejük itt ketté szakadt: az egyik az osztrák, a másik a törökhöz szitott, egyedül a nép óhajtotta önállóságát.

A vallás, mely végre is rokon érzelmeket fakaszt, a műveltség, mely nyugaton ekkor már virradó félen tünedezett elő, ösztönszerűleg vont a főurak nagyobb részét Ausztria felé: a vele soha nem egyesülhető, vallásban, szokásban, vélemerőben ellentétben álló török ellen, mely összetörte királyságát, földulta fényes királyi várát, melynél szebb, melyhez hasonló, a nyugaton akkor több nem találtatott s melyről mélabúsan énekelték:

Országunk fënye,
Fajunk dicsősége,
Romba dült ős Budavára...

E főurak, nem ösmertek alkuvást, magyarságukban, és hatalmuk csorbitásában. Végezni kellett velök, alkudni nem lehetett; de hogyan?

Nyílt csatában megtámadni őket egyértelmű lett volna Magyarország elvesztésével.

Nehéz lett volna megtámadni nyíltan Zrinyi Pétert e világhírű hőst, ki Ottováczon negyvened magával kezdte meg a csatát 10 ezer török ellen, később érkezett másfélezernyi hadával tönkre verte őket. Ki a legerősebb puskacsövét ketté szelte kardja egy csapásával, és a kit Európa keresztény népe fővezérül szándékozott választani a félhold ellen vezetendő csaták vezetésére.

Ki halála napján sógorával, Frangepán Kristóffal együtt azt hitte: hogy nincs bátorsága Lipót

kormányának őket legyilkoltatni, ki nem volt egyébben bűnös: minthogy kemény vitéz, gazdag és erős magyar volt.

Életök mindenesetre megmarad, ha nem gazdagok. A kivégzés másodrendű kérdés volt, első: roppant birtokaik prédára bocsájtása. — Akadtak ítéletet mondó birák Magyarországon, kik a feleség élvezeti jogát, a kiskorú gyermekek öröklése vesztét előre kimondották: hogy mikorra a hóhérbárd alá kerültek a hősök, akkorra már vagyontalan koldusok legyenek.

A tulajdonjog szentsége czérnaszálon függött. A czérna a birák bátorsága és lelkiismerete volt. Elvágták a czérnát, ezzel megszűnt minden akadály.

Négy főura volt ekkor fogva Magyarországnak. A vád, mit ellenük felhoztak, buta volt és hamis. A négy ember felett mikorra Mózes atya vissza érkezett, már ki volt mondva a halálos ítélet. Ő az egész évben Rómában lakott, és a pápa maga irt levelet a foglyok kiszabadítása miatt Lipótnak. Az Ágoston szerzetesek befolyása minden ponton akadályokat állított Lipót miniszterei elé, kik e szavakkal biztatták császárukat:

— A halottak nem harapnak.

Lipót belátta, hogy a holtak igen ártatlan ellenségek és rendeletet adott ki, melyben eltiltja a papságnak az államügyekbe való beavatkozását; de ama papok ellen, kiket miniszterei veszedelmeseknek jeleztek, semmiféle súlyosabb ellenintézkedést nem engedett alkalmazni és midőn Mózes atyának az elfogottak érdekében kieszközölt pápai közbenjárására fölhívták figyelmét s büntetését kérték, annyit felelt:

— Hagyjuk Mózes atyát keseregni honfitársaiért, Róma messze van és mi itthon vagyunk.

1671 április 27-én a kapuczinusok kolostorába jókor reggel kopogtatott a császári törvényszék megbízásából Pumilló Salvator ezredes. A rend főnökétől két szerzetest kért, kik a németujhelyi kivégzésnél a lelki teendőket végezzék. A rendfőnök, ki már jól tudta: hogy Zrinyi Péterre, Frangepán Kristófra kimondatott a halálos ítélet, ugyszintén Nádasdi Tamásra és Bónis Ferenczre, nyugodtan vette a fölhívást, a szerzetesek kiküldését megígérte.

Midőn Pumilló a kolostor kapuján kilépett, ugyanazzal az ajtónyílással lépett be rajta Mózes atya

— Terringettét — mormogja az utcán az ezredes — a kivégzésnél a Pió-gyalogezred osztálya fogja teljesíteni a szolgálatot. Félek, hogy e futós barát, ki Ogliómat agyonütötte, ott leend. Bizonyosan jól van értesülve és csuhát cserél. Se baj! Magam is azt teszem. A Pió gyalogezred egyenruhája elég csinos, és valamelyik tisztnek ruhájába fogok belebujni. Terringettét! Oglió kitűnő paripa volt, e papnak hallatlan szerencséje van, hogy ép bőrrel menekült ki a csávából. Még ma dél előtt engedelmet kérek a burokváltoztatásra és e barátot leszúrom előbb vagy utóbb. Lázadókkal tervez, azokat védi, Ogliót agyoncsapja! Tisztelendő ur! Ne legyen Pumilló Salvator, ha kardomat át nem szalajtom a bőrödn.

És fenyegetve öklével a kolostor mogorva falát, gyors léptekkel indult meg; nehéz, térden fölül érő csizmája talpa, csattogott a kövezeten

Mózes atya egy óra mulva a kapucinus szerzet ruhájába öltözve, egy másik szerzetessel, a kolostor kapujába állott postakocsira ült, s Pumilló ezredes e szerint a ruhacserében nem csalódott.

A kocsi Németujhely felé tartott, hol éppen amaz idő tájban tudatta Zrinyi Péterrel a császári ítélethozók titkára: hogy fejvesztésre és kézcsonkításra ítéltettek el. A kínzás többi módját mellőzni óhajtotta az ítélet. Zrinyi Péter kemény szemének megvetésével fogadta az ítéletet és egyszerűen vállat vont. Ez egyszerű vállvonás fejezte ki az utálatot a törpék és a kapzsik ellen.

Mózes atya volt az utána jövő látogató és szomorúan mondá Zrinyi Péternek:

— Miért nem hallgattál reám, barátom. Most szabad volnál, mint a madár s ha akarnád bakóid rettegnének.

— Meglátod, miként halok meg, Mózes. Halálom lesz jövő életem, gyászos sorsunk lesz mécse a magyar nemzet ébredésének. Összetörnek egyet, vagy százat közüle; de példánk ezerszeresen növeli önérzetét. Elpusztítják családomat: a gyöngé asszonyt, a kis gyermekeket. Mily hősiesség, a villámcsapástól kidült törzsek gyöngé növéseit durva kapával irtani! Tégy helyettünk mindent, a mit tehetsz. Tudom, nem félsz, bár bakó leend a te béréd is.

És Zrinyi Péter 1671. ápril 30-án büszkén, mint egy császár virágot szóró népek közé, kilépett börtönéből, a vérpadra hajtani le hatalmas fejét.

Az ajtókilincsben mentéje megakadt. Az egyszerű vas, mintha figyelmeztetője lett volna sorának.

A Pió gyalogosok sorából gunyos megjegyzés hallatszott.

— Mily büszke, a ki előlünk futott.

Mózes atya hallotta a megjegyzést és oda fordult a gunyolóhoz, kiben Pumilló Salvatort

ismerte meg. Hozzá lépett, bár tudta, hogy ez is fölismeri őt.

— Tiszt ur! Egy hősnek a kinját csak sehonnaiak gunyolhatják.

Pumilló ezredes véresre harapta ajkát dühében és megvető göggel nézte, mint gördül le a bakó bárdjának csapására Zrinyi Péter és Frangepán Kristóf feje.

Mózes atya ott maradt késő estig a nép elébe tett csonka hullák mellett. Imádkozott nem mint pap, hanem imádkozott kinba fürdő szive minden fájdalmával.

A nép megjegyezte rá:

— A papnak jól megfizettek, buzgón imádkozik.

Látnia kellett a hullák pellengérre állítását és hallotta a gunyos megjegyzéseket. Paptársai már elváltak tőle, ő azonban ott maradt mellettük, míg este, a fáklyások kísérete mellett a temetőbe vitték azokat. Ott akart virrasztani az elföldelt hantok felett.

Az alabárdosokkal ott maradt városi tanácsos megszólította:

— Tisztelendő ur, távozzunk. Az itt tartózkodás mindenkinek meg van tiltva.

— Engedelmeskedem, tanácsos ur.

— De mielőtt eltávoznánk, nekem hivatalosan számolnom kell.

— Mi az? kérde Mózes atya.

— Semmi egyéb, tisztelendő ur, mint hogy önnek átadom fizetését az elítéltek mellett teljesített szolgálataiért. A többi tisztelendő urak már fölvtették.

— Uram, nekem arra nincs szükségem.

A mi szerzetünk sokkal gazdagabb, sem hogy fizetést fogadna el szolgálataiért.

— De társa elfogadta.

— Talán magánczéljaira használandja.

— Az mindegy. Önnek a pénzt át kell vennie. Az államkincstártól kap öt aranyat, a várostól egyet, azokat vissza nem tarthatom.

— Mondtam már, tanácsos ur, nekem nincs szükségem a pénzre, és e helyen, ily szolgálatért. Égetné ujjaimat.

— Akkor velem kell jönnie a városházához, igazítsa el dolgát a városbíróval. Menjünk tisztelendő ur, elkísérem! A katonák ma kettős zsoldot kaptak és éjfélig van a dorbézolásra engedélyök. még valamelyik illetlenül viselkednék papi ruhája iránt.

— Tanácsos ur, ön azt mondá: a katonák garázdálkodhatnak.

— Ugy van. Ilyenkor minden polgár becsukja ajtóját kora este. A korcsmárosok nagyrésze is úgy tesz.

— De önt ezek az alabárdosok haza kísérik?

— Csak a városházához, Ily esetekben a tanács együtt van egész éjjel. Menjünk.

— Tanácsos ur, én semmiképpen sem fogadom el ezt a pénzt, de önnek adom, ha kardját nekem adja. Azzal indulhatok hazafelé még az éjjel.

— Ah, tisztelendő ur, mit beszél? E kard nem ér egy fél aranyat. Régi pánczélszuró vas, mit ilyenkor szedünk elő a város muzeumából, díj nélkül is átadom.

— Én pedig az aranyakat, tanácsos ur. Cseréljünk.

A tanácsos leoldta a kardot oldaláról és átadta e szavakkal:

— Tisztelendő ur, imádkozzék értem.

— Isten áldja meg, tanácsos ur, én imádkozom a jó emberekért.

Az alabárdosok a tanácsossal élükön eltávoztak és Mózes atya bánatosan nézett a temetőre.

— Fordulj meg barát, mert hátul szurlak le!
— kiáltott rá egy rekedt hang.

A tanácsos jól hallotta a megszólítást és egy az utcára kiszögellő ház sarkához huzódott alabárdosaival.

— Tiszt — mondá magában — ugyan mit akar e pappal? Tiszttel semmi esetre sem lenne okos dolog összetüzni a városi poroszlóknak, de végig nézem a történendőket és tanuskodni kötelességem.

Beregi Mózes maga előtt látta kivont karddal állani Pumilló Salvatort, ezredesi egyenruhájában, nehéz vérttel mellén, vállán és nyakán. Most már vége volt a véres színjátéknak, és a Pió-ezred jelmezére nem volt szükség.

— Mit akar ön? Ereszszen utamra, én pap vagyok.

— Tudom jól, barát; de neked kardod is van?

— Ebek ellen szándékozom védekezni vele.

— Ohó, először én ellenem védekezz.

— Mi rosszat tettem önnek, hogy megtámad?

— Hát Oglióra nem emlékezel? Azóta hollók emésztették meg a dögöt; de én velem számolni fogsz érette.

— Van pénzem, fizetek.

— Nem pénzed kell nekem; de rongy életed. Mit mondtál ma szemembe a vesztőhelyen?

— Azt elfelejtém mondani ezredes ur, hogy gazember vagy.

Pumilló hátra ugrott e szóra.

— Huzz kardot, — ordítá, — mert ledöflek, mint egy undok patkányt.

— Hiszen gyáva vagy.

— Hazudsz !

— Vassal vértized magad,

— Nem vagy nemes, hogy levessem érted.

— Te sem léssz semmi mindjárt. Vigyázz, macska !

(A „macska“ czim az osztrák hadseregbe lépett olasz tisztek gunyneve volt.)

Mózes atya most már szó nélkül támadta meg Pumillót. Pumilló magas ember volt ; de a szerzetesnek alig ért válláig.

A muzeumból került kard emberül kiállotta az első próbát. Pumilló teljes erővel rá vágott, de sem eltörni, sem leütni nem bírta.

— Meghalsz, hitvány barát...

Tovább nem bírta mondani. Beregi Mózes egy iszonyu döféssel átlukasztotta a mellvértet s pengéje derékig szaladt Pumilló mellébe.

Midőn visszarántotta, Pumilló szakállához törölte le róla a vért jobbról, balról.

— Bár a halottak is így tettek volna életökben — mondá nyugodtan.

Nagy léptekkel sietett a városból.

A tanácsos pedig rohant fölverni az őrséget és a rémes párbaj hire másnap délelőtt már Bécsset is fölriasztotta.

Mindenfélét beszéltek róla, de nem hitték el. Mózes atya az ő szemökben, jámbor, könyörületes alak volt.

Ugyanaz órában, midőn Zrinyit, Frangepánt Németujhelyen lefejezte a bakó ; Bécsben Nádasdy

Tamásnak a katolikus, és Pozsonyban Bónis Ferencznek a protestáns urnak gördült le a feje.

A nép összefüggéseket keresett a kivégzések és a párbaj között s azt hitte, hogy az elsőt több is fogja követni.

A kivégzések követő estén D., az Ágoston szerzetesek apátja, rendes szokása szerint hittani vitákra megjelent a császárnál.

A császár gyóntató papja társaságában fogadta, s indulatosan támadta meg az apátot.

— Olvassa el a jelentést, a mit ma este adtak be hozzám, kíváncsi vagyok, mit válaszol rá!

Az apát átolvasta a jelentést. Hü pontossággal volt megírva benne: hogy az Ágoston szerzetesek mily ellenműködést fejtettek ki a kivégzést elrendelő kormány ellen, s benne Lipót, úgy volt föltüntetve, kit miniszterei kormányoznak. Le volt írva, Beregi Mózes időzése a pápai udvarnál, és végül: Pumilló Salvator dragonyos-ezredes agyon-szurása, a mi pedig csak tegnap este történt.

A jelentés igaz volt minden betűjében, Lipótot jól értesítették.

Az apát nyugodtan szólott:

— Felség, a mi itt írva van, az mind igaz. Mi harczoltunk minisztereivel békés uton, mihez jogunk volt jó katolikusok érdekében.

— De Mózes atya fegyverrel is ölt.

— Felség, ő meg volt támadva, s védte magát.

— De én nem tűröm hogy birodalmamban a papok államügyekbe avatkozzanak és verekedjenek. Miért e nagy fölindulás? Néhány szunyog a mécs lángjába esett, a mely fölperzselte, ennyi az egész.

— Akarja felséged, hogy Mózes atyát más országba helyeztessem át?

— Azt nem akarom, sőt üldözni sem engedem most. Szükségünk van rá; hanem eltiltom, hogy többé kardot vegyen a kezébe és legalább két évig imádkozzék a szegény Pumillóért.

V.

Képzelt királyok.

Az ondódi országutra minden este kiment Beregi Ézsaiásné, az özvegy asszony. Bele nézett a kéklő hegyek szemhatárába, azután haza ment udvarába, megsimogatta az eperfához kötött bivalytehenet és oda szólt a kutyának:

— Feküdj le Morgó. Miklóst nem láttam jönni.

Dragan Szimion maga hajtotta kecskéit a havas oldalára. A kecskék legelhettek pásztor nélkül, Szimion ott guggolt egész nap egy oltárkő-forma szikla tetején, minden este nagyot túlkölt az Iszály kürtjével. A hullámos hegy, völgy, messze adta a kürtszót, este, midőn haza terelte a kecskenyáját, otthon azt mondá lányainak:

— Véta, Irina! Vegyétek le a zsendiczés lombikot a tüzről, Iszály ma sem jön haza.

A hegyek tetejéről az őszi köd leereszkedett. A nap ritkábban tüzdelté át a levegőnek ezeket az észak fellegeiből ömlő foltjait, a köd minden őszi nap elmúltával vastagabban szállott alá. Ilyen napokon sem az özvegy asszony, sem Szimion apa nem nézett nyugat felé; Bereginé kutyája azonban minden nap kifutott arra a helyre, hol az

özvegy szokott álldogálni, fölemelte fejét, szűkölt, beleszagolt a ködbe, aztán lompos farkát leeresztve, haza bandukolt az eresz alá, s egész hónapon keresztül nem hallották ugatását.

Az edényt szállító két siheder kiürítette a kólya tartalmát, s Mózes bátyjuk jóvoltából, kitől az ajándékot a császár elfogadta, egy fillér nélkül váltak meg a kólyától.

Lipót jókedvében mindenkinek juttatott az edényből. Mózes atyának a hölgyek siettek mondani egy hizelgő szót, és C. herczegnő magához intve, kérdezé a kezében tartott edény nevét:

— Bokály, fenség.

— És a mázba égetett madár?

— Fenyő-rigó.

— Nem ösmerem.

— Ha valaha haza megyek hegyeink közé, hozok fenségednek. Szép madár az s nótája tiszta, mint az ezüst síp-szó.

— Mit beszél? Mózes atya. Ön hozna nekem fenyőrigót? Inkább öcscsét kérném akkor, hogy hozzon és kibélltetem kalitkáját.

— De fenség, az a madár csak szabadon fütyöl hazájában, mit az Isten kárpitozott ki puha gyopárral, s elönté fenyőillattal, mitől aczélossá válik a tüdő.

— Hálóval kerítették be egy darab fenyvest, s hallani fogom a fenyőrigó hangját, Mózes atya. Melyik az öcsce a két legény közül?

— Az alacsonyabb, fenség.

— Milyen szép szemei vannak, s ezek nemesek?

— Ha szép Fülöp unokája szemébe lát, az nemessé teszi.

— Ah, Mózes atya! Menjen. Önnek, úgy lát-

szik, jobb volna lovagi kardot viselni a kámzsa helyett, sok édes bókot kaptak volna öntől a hölgyek. Ne küldje haza öcscsét.

Iszály ekkorra már süvegje mellé tűzte a virágot, mit egyik szőke hölgytől kapott.

— Mózes atya — mondá a császár — én is azt mondom, a mit C. hercegné. E fiukat tartsuk meg. Vigye őket az apródiskolába, a fölvételi parancsért elvárom.

A vadászmanet a szokásos feszességgel újra megindult, csak a császár kísérete zajongott, kaczagva a kólyán, a sikerült edényvásáron.

Mózes atya megköszönte a lovaskapitány előzékenységet s megígérte, hogy előléptetését a legközelebbi napokban kieszközli.

— Köszönöm, tisztelendő ur. Az ördögbe! igen furcsa helyzetbe hozott ez a kétkerekű alkotmány. Jó katolikus vagyok, ha megkapom előléptetésemet, megnősülök és önt kérem meg, hogy áldását reánk adja.

Néhány percz múlva megtisztult a tér. A szerzetes a két fluval, kik ekkorra megtudták, hogy ki legyen a barát, szintén Bécs kapuja felé tartott. A kólya, ágaskodó rudjával a legmagasabb pont volt a mezőben, a két ifju vissza, vissza nézegetett rá s midőn Bécs kapuját átlépték, nem maradt egyebök annál, a mi rajtuk volt, sőt gyomruk hatalmas éhséget érzett, Miklós határozott bátorsággal kérdé bátyjától, midőn egyik hentes bolt előtt elmentek :

— Bátyám uram! Eszünk mi Bécsben?

Mózes atya elmosolyodott. A kolostor udvarára érve, szeretettel vezeté be őket czellájába s megvigasztalá őket :

— Ne féljetek, nem fogtok éhezni itt sem.

A czellában egyetlen szék volt, egy kereszt az ajtó fölött és czombnyi vastagságu esztergált lábakon fekvő kőrisfa-asztal; nagy csomó fakötésű könyv.

Mózes atya könyvekből ülést rakott a két fiunak, maga leült az egyetlen székre.

— Üljetek le és beszéljessünk. Vegyétek le a süvegeteket.

Levették süvegjüket, leültek a könyvzsámolyra. A szerzetes jól látta a két fiu sarujának lyukas, kopott talpát; látta azt a szép két ifju főt, mi szobrász-mintának illett volna: jelezni az ifjuságot, a jövőt, lelkében elhatározó sorsukat.

A sihederek, kik legkevesbé látták a császárban a ködszerű fényt, a nagyságot; a szerzetesben a tudóst; villogó szemekkel lesték, mikor kerül az asztalra valami ennivaló.

A szerzetes azonban először beszélni akart velök, hogy kilesse, mennyire lesznek hajthatók.

— Most már nálam maradtok, fiuk?

— Nem maradhatunk bátyám uram. Otthon várnak bennünket, válaszolt Miklós.

— De itt jó módotok leend. Idővel urak lehettek.

— Minek az nekünk? Otthon is háromszor eszünk napjában. A füben, ha leheverünk nyáron, melegen süt ránk a nap. Télen ürükaczagányt viselünk és nem égeti bőrünket kékre a fagy. Ott minden lépésre friss forrás bugyog a hegyek oldalából, némelyikből bőrvíz ömlik. Ott szeretnek bennünket: szülőink, testvéreink, kutyánk a Morgó, bátyám uram.

— Hát te Iszály, itt maradsz?

— Ha Miklós megy, én is megyek; ha marad, én is maradok.

— Jól van. Együnk, és aztán folytassuk a beszédet.

A két fiu evett, mint valami farkas. Kemény fogaik széles pusztitást vittek végbe az élébök rakott ételek között. — Mózes atya evés után, azt mondá:

— Nem tudjátok, miért akarom, hogy maradjatok, majd később meg fogjátok érteni. Lehet rátok kárhozat, pokol, s az én tettem vétek, a miért kiveszlek boldog, együgyü sorsotokból. Nagy dolgok vannak készülőben. Magyarország kétfelé van szakítva és Erdélylyel egyesíteni kell. Előbb ki kell verni a törököt, mely hatalmasabb erővel kezd nyugot felé törni, mint valaha. A magyar főurak a helyett, hogy mindnyájan a török ellen készülnének: egyik része az osztrákok felé huz, a nép, fizet mindenfelé. Leányait elhordják kelet háremeibe, férfiai elhajtják várépítésekhez földszanczokat emelni. Én Magyarország egyesítésére töreksem. Öszeköttetésben állok azokkal, kik sorsát intézik és szükségem van két erős fejre, a ki megért, négy karra, mely védjen és támadja ellenségeimet. Itt maradtok. Te Miklós, öcsém vagy. Te Iszály, jó barátomnak a fia. Otthon is csak egy életet éltek át, itt is. Ne keressük mi a boldogságot. Pénzünk sok van, de ez nem adja meg. Álljunk harczba a hatalmasokkal, ha hazánk boldogságát megszerezhetjük, az legyen boldog, nem mi. Az a félkerekű kólya, mit ide vonszoltatok, mutatja a nép árvaságát, melynek üdveért vérezzünk, ha kell. Mutassunk ellenségeinek kétszinü orczát, hideg vasat és minden lépésünk, mit fölfelé teszünk, azért legyen téve. Ha veszni kell érte, ne féljetek, én előttetek veszek el. Előre!

A két siheder talpra ugrott.

— Mehetünk.

Beregi Mózes, szelid kaczaj után felelt:

— Üljetek le fiuk. Lassan fog menni a vágatás. Hangya mászásának meg kell előzni szilaj paripa szökését. Az éji bogárnak helyettesíteni kell a lámpást. Erdők mohája magasabban nőjön a fenyőnél. Szunyognak kell megfogni a pókot; vakondnak kell tanítani a sast: mint állja szeme a nap fényét; sárbogárnak oktatni a méhet, miként lopja meg a virág kelyhét mézétől — — ez a ti sorsotok; pedig oly kicsinyek, oly semmik vagytok, mintha hernyó kelne versenyre a vércsével. De a világ csodákból áll. — Az óriás hegyek némán türik a bontó csákány sebjeit, mit a kis ember vág benne. A legnagyobb kutya csodának látja az embert; kuvasznál hitványabbnak az ökör-csordát; mert azoknak apró csaholásával is parancsol s ha egy vagy kettő tul legel a járás mesgyén, lapulva térül legelőjére, ha látja az ebet, a mint fut feléje. A fellek nem nézi, hol laknak imádkozók s hol ülnek orgiát a szemérmes: egyformán ád bimbófakasztó meleg esőt. A gonosz restnek tele lesz csürje, verme kenyérmaggal; a munkás jónak üresen marad foltos tarisznyája. Az észnek horoggal huzzák le röpködni vágyó szárnyát, a butának elnézik, mint bandukol előre. Egyik tolvajra ráfogják, hogy gaz, a másikat diadalszekeret aranyoznak. Megnézik a fát, nem szu rágta-e, és egyik gyilkosnak kifaragják akasztófává, a másikat ugyanakkor virágot hintenek utjára. — Az eb és az ökör. — Hol van hát az ember? Nem látom. Nem tudom. De sejtem és erősen hiszem: a nemzetek szabadságszeretetében, melynek örökfényű koronáját a hazák védangyala tartja az emberek fölött: mig látni, hallani, beszélni,

tenni fog: hogy saját koronáját szabad népek lelkesedése aranyozza.

Harmadnap mulva az első hadapród iskolába — hová csakis különös kegy után juthattak be a növendékek, Mózes atya fölvétette az edénynyel szerencsét próbálni indult két fiut. Az urak, kik a hadászat mestereinek tartották magukat, nagy tisztelettel fogadták az egyszerű szerzetest s megállapították közösen, hogy a fiuk mikor látogathatják meg.

— Azért van arra szükségem — szólott magyarul a két fiuhoz Mózes atya — mert velem is tanultok vinni, lőni, mindaddig, mig nálam jobban nem tudjátok.

Történetünk elbeszélése tulajdonképpen ott kezdődik, midőn négy év mulva a császár Mózes atyának ujévi ajándékul a fiukat hadnagyokká nevezte ki és azok Bécs utczáin vigan csörtették hosszú kardjukat, hamis szemvágásokat küldve az ablakokból leskelődő szőke leányokra.

Mózes atya tudatá velük a császár tervét. Egy figyelő szakaszt akar fölállítani, melynek tagjait a jogara alatt élő különböző nyelvű országok, tartományok fiaiból nevezne ki. Ezek hű értesüléseket vinnének a császárnak hazájukból és a hadseregekhez titkos utasításokat. A császár e szakaszt nem fogja beosztani hadseregébe, közvetetlen főparancsnoka ő maga leendő és a szakaszba a magyarok közül őket: Zrinyi Jánost, Zrinyi Péter fiát és Kéry Gottfriedet már ki is nevezte. A terv keresztül vitele az ő kinevezésükkel kezdődik és a császár, a testőrség parancsnokára bízta a szakasz fölügyeletét.

A mi két hadnagyunk szive majd kirepült örömében a hallottakra. Valljuk meg: ennyi kitün-

tetés erősen elfelejtette velük Ondódot és Andódot. A mit idáig tanultak, tanítóikat meglepő eredménnyel, abban egy szó sem volt hazaszeretetről, csak hűségről a császárhoz és ez őszintén kifejezett bennük. Ha néha-néha mégis elmerengtek az otthon lakók emléken, Mózes atya megvigasztalá őket és az ő szavaiban megnyugodtak.

A helyzet, melybe Mózes atya befolyásával kerültek, különös állapotba jutatta őket, a ki éppen az ifjak értelmi fejlődése végett segítette arra. Egyszerű, hadnagyi ranggal, fölötte állottak a a törzstisztek nagy részének is, kik nem látták a napot, azaz: a császárt; ők pedig minden nap vehették parancsait.

A nagyravágyás lélektana vagy önzés, vagy eszményi; de minden esetben titkos, elzárt helyzet, vagy állapot, mi az emberek vérét fölfelé kergeti az alacsonyabb sorsból.

A nagyravágyó kezeiben a pizok igen sokszor művészi tündöklésben mutatkozik az emberek előtt; a ki megizleli, látja a nagyravágyás polczát, és nem veszi észre árnyát, foltjait. Ez az oka, hogy szerencsés kezű, kegyetlen vezérek, önző államférfiak, ha alacsony sorsból hágtak is föl, feledve végképp fajt, hazát, sorsot és nemzetet: égve élve nagyravágyásuknak: a valóságban alázatos, meghunyászkodó szolgák, durva eszközök maradnak.

Az embert meghamisítani nem lehet.

De a ki belát a nagyravágyás fényébe, annak hűsége nem a nyers szolgálé, hanem a baráté, vagy a tisztultabb gondolkozóé, ki tudja, hogy a magas körben is emberek az emberek, és megmarad embernek.

E lélektani helyzetet készítette el Mózes atya

a két hadnagynak, ha ezt nem teheti, bizonyosan hazaküldi őket falujokba.

A figyelő szakasz tagjai aztán ifjui könnyelműséggel használták ki az előnyt, mit irigyelt állásuk nyújtott, s legkevesbbé korlátozták magukat az élvezek és örömök meritésében, bár tavasz multával a városra nehéz napok következtek.

Köztudomásúvá lőn, hogy a török hadsereg ostromolni fogja Bécset. Mohamed szultán a magyar fővárossal birta a nyugat kulcsát, és a magyar faj ereje bénulva tespedett nyomása alatt.

Őrült gondolata volt ez a török hatalomnak.

Az olajat egyesíteni akarta a vízzel. A mohamedán így szólitotta a keresztényt: — Te pogány! A keresztény a mohamedánt: — Te pogány! S mind a ketten hívők valának.

Hanem a bécsiek keveset törődtek a prófétaikkal s éppenséggel nem féltek a bekövetkezhető veszedelemtől.

Legkedvesebb mulatóhelye volt a polgárságnak a Zöldfa nevű fogadó: hosszú, gót ives pallású keskeny szobákkal, falai hatalmas pillérekkel támogatva. Ha a háztetőt beütötte valaha az ágyugolyó, mikor még Bécs, császárai ellen lázadt, az erős pallásról legurult az, mint valami fa-teke.

Az udvar közepén állott a hatalmas platán, fehérbe törő zöld kérgével. A fa régi volt, mint a fogadó. Az ültette, a ki a házat építette és fogadóvá alakította.

Az udvar tövében volt a szinpad, hol Hans Sachs verseit szavalták, szindarabjait adták elő és vasárnap esténként a czéhek dalárdája énekelt.

Hétköznap esténként a polgárság munkás része nem igen járt a fogadóba, a nap fáradalmi után posztó paplanaik alatt horkoltak. A hétköz-

napi esték az uraké voltak és a katonatiszteké. Hans Sachs becsületes verseit ilyenkor félretették : festett képü bohócok, kurta szoknyájú énekesek és utczai poéták, kik a költői rögtönzés mesterei valának a fogadó közönségének szemében, állították ki az esti műsort.

A költői rögtönzés műfaja a bevándorolt olaszok uszálya volt. Ők hozták magukkal, azok pártfogolták, és a kik közül ekkorra számosan osztrák főúri méltóságokhoz jutottak, sőt az osztrák uralkozóház politikáját jó részben ők irányították.

A fogadó hétköznapi közönségének kedvenczei ez énekesek valának. Az urak és hölgyek először is azt kérdezték : mi lesz a műsor, és kik énekelnek ?

Közben tüzes magyar ó-borokat ittak. A magyar aszugerezdek aranyleve gyöngyözött a poharakban, és a vigdalokat a vendégek együtt énekelték már éjfélután az énekesekkel.

A fogadós jó katolikus volt, mindennap imádkozott a törökökért. Mióta kitudódott, hogy a török hadsereg megszállja Bécset, a Zöldfa fogadó tömve volt vendégekkel, bár a bor árát ötszörösen fölemelték, a mely változást ekképen magyarázott meg a fogadós feleségének :

— Fannikám ! A török azért ostromolja Bécset, hogy mi gazdagodjunk. Ha az ostrom sokáig tart, gazdagabbak leszünk a kincstárnál, mely üres és nem cserélünk a török nagyvezérrel. Hogy mi győzünk, az bizonyos : a bécsi nép jól verekszik.

— Azt mondják : a papok is fegyvert fognak.

— Igen És te angyalom, miután ugy sem tudnál elfutni kövérséged nagy súlyában, virágcsokrokat kötsz a győzők mellé, kik nálunk fogják átdorbézolni az éjszakákat.

— Azt beszélük, segítségünkre fognak jönni a lengyelek.

— Igen, angyalom. Tegnap óta minden tisztnek a zsebében van Bécs, és Bécs előhatárjának térképe. Észak felől, a Fehér-Kárpátok enyhében jön Szobieszki János, a kit az Isten sokáig éltesen. A magyar Dunáról támad a mi herczegünk, a kedves Lotharingi Károly a magyarokkal, kik sokkal nagyobb bolondok, semhogy el ne felejtsek a szenvedéseket, melyeket a jött-ment olasz tábornokok okoztak nekik, a kik tőlem is letagadnak rendesen egy üveg bor árát. A bajorokkal? No azt nem tudom, ki jön; de szép hadsereg ez! És ha a mi kedves herczegünk lemond az osztrák vezérek szokásáról, azaz: nem késik el, akkor a töröknek kitörjük a fogát.

— Ha el talál késni?

— Ősi szokás szerint! Akarod mondani, angyalom. Akkor se félj semmit. Magad mondtad, hogy a papok is fegyvert fognak. Menydörgős menykő! Angyalom, te még nem láttál papot verekedni; de én láttam. Akkor még nem szerettem, ha te a vendégek körül forgolódtál, sokan jártak hozzánk magyar urak. Ezek furcsa hajlamokra csábitották a bécsi polgárok feleségeit, ha kellett, eldöngették a férjeket.

— Ugyan! Albert. Volt okod engem gyanusítani?

— Vörös sapkámra mondom, a mit te himeztél, Fannikám: soha sem tettem, mivel nem akartam a magyar urak ökle alá adni a hátamat. Azért ne ítéld meg. Itt minden fiatal férj magyargyülölő volt, csak úgy, mint én. Mit tehattünk róla, ezek a magyar urak úgy néztek ki, mint ha mindnyájan

született királyok volnának. Finom bajuszuk alatt mindig mosolyog a szájok, fölötte mindig nevet a szemök és tudod, Fannikám, az asszonyok szemvilága a férfiak szemvilágának a sugártörése.

— E szerint te haragszol, ha én legjobb vendégeinkhez közelitek.

— Oh dehogy! Eleinte képzelődtem. Azt hittem, megszöktetnek tőlem. De ezek az urak nemes urak, királyok; menydörgős menykő! Egy sem lopott el. Ezek az urak csak megizlelik a mézet, de a méhkest nem veszik a hátukra.

— A papokról akartál beszélni, Albert s ne feledd, hogy a Zöldfa jóhirű fogadó.

— Ember vagy, asszony. Okos vagy Fannikám, de lásd, változnak a nézetek. Ma már lelkesedem a magyarokért és menydörgős menykő! nem bánám, ha hitelbe innának, csak többet jönnének. Valóságos ünnepem, ha azok a fiatal tisztek nálunk vannak.

— A papok? Albert.

— Igen, a papok jól verekednek. Hát... Tudod... Ezelőtt... Igazad van, rég erről kellett volna beszélnem. No akkor, mikor még kényszerítettelek, hogy a konyhában maradj, egy este sokan jöttek hozzám magyar urak. Egyet ösmertem közülök. Ágoston szerzetes volt, a mi papunk. Éjfél után összevesztek a magyar urak az osztrák főtisztekkel. Menydörgős menykő! Fannikám, ha ekkor láttad volna őket. Istenemre, itt hagytad volna a Zöldfát s utánuk szököl vagy a holdvilágnál sóhajtozol azóta.

— Ismét gyanusítás, Albert.

— Gyanusítás, igen! Én is elszöktem volna, más is elszökött volna, ha Eva az őse! Mint a fák, úgy emelkedtek helyükről és megvallom,

Fannikám : ma is fülemben cseng az a zene, mit kardvasuk okozott, midőn hüvelyéből kirántották.

— A papok ? Albert.

— Mit papok ! Ott csak egy pap volt : szép magyar ruhában, kard nélkül. Ez szétnyitotta karjait, elébe állott a magyar uraknak s azt mondá : — Az én dolgom további folytatása ügyeteknek. Ti idegenek vagytok s az én vendégeim. Tiszt urak ! — szólott a négy mérgesebb főtiszthez — sétáljunk el egy fordulóra a Zöldfa sarkához, ott keskeny az ut és lámpa világít. — A tisztek megindultak, a mi papunk is.

— Kard nélkül ?

— Igen, kard nélkül. A folyosón magához intett és megkérde : van-e kardom ? Azt felelém : van. Volt is, van is. Ott lógott a falon ötödik öregapám kardja, ki büszke, harczos bécsi polgár volt. Rohantam érte. Én soha sem láttam a kard pengéjét s midőn harmadmagammal ki akartam huzni, nem jött ki hüvelyéből. Szomoruan nyujtottam át s az kirántotta az első fogásra. Huh ! Fannikám, hogy füstölt a rozsdától a kardhüvely ! — A tiszturak már ott vannak — mondom neki. — Se baj ! — felelé — hadd várjanak egy keveset, szép az élet, ugy-e, fogadás ? — Igen szép — gondolám — de csak ha bárányokkal, malaczokkal, csirkékkel áll az ember hadilábon, mint a hogy az én mesterségem kívánja. A kardhüvelyt visszaadta. — Hozza utánam — parancsolá.

— Csak nem mentél vele, Albert ?

— Leróttam a bűnömet ezzel, Fannikám. Nincs a vilagnak olyan bucsujáró helye, a hová igazabb lélekkel indulnék vezekelni. A sarok nem volt ötven lépésnyire és én már felénél magam előtt

láttam kinyilni a menyországot és a pokol kapuját. Brrr. Ma is fádom, ha erre a hosszú utra gondolok.

— Nekem soha sem mondtad; hogy ily veszedelemben forogtál?

— Csak a félelem nyavalyájában. Fáztam, mégis verejtékcseppek ültek orcámra s ha a verejték nyomot hagyna, ma szeplősebb volnék a ragyavert dinnyénél.

— Es mi történt a saroknál?

— Hm. Furcsa dolog történt ott. Én elbujtam a lámpaoszlop mögé s nem vették észre, hogy ott vagyok. Hallottam, midőn a mi papunk mondá: — Urak, készen vagyok, ki jön először? Kidugtam a fejemet az árnyékból s jól láttam, hogy a katonák összenéztek s egyszerre rántották ki kardjukat. — Hallj meg hát kutya! — orditák. El kell hinned Fannikám, a mit mondok: a félelem, nem tudom, hová nyargalt belőlem; de kiállottam az oszlop mögül és a rozsdás kardtokkal közējük akartam rohanni. Négyen egy ellen! Segítésért akartam szaladni.

— Hát a magyar urak mit csináltak?

— Azok bent maradtak s azt hitték: fegyvertelen társuk beszél a katonákkal, és másnap ők verekednek velük. Amazzal csak az időt és helyet állapítják meg.

— A pap, tudom, meghalt, s te elnézted mint konczolják föl? Óh, Albert!

— A pap? Fannikám! a pap nem halt meg. Tágas kört vágott ötödik öregapám kardjával, és a kör szélén döfött, a kör közepébe vissza vágott. Két tiszt bukott föl. Az egyik májába kapta a döfést, a másik torkára a vágást. Azok némák lettek mindörökre.

— Borzasztókat beszélsz, Albert.

— Nem beszéltem el soha senkinek. A pap most már röviden végzett. Kiverte a kardot a tisztek kezéből, s annyit mondott nekik: — szégyeljék magukat, hogy négyen támadtak meg. Ez nem férfiaság, csak zsoldosokhoz méltó. Azzal ott hagyta őket, nevét sem tudták meg soha, bár engem még a mult évben is kérdeztek: mondanám meg, ha tudom. Nekem vissza adta a kardot, s odabent azt mondta társainak: A tisztekkel barátságosan intéztem el az ügyet.

— Ki volt az a pap?

— Az volt, kihez gyónni mentem egy hét mulva, és midőn megmondtam, hogy a két tiszten vettem meg az elesettek vacsorájának árát is, azt felelé: — Egy gazdag emberhez olyan eljárás nem illik. Az volt Fannikám, a kinek prédikációját hallgatni együtt járunk el az Ágostonok templomába és a kit te a legszentebb embernek tartasz a világon.

— Mózes atya?

— Igen, Mózes atya. És ha minden pap úgy fog verekedni, a mint az tud: akkor az őrség parancsnoka, Stahrenberg ur, nyugodt lehet győzelme fölől.

— A kardot hová tetted?

— Ott függ a falon, s mindennap látod, Fannikám. Fölötte őseimnek, a nemes Korn-családnak a czimere. Meglásd, ha oldalomra kötöm és a polgári őrséggel a falakra megyek, úgy fogok vele döfni, mint a mi papunk. Egy, kettő!

— Még leütöd az orromat lelkesedésedben.

— A törököt támadtam hevülésemben és bizonynyal beállok a polgári őrség soraiba. Eh, feleség! Ha a helyett a két leány helyett fiaink volnának, fürgébbek, szilajabbak mint én, mi történnék most? Felcsillanna még egyszer a nemes Kornok czimere!

— Még elérzékenyitesz.

— Nem. Csak eszedbe juttatom a csillagok mulasztását.

— És ha a török mégis beveszi Bécset, mi történik velünk?

— Nem fogják bevenni, mondom. Én hiszek az előérzetekben. A tehén másképp bög tavasszal mint ősszel. A jászlon is megérzi a füvek ujulását, friss széna után ásit, mindennap nyugtalanab lesz, míg a legelőre nem szabadul. Ősszel lemondással őrlí foga között a csutkát, bánatosan kérődzik. Ha valaki lábomfejére hág, boszorkánnyal álmodom. Ha nadrágomat éh'omra, fordítva veszem fel, aznap nem bírok a szerencsével. Ha feldöntöm a szájvizes poharat, akkor nap kifut a leves a konyhában; rostélyos szelet megpörkölődik, a tejfeles vadgalamb kozmás lesz, a vendégek egymás fejéhez verik a boros üvegeket, aztán kiszórják egymást, s engem megbírságol a rendőrség. Bécset nem foglalják el a törökök: mert a mult őszön építtettem körül a Zöldfa udvarát, pedig ha elfoglalnák, bizonyosan nem építtetem.

— Azt mondják: a császár mindennap misét hallgat és tizszer imádkozik napjában? Én ebben bizom.

— Te csak bizzál abban. Imádkozzatok kéneseőért a török fejére, földindulásért talpuk alá. Én bizom Stahrenberg urban, Lotharingi Károlyban, a lengyelekben, a bajorokban, szászokban, a németekben, osztrákokban, magyarokban, a polgári őrségben, az ötödik öregapám kardjában és főleg abban: hogy kerítést építtettem. — A császár? A császár költözik a puskaporszag elől. Az egész udvar hadilábon áll, hogy mielőbb tul lehessenek Bécs határán. A császár tömjénfüst és ájtatos

énekek kíséretében fog utazni, utána társzekerek fogják vinni a bibliákat és imádságos könyveket. Jobb is így, ha futnak. Csak őket kellene őriznünk, és naponkint minden órában hirül hoznák: „Egy udvari hölgy elájult.” „S. kisasszony görcsöket kapott.” „Q., a komornyik, elesett a szőnyegen és belesántult.” Bumm! Ilyen rémhirekkel ne rémitessen minket senki, Fannikám.

— Nem hittem, hogy oly bátor légy.

— A helyzetet föl kell használni. Mi az ostrom allatt iszonyuan meggazdagodunk. Pinczém, kamrámm tömve van, ez is a hadviselés ügyességéhez tartozik. Az udvar had menjen az ő szentjeivel. A csapos legényeket, az étekfogókat, mind behívják katonának, a polgári őrséghez; fogadtam helyettük leányokat, ezeket nem hívják be katonának. A többi vendéglős hátrább van ezzel a gondolattal, koppan az álla, míg utánam szalad és az én rendszerem csapásán indul.

— A zenélők is mindnyájan elmennek?

— Az sem baj. Énekesnőket szerződtettem, a kik majd dalolni fognak harczy nótákat.

— Én csak a papokat sajnálom.

— A papokat? Hm. Ne féltsd azokat; pinczédjük kincset rejt magában: százesztendőősborokat és azok imádkozni is tudnak.

— Az őrség el van látva élelemmel?

— Bőven. A tanács maga gondoskodott, s ha egy évig tartana az ostrom, akkor sem szorulnak a polgárok élelmére.

— De ha a papok elesnek, ki imádkozik?

— Magunk, Fannikám! Most pedig menjünk az udvarra. A vendégek gyülekeznek s kezdődik az előadás.

VI.

Egy képzelt királyt újra kiűtnek.

— Majd elfelejtettem mondani, Fannikám: az a két fiatal hadnagy, ki nem rég jár hozzánk, a mi papunk öcscsei.

— Az a magas és az a kisebb udvari tiszt?

— Igen. Az egyik, az a nagyobb, valami Isaiu, távolabbi rokona; a kisebbik azzal a kemény nézéssel, testvérének fia.

— Leányainkkal sokat társalognak.

— De nem többet, mint kellene. Henrika leányom máris sohajtozik Miklós ur után s Borbála, Isaiu, vagy hogy hívják — urat igen nagyra becsüli.

— Menjünk, Albert. Vendégeink nem tudják, miért késünk.

— Menjünk, Fannikám, vörös sapámat felteszem tarkómra.

A vendégek valóban türelmetlenkedtek; de nem a fogadás pár távollétén; a műsor, mit a rendező kikiáltott, ujakat és érdekeseket ígért.

— Énekelni fog: Angela, az utólérhetetlen rögtönző. Bemutatja művészetét: két magyar hegedős, kik török fogságból szöktek s hazájukat keresik. Az utcán fogtam el őket, éhesek voltak, még sem akartak kérni. Elhívtam őket ide, hol utravalót szerezhetnek kérés nélkül.

Alig kiabálta el ezt a jelentést a rendező, a közönség egy része azonnal felkiáltott:

— Halljuk a hegedősöket!

A középső asztalnál a császári figyelő szakasz tagjai foglaltak helyet. Kéri Gottfried ott ült Iszály

mellett, míg Miklós szomszédságában egy hatalmas vállu, szép ifju ült: Zrinyi János.

Ezek követelték, hogy Angela előtt a hegedősök, lépjenek föl.

— Én nem tudom, milyenek azok a hegedősök, mondá Iszály.

— Én sem, — ismétlé Miklós.

— Mi hozzánk jártak s várainkban mindig szívesen láttuk őket — felelt Zrinyi János. — A magyar lantos költészetnek gerliczéi a magyar hegedősök, ott búgnak, a hol megértik őket s énekükből megértik a keserű igazságot, miben rab hazánk szenved.

A két kérdező kimeresztette szemeit a feleletre.

— Mi az? — kérdék. — Hát Magyarország szenved, s kinek a rabja?

— Rabja a töröknek, nyakán ott tartja kését az osztrák s erről dalolnak a magyar hegedősök, barátaim.

— Ugyan hagyjátok e hazafias buzdulásokat, — szólott közbe ajkát pittyeszítve Kéri Gottfried. — Nem tudom, miféle bolond gondolat volt ettől a rendezőtől magyar hegedősöket fogni, kik mindig siralomról, szenvedésről kornyikálnak.

— Nincs igazad Kéri — szólott hevesen Miklós. Mi hallani akarjuk őket; még pedig a te kedvencz Angelád előtt. Héj, rendező! a hegedősöket előbb!

Iszály tapsolt.

A közönség nagyrésze pártjukra állott és lábával dobogott a padlón.

Piaczi lárma fejlődött.

A két párt tul akarta kiabálni egymást; a hölgyek tapsoltak mind a két részen, vagy a férfiak poharaival doboltak az asztalon.

A fogadás két leánya mosolygott s azt hitték a mindennapi jelenet ismétlődik; a nagy zaj után pedig az történik, mit a rendező akar.

Miklós fogát csikorgatta mérgében s kard-kosarát verte az előtte álló vastag üveghez.

A másik asztalnak a vendége, egy ezredes átkiáltott hozzá:

— Fiatál ember! csendesebben. Ön alig került ki az iskolából, máris botrányt csinál.

Iszály felelt az ezredes szavára:

— Önnek, ezredes ur, a mi dolgunkhoz semmi köze.

— Vigyázzon, lurkó, bajuszt festek orra alá, ha így beszél.

— Vagy én borotválom le az önét ezredes, a milyen igaz, hogy a császár a közvetetlen parancsolónk.

— Buta! — kiáltotta Miklós — nem hallja, hogy Zrinyi János a mi kívánságunkat helyesli.

Két ember sápadt el a vakmerő szavakra; Kéri Gottfried és Pumilló Teobald ezredes, az elesett Pumilló Salvator öcscse, ki jól tudta az eseményeket és ösmerte mind a négy tisztet az irigyelt figyelőszakaszból; azonban úgy mutatta, mintha nem hallotta volna Miklós megjegyzéseit; de az utolsó mondás, mely Zrinyi János tekintélyét emelé ki, a fülébe zugott.

A fogadás megérkezése elvonta a vitázó közönséget, mindenki hozzá beszélt, saját álláspontját támogatva; ki azonban felelet helyett csak szemöldökét, homlokát rángatta s vörös sapkáját igazgatta nyirott tarkóján.

Miklós elébe ugrott.

— Hallja, Korn apó! Ha nem a hegedősök

jönnek Angela előtt, szavamra mondom, hogy kardommal nyársalom föl.

— Bocsánat, tiszt ur, az ellenpártiakon kezdje. Hátha azok is efajta kedves ajánlattel lépnek elélem.

Henrika rémülve szaladt a szinpad függőnye mögé s néhány percz mulva a rendező harsány hangon kiáltotta a vendégek közé a következőket:

— Uraim és hölgyeim! Angela kisasszony még nem készült el öltözködésével, addig a hegedősök fogják bemutatni magukat.

Korn apó vörös sapkáját csóválva feje felött, harsányan kiáltá:

— Kezdődik!

A függöny alját kétfelé huzták a szolgák, s két, tizenöteves fiu lépett a szinpadra.

Mindenki meglepetve nézett rájuk.

Kócsagtollas, nyalka legényeket várt a közönség, fényes nemzeti ruhában, s helyette ott állott két napsütött orczáju, sovány fiu: foltos zekében térdig szakadozott rongyos nadrágban. Csak homloka volt mind a kettőnek ólomszinű sápadt, hol kopott kucsmájok takarta.

Az egyik fiunál nem volt semmiféle hangszer, a másiknál egy három arasztnyi nádsíp, baloldalán nyolcz kis lyukkal, mit ujjaival fogott be.

Hanem ez a nádsíp különös, idegen hangot adott, mintha sirna, s bánatos rezgése a sziveket kereste. Mindenki bámulva hallgatá.

Az egyik fiu a sípot fujta társa énekéhez, ki csengő hangon éneklé:

Fürdik a fekete gólya
Tiszaparti fehér tóba.
Zúg a nád,
Zúg a sás,
Nem hallszik sirása át.

Fürdik a fekete csóka,
Tiszta vizü fehér tóba,
Ha fürdik.
Ha mosdik :
Tolla sohsem fehérlik.

Itt elhallgatott az énekes. A nádsípos, tört-fényü szemeit félve veté a közönségre.

— Mondjad tovább, jó hegedős! Aranyakkal fizetjük éneked — kiáltá Zrinyi János.

A síp újra szólt, az énekes folytatá :

Két ur van Magyarországon
Népét töri szolgajárom.
Faluját,
Városát
Nem építik : pusztitják.

Kitől kérjen segítséget !
Országának békességet ?
Odaát,
Ideát :
Furják az akasztófát.

Korn apó izzadt homlokát törülgeté, s veres sapkáját zsebébe dugta.

— Az a síp, urak! az a síp! Az egy különös hangszer — beszélt nagy hangon a körülötte levőknek. — Menydörgös menykő! Örülök, hogy kissé beszélem nyelvöket és az a síp! olyan szomoruan beszélt. Uraim! szerződtetni fogom a két fiut s eltanulom a síp fuvását. Őseim értettek a zenéhez : ökörpásztorok voltak a Cseh-erdőben. Fiuk! szavaljatok még egy nótát. Mi hir van Magyarországon?

A fölhívásra a rongyosabb fiu, kinek térdei kilátszottak nadrágjának czafrangjai közül, szavalni kezdte :

Köti a kévét a munkás arató,
 Minden gabnaszál Isten áldása
 Miből kenyér lesz, puha lágy czipó
 Nagy ünnepen az ur asztalára.
 Magasba zeng madár éneklése,
 Lent sikong, a kaszának pengése ;
 Buzát arat, mégis bus a paraszt!
 Két szeméből sorsa könnyet fakaszt.

Dusan terem földjének ugarja,
 Szőlő tőke ontja habzó levét.
 Sárga levelet ver őszi eső,
 Kardon tartja a szántó tenyerét.
 S téli tüznél ha künn, hidegszél fú
 Minden házban ott tanyázik a bú ;
 Mindenfelé honfi bánat árja
 Polydogál : mert másé a hazája !

— Kérdőre vonom Mózes bátyámat, a miért
 nem tanított bennünket a magyar történelemre, s
 hogy mi történik otthon, — csattant fel Beregi
 Miklós.

— Jobb azt nem tudnotok soha barátaim
 — felelt Zrinyi János. — Éljetek magatoknak, úgy
 lesztek boldogok.

— A fiuknak pedig adjuk oda minden pénzün-
 ket a mi van ! — kiáltott Iszály.

— Én, midőn kinevezésemet megkaptam,
 akkor lettem ura tizenkét kettős aranynak Mózes
 bátyám szivességéből, azóta zsoldomból élek. Egy
 hiányzik belőle, a többit oda adom.

— Nekem is ugyan annyim van, — monda
 Iszály, — én is oda adom.

— Nekem zsoldomból csörög néhány kis
 ezüst pénzem, — szólott Zrinyi János, — hozzá
 adom. Nekem nincs Bécsben bátyám, barátaim.

— És te mit adsz Kéri ? — kérdezek.

— Semmit. Higgyétek el, nem érdemes annyira
 elérzékenyülni azon, mit ezek a rongyos ficzkók

csacsognak. Barátaim, az aranyak vagyont érnek ma, és egy fejedelem sem dobálódzik úgy az arannyal, mint a hogy ti dobálóztok.

— Nincs igazad Kéri. Minek becsüljük ezt az aranyat olyan nagyra? Ha az ostrom megkezdődik, lehet, hogy az első nap elesünk, mert tüzkeresztelőnket be akarjuk mutatni pompásan, s ha elesünk: a menyországba nem kell kapupénzt fizetni, tehát minek becsüljük olyan sokra?

— De nem veszünk részt Bécs védelmében.

— Csak nem fognak bennünket valami zárdába küldeni?

— Abba nem, hanem az udvart kísérik.

— Szoknyaőrök leszünk?

— Talán nem tetszik?

— Ha parancsolják, tenni kell; de hidd meg, Kéri, jobb szeretnék részt venni a védelemben.

— Nagyon elégedetlen vagy sorsoddal.

— Nincs igazad. Mindennel meg vagyok elégedve; arról pedig semmit sem tudok, mit ezek a fiuk beszéltek a szinpadon. Az enyimek otthon egészségesek, őrzik helyettünk a nyáját.

— Mégis szoknyaőrségről beszélsz?

— Hát szó a mi szó. Jobb szeretnék verekedni a császáráért, a ki jó hozzánk. Éljen a császár.

— Ne veszekedjünk egymás között fiuk!
— kiáltott Zrinyi János. — Éljen a császár.

Kéri Gottfried összeharapta keskeny ajkait s kocczintott velök.

A fiuk közeledtek az asztalhoz, süvegjét mindegyik kezében tartá.

— Kérünk alamizsnát, érdemes uraim. Szegény futók vagyunk.

— Honnan jöttök? kérdék tőle.

— A Duna-Tisza-közéből szöktünk meg a török elől.

— Hogy jöttetek ide?

— Eltévedtünk, azt mondták, nyomunkba jár a török.

— Honnan valók vagytok?

— Heves megyéből. Mi debreczeni diákok voltunk már; de jobbágy apáinkat addig ütötték-verték az adóért, míg ki nem vallották, hogy mi is élünk. Midőn hazakerültünk, lánczra fűztek bennünket, aztán elhajtottak.

— Most hová mentek?

— Nem tudjuk. Itt akarunk maradni.

— Itt nem ismer benneteket senki és az idegeneket három nap alatt kiutasítják.

— Oh érdemes uraim! — beszélt gyorsan az egyik fiu — mi el tudunk bujni mindenütt. A fák lombosak s nappal ágai közé rejtőzünk; éjjel szedünk annyi hulladékot, a miből megélünk. Ha eső hull, ázunk, ha dörög az ég, szeme közé mosolygunk a villám aranyos pántlikájának, a mi olyan szépen hullámszik a csilagok útján. Vagy elrejtőzünk valamely patak partján, ásunk magunknak lyukat az oldalába. A patakok oldalában ültetett az Isten sűrű cserjebokrokat, talán éppen a mi számunkra. Addig bujkálunk, míg valaki szolgálatába nem fogad, vagy ma, vagy egy év múlva; de nem megyünk el e nagy városból. Elférünk a fákon a verebek között; a patak-árokban a patkányokkal. Leszünk madarak és férgek, érdemes uraim! adjanak alamizsnát.

Iszály átnyujtotta a huszonkét kettős aranyat:

— Fogjátok fiuk, és ne kolduljatok, ezt Zrinyi János adja.

Kéri Gottfried újra elsápadt és a szomszéd asztalnál ülő ezredes.

Zrinyi János tiltakozva kiáltott:

— Ne higgyétek fiuk! én csak azt a három, kis ezüst pénzt adom.

A fiu a három ezüst pénzből fölvelt egy darabot.

— Ez is sok érdemes uraim, ezt sem tudjuk fölváltani. Nem szoktunk mi pénzt kérni; de az az ur parancsolta a kérést, ki ide hívott bennünket.

Korn apó jött az asztalhoz.

— A magyar tiszt urak kedvéért léptettük föl e fiukat. A magyar urak, ezelőtt mindig kívánták, hogy magyarok énekeljenek a szinpadon, de soha sem teljesíthetém kívánságukat.

— Hallja, Korn apó! Fogadja szolgálatába a fiukat egy évig, mi akkor szolgálatunkba fogadjuk, — kéré Zrinyi János Korn apót.

Kéri Gottfried gunyosan mosolygott a széke mögé.

— Mi önnek adjuk érte ez aranyakat.

— Isten ments, magas tiszt urak! A városi rendőrségtől ki van adva a rendelet, hogy semmi-féle idegennek nem szabad a városban maradni s a ki elrejtí, vagy eltitkolja, vagyona és feje nélkül marad. A Zöldfa, magas tiszturak! ötödik öreg-apámról maradt rám s fejemet azért őrzöm, hogy a feleségem által himzett sapkát elkoptassam rajta.

— Nem fogadja fel? ...

— Ne haragudjanak rám olyan hamar. Az előbb fel akart nyársalni, mint valami pulykát a szakácsom. Az aranyakat nem veszem el, de őket felfogadom, csak kérésemet teljesítsék.

— Mi légyen az?

— Tudathassam Mózes atyával, kit az Isten

soká éltesen lelki üdvösségem támogatójául : hogy e két fiut felfogadtam s adjon részökre ajánló levelet a rendőrséghez.

— Helyes ! Miként fogja bejelenteni őket.

— Mint unokaöcséimet, kik tanulni jöttek.

— Honnan ?

— A Cseh-erdőből, a hol őseim tehénpásztorok valának.

— És a másik kérése ?

Korn apó hunyorított a balszemével.

— Csak mondja bátran.

— Adják nekem ajándékul azt a nádsípot.

A figyelő szakasz tagjai Kéri gróf kivételével némán nyujtották kezöket Korn apónak.

A függöny újra kitárult.

Korn apó pedig leült a figyelő szakasz tagjainak asztalához, mint a ki ezentul hozzájuk tartozónak tartja magát.

A szinpadon, Angela, a kedvencz énekesnő lépett elő. A közönség előre tapsolt kedvenczének, s Korn apó a katonákhoz mindig motyogott valami megjegyzésfélét.

— Ez az Angela, magas urak ! Ott született a stájer vashegyek között, a hol sok a tehén s a hol a jó sajtot csinálják : azért olyan vastag. A tehén, magas urak ! öskérődző és a kik vele bának hijával vannak minden tűznek ; Angela azonban kivétel közöttük.

A közönség Angelához kiabált :

— Énekeljen Bécs ostromáról !

— Lotharingi Károlyról, a vitéz herczegről !

— Üres zsebű Frigyes álmát halljuk !

— A csavargó nótáját !

— A vértések indulóját !

— A zsoldosok vecsernyéjét !

- A jezsuiták siralmát!
- A menyasszony beköszöntőjét!
- A hárem-sóhajokat!
- Az osztrák bánatot!
- A bárányfelhőket!
- A kék Dunát!
- A fekete erdőt!

A kiabálás folyton tartott. Angela megszokta, hogy mindenki kedvencz énekét kiáltsa hozzá, kecses csókutánzásokat szórt a kiabálók közé s nézte, mikor jön a rendező vezénylő botjával.

— Kérjük mi a „magyar tapsost“ mondják az ifjak.

— Ah, dehogy! — beszélt a kívánságra Korn apó. — Minek az, magas urak? Árnyékba ügyetlen kertész vet virágot. Síp kell a magyar nótához, nem Angela. Akár gyorspolkát huzatná-nak a Szent István templom nagyharangjával. Síp kell ahhoz, az én sípom. Igen!

Kéri Gottfried átnézett a szomszéd asztalnál ülő ezredeshez, ki harsány hangon kiáltá:

— Rendező! ide hozzám!

Egy fiatal tisztecskét a rendezőért küldött.

A közönség polgári része látva, hogy a rendező a katonatisztekhez tart, félvén a katonák befolyásától, mindenféle czimekkel illetve a boldogtalant.

— Érzi a török jövetelét és katonákra bizza magát — kiabáltak feléje.

A rendező mély meghajlással közeledett Pumilló Teobald ezredeshez, ki néhány szót mondott halkán, majd magasabb hangon folytatá:

— Megránczigálom a fülét, ha nem teszi!

Ezt többen hallották a polgárok közül s gunyosan mondá rá egy fiatal ember:

— Ezek az olasz zsoldosok kiállhatatlanok, mindenütt föltolakodnak.

Az ezredes mit sem hallott a rámondásokból s nagyot ivott az előtte álló vörös borból.

Iszály jól hallott mindent, társaihoz fordulva mondá:

— A hegyes szakállu ezredes veszi át a vezényletet. Mit szól hozzá Korn apó?

— Haragudnám érte, magas urak, ha korcsmárosnak meg volna engedve a harag; de a korcsmárosnak czipellő helyett patát kellene viselni, vagy legalább hasított körmöt mint az ördögnek.

— Na, na, Korn apó Mi jutott eszébe?

— A korcsmárosnak haragudni nem szabad. Annak barátságos pofát kell vágni, ha feleségének udvarolnak, és a korcsmárosnék — miután jól táplálkoznak — mutatósak is. Menydörgös menykő! Ha véletlenül valamelyik „jó” vendégnek eszébe jut kotyogós fejjel, hogy tánczolni akar, első dolga megtánczoltatni a korcsmárosnét, s ha a többi vendégnek ezen tetszik kaczagni, a korcsmárosnak hahotázni kell! A vendégek mulatnak, magas urak! az öröm édes; a korcsmáros férjek sorsa savanyu.

A figyelő szakasz tagjai nevettek Korn apó magyarázatán.

— Nem féltékeny talán a hegyes szakállura, Korn apó?

— Mégsem szeretem, ha rendezőmnek sugva adják tovább a szót. Ezek a bevándorolt olaszok, kik nem akarnak élni narancstermő hazájukban és a ki mind lovag-czimmal toppan be hozzánk, olyanok, mint a fészketlen varjak, miket társaik kiűznek az erdőből és melyek a Szent István-templom gót tornyainak csipkéiről kárognak le. Angelával, úgy látszik, bizalmas lábon áll, a miért

Angelát elcsapom, úgy is retteg a törököktől, valamelyik fekete máju udvarlója azt mondá neki: „Kisasszony! Kara Musztafa nagyvezir megesküdt: hogy kegyed leend háremének csillaga.“ Elcsapom bizonyosan, inkább magam fogok énekelni.

— Az szép lesz, Korn apó.

— Na, na, magas urak. Nem kell gunyolódni. Önök azt kérték tőlem, fogadjam fel a két kóborgó fiut, s én a sípot kértem érte cserébe. Ezzel tisztában vagyunk, most én kérek önöktől nagy sziveséget.

— Halljuk.

— Két leányom van.

— Szépek és csinosak.

— És istenfélők, magas urak.

— Együtt imádkozzunk velők?

— Már megint enyelegnek? Nem úgy értem. Az önök védelmébe ajánlom őket.

Iszály és Miklós összenéztek a nem várt kérésre.

— Becsületünkre, Korn apó. Elvállaljuk és teljesítjük kérését.

— Ráadásul a nádsíp mellé, én is csatlakozom társaimhoz, — szólott Zrinyi János.

Kéri ajkán ismét gunyos mosoly futott át.

Az ifjak újra összeütötték poharaikat, Korn apó tovább csoszogott vendégei sorában s így gondolkozott:

— Más azt hinné: ebre biztam hájat; de tévedne. Ezek a magyar urak a legvallástalanabbak a világon, vagy különös felekezethez tartoznak, a főeskü náluk: „Becsületemre,“ s hallottam, hogy volt köztük, a ki elfelejtkezett becsületére tett fogadásáról, és várfaláról ugrott alá. Ilyen divatot még

nem sejtettem a bevándorolt lovag uraknál, bár elég piperkőczök.

A rendező botjával verte a szinpad deszkáját.

— Uraim! Tisztelt közönség! Angela kisasszony, miután nem tehet eleget minden tisztelője kérésének . . .

— Akkor énekelje: A prágai kartácsot! — zúgták a vendégek.

— . . . Egy új éneket fog énekelni.

— A czime!

— Mi a czime? — kiáltotta száz torok.

— Az ének czime uraim és tisztelt közönség: „A nagyravágyó ember sorsa.”

Angela két ujjal fölemelé szoknyáját és énekelt:

Volt egyszer egy ember
Szakálla volt kender:
Sok volt a rovása,
Sima lett az álla.
Trallala, trallala,
Csitt!

— Angela csak Angela marad — volt a közönség ítélete. — A dal csinosan kezdődik.

Angela folytatá:

Azt gondolta szegény:
Lehet nyalka legény,
A lányok szeretik,
Szerelmét keresik.
Trallala, trallala.
Csitt!

A közönség tapsolt Angelának és kedvencz virágából font, sárga ibolya koszorút nyújtott föl néhány fiatal katonatiszt hódolója, mit Korn apó egy zugolyból úgy látott: mintha Pumilló Teobald intésére adták volna át.

A polgárság ismét kemény hangokat küldött a hadsereg tagjaihoz, kik megelőzték őket az ajándékozásban.

Angela átadta a rendezőnek a koszorút s tovább énekelt:

Fiatal volt vénnek,
Öreg már legénynek;
A ki pedig nem lát,
Elhagyja a világ!
Trallala, trallala,
Csitt!

— Ki volt az? — kiabálá a közönség, mely szokva volt, hogy minden ének élet valamely előkelő személyhez, vagy osztályhoz fűzze.

— A kisasszony rejtett verset énekel!

— Miért nem mondja meg: kiről?

— Angela! nyilatkozzék!

A rendező jelt adott botjával, hogy az ének ismét kezdődik.

— Nem hallgatjuk meg, míg nem tudjuk, kiről énekel.

— Na még az volna szép, ha kívánságunkat ki sem elégítené — jegyzé meg egy kövér polgár. Kedvesem! — szólott nejéhez — mit szólna e makacssághoz?

— Beteg leszek, türelmetlenségben.

Korn apó oda sem hallgatott a lármára, mit szeretett, mint fülemüle a hangya fészket, sőt ilyenkor volt legjobban elemében: a lármában fenhangon gondolkozhatott, senki sem ügyelt beszédjére.

— Ugy van. Örülök, hogy leányaim ilyen pártfogókra akadtak. Hallottam, hogy a török sereg között valami gyomorgörccs pusztít. Az semmi!... Hanem az én szegény, Schmerz Tóbiás, korcsmáros társam esete, ki gyomor-rákban halt meg!

Hm. Az a gyomor-rák. Megette Tóbiás barátomat, a ki keresztkomám vala életében. Okos dolog volt tőlem, biztosítani leányaimat minden veszedelemtől, ezek az olasz lovagok valóságos zseb-rákok: kipusztítják az erszényt, a szekrényeket, a magtárakat, ha valakit cselszövással eltesznek az utból. Azon hiznak fel. Lovag és zseb-rák! A Tóbiás rákja ehhez — fiók rák. Menydörgös menykő! nagy láрма van most, szerencsés, a ki süket, nem hallja ezt a sok szamárságot.

A közönség zajgása végre csendesedett, miután a rendező megígérte, hogy az ének végén fogja kimondani, kiről szólt az ének.

Angela az utolsó verset éneklé:

Királyságra vágott,
Vakon neki vágott,
S egyszer koronája
Lehullt a kosárba.
Trallala, trallala,
Csitt!

A rendező előállott és hangosan kiáltá:

— Pumilló Teobald ezredes ur szivességéből tudatom a tisztelt közönséggel: ez a Zrinyi Péter nótája.

VII.

A nóta vége.

Egyszerre három kard szökött ki hüvelyéből.

A figyelő szakasz tagjai, Kérit kivéve, villogó aczéllal fordultak az ezredes felé, ki egykedvűen simogatá hegyes szakállát, mintha várta volna e jelenetet.

— Ön szemtelen, Pumilló Teobald! — kiáltá

feléje Zrinyi János, — igaz embereket csufol meg, midőn képzelt királyokról csufondáros verseket énekeltet.

— Talán az urfi is arról álmodozik? — veté vissza gunyosan az ezredes és kardot rántott kíséretével együtt.

A közönség megszeppenve maradt helyén, a poharakhoz senki sem nyult.

Miklós és Iszály annyit értett a lefolyt eseményből, hogy bajtársuk apjáról könnyelmű nótát énekeltetett egy katona, kinek kard van az oldalán. Az apród-iskolában társaiktól hallották a mul-tak nagy eseményeit Pumilló Salvator esetét, és Zrinyi János iránt ösztönszerű szeretetet, Pumilló Teobald iránt utálatot éreztek. Minden této-vázás nélkül rohanni akartak az előttük álló katonákra.

E pillanatban egy igen elmés készülék más irányt adott a kitörni készülő veszedelemnek.

Korn apó lépett közbe s ő biztos eszközzel tudta megakadályozni a fogadjában történhető tettegességeket.

Az egész udvart ólommécsekbe mélyedő olajos kancsók világították, fölöttük a lángot szabályosan szétterítő kerek koppantyuk voltak elhelyezve, melyek egy központi rántásra ráestek az ólom-mécsek kanóczára. Ilyenkor mély sötétség következett be a fogadó udvarán.

— A macska a sötétben is fog egeret, a bagoly sötétben udvarol a másik bagolynak, de sötétben nem lehet verekedni! s nálam a lámpák kialudtak; — szokta mondani másnap, a vizsgáló-bírónak Korn apó, a ki irtózott a tanuzástól.

„A fogadó jó hire minden módon föntartandó.“ Ez volt elve, ebben az irányban ügyes volt mindig, s azonkívül, Korn apó, kit mindenki e néven

szólított harmincz éves kora óta, gyűlölte az idegeneket, ma pedig szerződésre lépett a figyelőszakasz tagjaival.

Jól látta a titkos szemintéseket, miket Kéri és Pumilló váltottak egymással s miután látott, gyanakvó természete sejtette vele, hogy azok terveznek valamit s ez a valami rossz.

Azt tartotta, hogy a korcsmáros különböző helyzetű vendégeitől sokat hall és így sokat tud a politikai, községi eseményekből, sokszor többet is annál, a mit tudnia szabad. Egyszersmind azt is állította, hogy minden korcsmáros koponyája egy nagy könyv, s a könyvnek lapjai tele vannak írva titkos dolgokkal, miket mámorban jegyeznek föl, önfeledten. Feleségének sokszor mondá szakgatott recsegő hangján :

— Fannikám. Az én könyvemnek van egy nagy csattja : a nyelvem. Harminczkét fogam ép, mint valami pánczéilverő tör, ha a csat szátyárkodni akarna, közé veszem s ijedtében hallgat.

A mécsek kialvása után a sötétségben az ő harsány szava hangzott :

— Tisztelt közönség ! A tiszturak távoznak békével ; a mécsek pedig azonnal kigyulnak.

Ugy történt. Az ezredes és kísérete megkezdte a kivonulást, a három fiatal ember nyomon követé.

Korn apó egy ételhordó legényhez ugrott a sötétben és annak adta az utasításokat :

— Ha a katonák távoznak, huzzák föl a koppantyukat azonnal. Gyujtsák föl a mécseket. Ha valami bolond még van a szinpadon : énekeljen, tánczoljon ; de a közönségből senkit ne bocsásanak az utcára.

A távozó katonák után rohant az asztalok, székek utvesztőjében, kiket még az udvarban utólért.

Megösmerte Zrinyi Jánost s kardszijjába kapaszkodott.

— Apja halálának emlékére kérem, magas uraság, ne menjen utánuk.

A meglepett fiatal embert berántotta egy szobaajtón, mely a kaputorokba nyílt s valószínűleg a kapusé volt.

— Mit akar velem, Korn apó? Nekem nem kell, bocsásson, vagy magát is kiviszem ajtójával együtt.

— Üljön le uram és ne türelmetlenkedjék. A kapu be van csukva, míg a kapust előkerítik, figyelmeztetnem kell valamire. A tiszt urak csak a kapun kívül kezdik meg a verekedést, ha ugyan megkezdik, mert tudják: hogy az udvaron történt verekedésekért rangvesztés és börtön jár, mit Lipót császár, a bibliás, irgalom nélkül kioszt verekedő tisztjeinek, birodalmi székvárosában.

— Beszéljen, Korn apó; de gyorsan. Nem akarok elbujni az ezredes elől.

— Én pedig azt tanácsolnám, bujjék el.

— Mint nyúl a róka elől.

— Igen. Mint a nyúl, vagy mint a leveli béka a napsugár elől, magas uraság. Fülelem nagy, fülelem tölcserje tág s jól hallok vele mindent. Szemeim épek, mint a nemes gyöngy a kagylóburokban; egy arczfintorításból olvasok vele — és sokat hallottam az ön apjáról, arról a nagy emberről, kinek vagyona fejedelmek vagyonát meghaladta. Sokat hallottam önről. Apját lenyakaszták: mert félték tőle hogy király akar lenni, hermelinnel nyakában, aranyjoggal trónja asztalán, sulyos karddal kezében. Ön egyetlen fia, nem akar az

lenni, apja sem vágyott rá, mégis annak képzeltek, önre is ráfogják. Ellenségei vannak. Pinczém zugolyában gomba nő, ellenségek ösztönszerűleg támadnak. Az emberi érzelem rózsáskert és fertő, salak és mézpatak friss vize és méreg. Ne menjen ön verekedni, hanem szökjék meg, fusson országokon túl. Itt lépre csalják, csejt szőnek ellene, s kár eldobni ifju életét. Én láttam ma este, midőn Kéri gróf az olasz ezredessel titkos szempillantásokat váltott, s ha nem fut előlük, halál menyegzőjére ér lassu lépteivel is.

— Meg van bolondulva, fogadós ur? Ki bánt-hatna engemet? Nincs nekem ellenségem.

Korn apó összerántotta magát, mint valami sűn, és szeretett volna a kezében tartott vörös sapkába bujni.

— Elmondtam, uram.

— Hozzám mindenki jó, és sok jó barátom van.

— Senkije sincs.

Az ifju összerezzent ez utóbbi szavakra, valami fagyasztó igazság volt abban a mondásban.

Valóban nem volt senkije.

Egyedül állott a világon.

Apja nagy vagyonát elkobozták, egyetlen öröksége: a neve, félelmes volt sok hatalmas előtt, mert egy nemzet füzte hozzá reményeit.

Erre nem is gondolt ez ideig. Azt tudta, hogy idegenek környezik; de az idegenek barátságos arcot mutattak.

Nem vétett senki ellen.

Hazáját sem ösmerte jól.

Megsajnálta, hogy a fogadósnek azt mondá: meg van bolondulva?

E perczben tűnt föl előtte, mennyire egyedül van, s csaknem elfelejtette az ezredes sértését.

A szoba sötét volt, csak Korn apó parázs-szemeit látta villogni. Megszólítá :

— Csakugyan oly sok ellenségem van ?

— Hajh, de mennyi !

— Nos, ha oly sok ellenségem van, akkor szemükbe kell néznem azoknak, kell tudnom : mit akarnak velem, miért ellenségeim ? Két jó barátom van : Miklós és Iszály ! Három ilyen fiatal ember, mint mi vagyunk, kivágja magát minden veszedelemből, Korn apó !

— Ha verekedni kell.

— Más mi kellene hozzá ?

— A mit fiatal emberek nem tudnak : két-szinüsködés, alázat. Azonban ez is kevés. A két-szinüsködésre százszinüvé válnak ellenségei, alázatukkal árulójává.

— Mit kellene tennem ?

— Itt hagyni Bécset, hol fogoly volt mindig.

— Ha fogoly volnék, szöknöm kellene.

— Hát szökjék ! A fürjet hiába tartják buzaszemmel, friss vízzel a kalitkában ; a fekete rigónak hiába rakják elébe a nádmézet, mindegyik kivág्यik a fogságból. Az első a buza tövéhez buvik s ott várja, míg a kalász szemet perget a barázdák színére. A másik berkek sűrűjében csatog, napi ételme egy sovány hernyó, egy kemény bogár ; de nézze örömét ott, tolla fényét, hangja tisztaságát s eszébe jut, hogy azért van ez, mert szabad ! Menjen uram e városból, még ez éjjel, szökjék ! Kéri gróf és Pumilló ezredes csere-szemvágása alatt valami lappang, mi vesztét okozhatja.

— Ha megyek, sem történhetik oly gyorsan s nem hiszem, hogy annyira sietős volna.

— Attól tartok, most is késő, uram. Ha a támadás megkezdődik, az már a harcz.

— De miként szökjem? A városba már katonai őrség szolgál minden éjjel, a kapuk őrizve vannak?

— Óh, jó uram, ez a legkisebb baj. Van önnek egy öreg szolgája: Korn apó. Én, a ki gyűlölök minden igazságtalanságot s kész volnék a császárhoz menni panaszra, ha valamiért megbírságná a rendőrség. Én mindennap kijárok vajat, füstölt húst venni a falusi piacokra. Kocsisom vigan hajt az őrség között el, kiviszem virradóra és ön fogja hajtani szürkéimet, melyek elég gyorsan futnak. A madár kirepül kalitkájából, a párducz átugorja a tört. Menjen lóhalálába haza. Ott már régen folyik a harcz, ön tudhatja miért, én nem tudom, nem értem, egyszerű fogadós vagyok, ki a felesége által himzett vörös sapkában jár, borait és szakácsa főztét dicséri vendégeinek.

— Barátaimtól el sem bucsuzzam?

— Átadom én a bucsuszót.

— De azok most életüket veszithetik?

— Ne tartsunk attól, nem félttem barátjait. Ha kilyukasztják az olasz bőré, akkor sem lesz semmi bajuk, azoknak hatalmas pártfogója van!

— Ki volna az a hatalmas pártfogó?

— Mózes atya.

— Az egyszerű pap.

— Igen, de a császár nála tartja a jobbik eszét s annak társalgásánál melegszik fel.

— És ön, Korn apó, azt hitte: megszökném, midőn barátaim bajba vannak? Köszönöm jóakarátát, elégedjék azzal, hogy meghallgattam; de ha csillagokkal volna kirakva az ut, melyen indulnom kell, akkor sem megyek, jó Korn apó. Hah! A

kardok csattognak az ablak alatt. Sikoltást hallok. Ki az utczára!

Az ajtónak ugrott, mit Korn apó, egy gyors szökéssel kiugorva, visszacsapott és bezárt.

Zrinyi János verhetette a nehéz ajtót, nem mozdult sarkából; Korn apó pedig sietett a kapu elébe, honnan a kardok csattogása hallatszott.

Midőn Pumilló és kísérete a kapuhoz értek, meglepetve látták, hogy az be van csukva.

— A kapust elő kell keríteni, itt nem verekedhetünk — sugá Pumilló egyik társa fülébe. — A játék különben jól indul, az urfi lépre hág. Mindenesetre az utczára kell vinni bőrét. Ha megöljük, az is érdemül számítódik, ha botrányt csinál, az ő kárára megy. Hej! kapus, — elő a kapukulcsokkal!

Kíséretéből két tiszt és Iszály elrohantak a kapust keresni, Miklós maga maradt.

Makacs fejével elhatározá, hogy minden esetre verekedni fog velök. Mit bánta, hogy magasabb rangu tiszt volt ellenfele! Tanulták ugyan, hogy vannak kisebb és nagyobb rangu emberek; de ők abból a levegőből léptek át, mely alatt nem volt rang az emberek között, és midőn az iskolából kiléptek, azonnal ott találták magukat a legmagasabb rangu emberek körében.

A két véglet rokonnak tünt fel előttük, az emberek ott is emberek voltak, itt is. A báránycaczagány alatt otthon senki sem didergett, itt fűtött kályhák mellett is köhögtek az arannyal diszitett bársony kelmékben. Otthon is megéheztek és jóllaktak, itt is megéheztek és jóllaktak: ennyiből állott ítélkezésök sorsuk változásán. A két véglet között nem vették észre a roppant mélységet, mi annyira veti azokat egymástól. Még

nem tudták fölfogni nagyságát a helynek, hová jutottak s szerették Zrinyi Jánost mint jó barátjukat; nem ösmerték a születés esélyét, sorsuk szeszélyét, mely káprázatos magasra dobta őket oly korán.

Verekedni akart s dühösen kiáltott az ezredesre :

— Fölösleges időtöltés várni a kapust, a kardok szeme sötétben is jól lát, itt elfutni sem lehet, ezredes ur!

Pumilló nem válaszolt a dühösködőnek, hanem folytató előbbi beszédjét :

— Zrinyi János már obabent elvesztette magát, midőn kardot rántott ránk a gunyoló énekért. Mi az utcán következik, az csak folytatás leend.

— Hátha védeni fogják s azt mondják róla : felháborodása jogos volt? — szólott a kapu árnyékába huzódott katona.

— Ne féljen attól, kedvesem. Egy ember, ki félelmes volt a hatalmasok előtt, félelmes annak maradéka is. Benne van ez a véröröklésben, s ha a véröröklés mást mutat a valóságban, nem mutat mást a képzeletben. A képzelet nem szereti nézni a valót, nem mérlegeli az állapotot, de ítél, és ha gyűlöl, attól nem fog eltérni soha! A hatalmasoknak mi vagyunk harczeszközeik, és ha jól működünk, kifényesül sorsunk jövője.

— Ön szellemes férfiú, ezredes. Barátjai azonban el fogják mondani a valót.

— Eh! ne féljen azoktól. Vannak ebek, kik medvebőr-takarón hálnak s gazdájuk terítő nélkül fekszik le, nehogy zavarja azok alvását. Azonban ki hallotta valaha, hogy ebek tanácsát követnék? Mindenkinek az a zene költ lelkében viszhangot, a melyet ért. A gyűlöletnek csak gyűlölet a test-

vérje, szeretetnek a szeretet. Gyűlölet szeretete az: ha rokon hangon, viszonyló érzéssel segítjük a gyűlölet célját s legszebb vonása, becses fegyvere e tulajdonságok egybefolyásának, az árulkodás.

Miklós közbe kiáltott:

— Talán megsüketült? ezredes ur!

— Aligha, fiatal ember — felelt Pumilló.

— Azt hiszem, igen nehezen is menne önnél; fülei óriás példányok.

Pumilló ezredest hidegvérüsége elhagyta, Miklós felé rohant, ki teljes dühvel várta a verekedés kezdetét.

A kapus ekkor érkezett meg a kulcsokkal, ez vissza adta Pumilló nyugodtságát és a kapu felé indult.

Miklós melléje ugrott.

— Szökik, ezredes ur?

Pumilló ajkaiba harapva sziszegé vissza.

— Elpusztítom a föld színéről fiatal ember, csak várjon idejére. Bátyám haláláért füleiből keszítettetek taplómnak erszényt.

Miklós vissza sziszegett:

— Én pedig nem adok arra időt, hogy taplóba üsse a szikrát; hanem átütöm vértjét és testvérbátyja után küldöm hogy ne unatkozzék rokonok hiányában, s füleimbe arany csüngőt hordok emlékül.

Nem távozott az ezredes mellől, kardját erősen szorítá öklében.

A kapu kinyílt és az utcza közepére futottak. Pumilló kénytelen volt védő állást foglalni, Miklós előre nyújtott karddal rohant rá.

Csak egy percnyi időt kérek, fiatal ember, míg egyik barátommal beszélek, azután viszem el füleit, és köszönje meg, ha addig élni hagyom.

Miklós leereszté kardját, s Pumilló az utcza tulsó oldalára futott, hol köpenyegébe huzódva Kéri állott. Mástól észre sem véve, azt szólítá meg :

— Zrinyi János nem jött velünk, ez változtat dolgunkon. Ugy látszik óvatos.

— Valószínűleg haza menekült.

— Akkor előzze meg. Beszélje el, hogy a császár egyik leghivebb tisztjére nyilvános helyen kardot rántott. Itt az idő, hogy ártalmatlanná tétessék örökre.

— Sietni fogok a hirrel.

— És küldjön katonai őrséget, a ficzkók verekedni akarnak, legyen, a ki fölszedje őket.

— Kemény dolog lesz itt, ezredes. E fiatal emberek a hadapród iskola kitűnő növendékei voltak és gondtalanul vakmerők.

— Nekem különben Zrinyi Jánossal van dolgom csupán és ha valami történnék itt, az ő terhére jelentse be.

— Helyes, azonnal indulok.

Pumillo visszatért kíséretéhez és harsányan kiáltá :

— Menjünk, urak !

— Füleimmel mi történik, ezredes ? — kérde Miklós.

— Az ön bátorságától szíjj-függőt tűznek bele a tatárok, ha valamikor elébük kerül, fiatal ember.

Most már nemcsak Miklós, de Iszály is dühösen rohanta meg Pumillót, ki e szavakkal fordult két lovastiszthez :

— Végezzenek az urakkal, aztán jőjjenek utánunk sietve, hajnalban indulunk.

A két tisztt összeütötte kardját velük s néhány forduló után az egyik lovastiszt fölsikoltott, Iszály kardjának hegye hónaljába furódott.

Korn apó erre a sikoltásra ugrott ki a szobából és szerencséje volt még látni, mint ütötte át Miklós ellenfelének vértjét.

Ugyanekkor fordult be az utca sarkára egy polgári őrsjárat, a verekedők felé tartva.

Korn apó Zrinyi János ajtajához rohant vissza s felnyitotta.

— Tévedésből csukódott be, uram. Siessen az utcára barátjaihoz.

— Ah! Korn apó, furcsa tévedés volt az, s minden jó intései dacára szeretném keresztül ütni aczéloommal.

— Higyje meg, magas uraság, semmi rossz szándék nem vezetett; de most már siessen, ott találja őket az út közepén, én is követem.

Az őrsjárat ekkorra a verekedés színhelyére ért, hol a két holttestet találta a földön és a két hadnagyot, hüvelybe dugott kardokkal.

A polgári őrség vezetőjének éles szeme azonban egy harmadik alakot is fedezett föl, ki a fal mellé huzódva, igen gyanus mozdulatokat tett a tovább illanásra.

A nádsipos fiu volt, ki jóakaróinak sorsát leste.

Az őrség vezetője nyakon fogta.

A fiu keservesen sikoltott fel a szorítás alatt és sápadt arczára köncseppek görögtek.

De fogsága nem soká tartott.

Az őrség vezetője elé lépett Zrinyi János, e szavakkal:

— Széthasítom fejét, ha el nem bocsátja a fiut.

A jámbor polgártiszt rémülten bocsájtá el rabját: a polgárőrök már futni akartak, Korn apó harsány szava hangzott:

— Ah, magas uraság — mondá Zrinyi Jánosnak — tegye helyére azt a jó vasat, szelid polgárok ezek, s az ostrom hírére kötöttek kardot.

— Ha a fiúnak nem lesz semmi baja.

— Semmi baja nem lesz, hiszen szolgálomba szegődtették és nálam nem történik semmi baja. A polgárőrség tisztje keresztfiam: fia boldogult Schmerz Tóbiás barátomnak: Schmerz Ajax. Miért kereszteltetett Ajax névre, csak Tóbiás barátom tudná megmondani, mert életében soha sem mondta meg és Ajax fiam nem vérengző ember, bár tulajdonosa a Szakállas ágyugolyónak, mely igen előkelő fogadó.

Aztán a polgárőrséghez fordulva szónokolá:

— Polgártársak! A török hadsereg közeleg. Minden fegyverfogható emberre szükség van, s előttünk, két férfiú hullája fekszik a porban. A tettesek eltávoztak és a katonai őrség azt fogja mondani: a polgárőrséggel tüztek össze, kiknek vitézsége messze földön híres. Ez babért hoz a polgárőrségre és rátok, kik elviszitek kapum elől.

Távolról hallatszott a katonai őrség dobogása, és a polgárőrség, Schmerz Ajax vezetőjükkel együtt elrohantak, mintha őket üznék.

A figyelő szakasz tagjai ámulva nézték Korn apót.

— Se baj, urak — mondá ez — a polgárőrség tagjai nem fognak tudni az itt történt esetről semmit, még ha kánpadra vonnák is őket. Azokat földicsértem és megtalálták elég gyorsan az elvezető utat, önök is menjenek haza, a katonai őrséggel csak részegek bajlódnak.

Korn apó a fogadó udvarába lépett, becsukta maga után a kaput. Bent folyt a bohózás s mindenki a szinpadra ügyelt, senki sem gondolt azzal, a mi kint történt. Korn apó pedig ott járkált közöttük, élénken figyelve mindenkire s fogait csikorgatva suttogá:

— A nádsipos gyerek künn maradt s ilyen nagy számár mint én, aligha van bibliás Lipót birodalmában; de nem mehetek ki, mig a vendégek nem oszlanak, oda künt baj van.

A három jó barát nyugodtan indult hazafelé, kardjukat hónuk alá fogva csevegtek.

— Barátaim — mondá Zrinyi János — Korn apó mindenfélét beszélt össze-vissza. Azt állitá: veszedelem fenyeget s kért, szökjem előle. Az öreg alighanem hizelgett s jót nevettem rajta. Mi baj érhetne? Holnap indulunk a császárral, mi együtt leszünk s ha észreveszünk valami veszélyt, megforditjuk lovaink fejét Magyarország felé. Azt hiszem, nem hagytok el? Hárman keresztül törünk ellenségeinken.

A három fiatal ember kezét fogott. E kéz-fogás volt a frigykötés. Azután szobáikba siettek, mely a császári testőrök szobái mellett volt.

Félóra mulva Kéri Gottfried rontott be hozzájuk e szavakkal;

— Miklós és Iszály! ő felsége a császár hivat benneteket, öltözzetek át és jelentkezzetek nála.

A két hadnagy legkevésbé félt a császártól, kiről hitték, hogy igazságos és nem fogja őket keményen büntetni a két lovastiszt haláláért, ha már ezért hivatná őket. Néhány percz mulva díszruhájukba öltözve, siettek a császár elé.

Midőn eltávoztak, a testőrök kapitánya lépett be Zrinyi Jánoshoz.

— Eppen jó, hogy itt találom az urakat. Parancsom van tudatni, hogy indulni fognak Pumilló csapatjával még ez órában. Az udvar holnap reggel indul Bécsből s távol marad, míg az ostrom tart. Pumilló ezredes az udvari kíséret előcsapatát vezeti s önök ahhoz osztattak be.

Zrinyi János és Kéri Gottfried utra készen voltak és a testőrkapitány indulásra szólította fel őket.

— Társaink nem jönnek velünk? kérdé Zrinyi János.

— Valószínűleg a császár kíséretében utaznak, majd az uton találkoznak velük.

— Kapitány ur még itt marad?

— Itt maradok. Bevárom társaimat.

— Helyes! Mondja meg nekik, hogy köszöntöm.

A kapitánynak jó darab ideig kellett várnia, míg amazok megérkeztek s kíváncsian kérdezé:

— Nos, mi hirt hoznak a figyelő szakasz tagjai a császártól?

— Kapitány ur, a császár rendkívül kegyes hozzánk, felelé Miklós. Megbizott bennünket, hogy Bécs ostroma alatt a várost védő parancsnoksággal és a künnlevő hadak vezéreivel tartsuk fön az összeköttetést.

— Ah, uraim, ne tréfáljanak, hiszen az egyértelmű száz halállal.

— S mi örülünk rajta, kedves kapitány. Már el is osztotruk magunkat. Én Sobiesky János lengyel király hadához indulok, onnan annyiszor jövök vissza, a hányszor szükséges leend. Iszály Lotharingi Károly herczeghez megyen. Elvégezzük a ránk bizottakat emberül és az ostrom után ismét találkozunk önnel is, kedves kapitány.

— Ugy legyen urak. Ha megnőszülök, falujukból hozom menyasszonyomnak a Boldogasszony képét: akkor ott születnek az igaz védszentek, Isten velünk.

— Hahó, kapitány ur! Hol vannak a társaink?

— Az előcsapattal indultak meg, jőjenek az udvarra, még hallják a patkók csattogását.

A patkók csattogását valóban hallották. A két fiatal ember az udvaron maradt sokáig, füleiket a földhöz nyomva hallgatták a távolodó csattogást. Iszály egyszerre felugrott:

— Mintha lövést hallottam volna a patkók hangjának veszte után, Miklós.

— Lehet, valami vadász les vadra, a pagonyokban.

Nem gondolták, hogy a lövést megelőzőleg lefolyt egy rövid, szomorú játék.

A lovas csapat alig hogy elhagyta a várost, Pumilló ezredes „állj“-t vezényelt és gúnyosan tette kezét a Kéri mellett lovagló Zrinyi János kardjára.

— Zrinyi Péter fia: Zrinyi János, felsőbb parancs folytán foglyom, s parancsom van a tiroli Rottenburg börtönébe vinni.

Zrinyi János kardjához kapott s Kéri Gottfriedre nézett.

Kéri gúnyosan kaczagott szeme közé, mintha mulattatná ama jelenet, midőn Zrinyi János kardját elveszik.

— Ez pomásan sikerült, ezredes ur, mondá Pumillónak.

— Egy királylyal kevesebb van a birodalomban, gróf úr. Jó lenne, ha szétnézne a csapat körül, nem szeretném, ha valaki korábban vinné meg a hírt nálam.

Kéri a bokrok közé ugratott s egy guggoló alakot vett észre, ki egy bokor mellől nézte a lefolyt eseményt.

A nádsípos fiu volt.

Meg akarta köszönni Zrinyi János jóságát, hogy kimentette a polgári őrség kezéből, azért futott utána.

Kéri fölemelte pisztolyát és lőtt.

A fiu hanyatt bukott a lövés után, kiömlő piros vérét a száraz homok szívta föl.

Ott porladt. Az erdőkből fölkanarodó hollósereg siettette enyészetét.

Zrinyi János pedig nehéz börtönben sínylett ezután, hozzá nem jutottak a természet vad madarai.

VIII.

Férfikorban.

Forditsunk az idő lapjain s odább leszünk tizenöt esztendővel.

Bécs ostrománál kezdődött az élet-halál-küzdelem a hatalmas hódító nép és ősi fészket védő régi nemzetek között.

Két eszme választotta el ezeket egymástól, de elválasztotta, mint a tüzet a víztől.

Egyik eszme Mohamed tanában, másik eszme Jézus hitében élt, mindegyiknél tisztán, mindegyik a maga hit-hőseitől várva üdvét.

A keleti félhold hódítani akart, a Jézushívők védték magukat és ezek győztek.

A Habsburg-háznak soha sem voltak fényesebb napjai a tizenöt évnél, Magyarország földje volt a

csaták nyílt piacza már kétszáz éven keresztül s ennek dicsőségét is ő aratta.

Bár a csatatér ellene kiált minden hitnek, melyben emberszeretet van, a lelki eszmék utjain haladó reménység szövevénye mégis ott szerzi jövő hite zománczát s olyan kétszáz év, egy kisebb nemzet történetében, mint a mily kétszáz évet akkor élt a nemzet, ha van nagy kor s annak a szenvedésekben dicsőülése: úgy a dicsőülésen a magyarság dicsősége ragyog.

S benne van az örök erő, mely intve bátorítja, példázza e nemzet fiait az állhatatosságra, a mit megkíván tőlük minden kor, mely az időnek világutján rohan tovább, tovább.

A figyelő szakasz tagjait élve találjuk, szobájuk ugyanaz, a melyik akkor volt, midőn az udvarhoz kerültek, és Lipót késett tervének keresztülvitelével, számuk e miatt nem szaporodott.

Ez ok várakozó helyzetüket kiváltságos színüvé tette a testőrök előtt, s nem egyszer voltak a guny és irigység tárgyai.

Hanem erről nem tudtak semmit, azt sem tudták, hogy lakásukat „Medve-odu“-nak nevezték el.

A Medve-oduban kiterített térképet vizsgálva találjuk Beregi Miklós és Dragan Iszály őrnagyot.

Ide emelkedtek az elmúlt tizenöt év alatt rangban, s ha táborozásokban résztvettek, ott a katonai fizetést, itthon testőrszázados fizetést huztak. Hanem az egykor oly szép, selymes ifju arczok ijesztően megváltoztak.

Iszály magas alakján ma is pompásan festett az egyenruha.

Szögletes, középmagas homloka; fekete ábrándos tűzü szeme; horgas román orra; „günyos,

élczelődésre minden pillanatban kész ajkai egyikévé tették ama szép embereknek, kik veszedelmesek a férjekre, a kiknek szép feleségök van.

Beregi Miklós csaknem egész fejjel volt alacsonyabb társánál, mindazáltal nagyobbnak látszott a középmagas embereknel.

Szépen domborult redőtlen homloka alatt mélyen benn ülő barna szemei, előretörő magas sashoz, inkább széles arczcsontjai a merész emberre vallottak, és vastag, a szem végétől erősen felhajló sűrű szemöldöke csak növelte merészsége látszatát, mit a rövid, barna bajusszal árnyékol, kedves metszésű száj szelidített.

Hatalmas vállai, előre domborodott széles melle szinte súlyosnak látszottak; pedig birt patkány fürgeségével, fürkésző szilajsággal, támadó hévvel, czövek-állhatatossággal.

Az akkori idők osztrák katonai szokása ellenére, szakált egyik sem viselt.

És a két férfi arcza annyira tele volt sebhelyekkel, hogy a forradások egymást keresztező vonalai az előttük fekvő térképnek pókháló-forma vonalszáilaihoz hasonlítottak.

A sebhelyek az arczon nem voltak mélyek, de a fejtetőn alig takarta sűrű hajuk a mély vágások barázdáit.

Bécs ostromának nyomai voltak azok, hol hihetetlen bátorsággal kilenczszer tették meg az utat a szabadító hadseregből Bécs parancsnokához, az ostromló hadseregen keresztül.

Ez utak a mennyire hasznosak voltak a Bécset védő seregekre, annyira kiélesedett látszata, hogy e két fiatal katonát vesztőkbe űzik. Bátyjuk első kiküldetésük idejében észrevette, de okát nem találta meg.

Mit ezenkívül a csatatérekén végbevitték, csak tetőzése volt hősiességöknek, s Lipót egy ízben azt mondá róluk: „Ennek a két embernek arczára van írva a lefolyt csaták történelme.“

A térkép, melynek nézésébe annyira el voltak merülve, Közép-Európát ábrázolta s úgy látszott: nem éppen hadi czélok végett vizsgálják, legalább Iszály szavaiból nem az tűnt ki, midőn mondá:

— Nem hiszem, hogy a császár megkegyelmezne, Miklós. Csodálom, hogy szabadok vagyunk.

— És ha ő elrendeli elfogatásomat?

— Akkor nem hagylak elfogni.

— De miért rántanád magad is veszedelembe?

— Ördögöt, veszedelembe! Csak nézd te a térképet, Iszály. Keresd ki a helyet, hol szívesen látnak két tanult katonát. Legrosszabb esetben oda megyünk, mégsem hagylak elfogni mint valami egeret. Az én szobám nem csapda.

— Dühösek rám a miniszterek.

— Oh, ezek az urak, kedves barátom jól értenek az utasításokhoz, a parancsok kiadásához, de elfelejtik, hogy a magunkféle emberek kard-hegygyel adják a bókot s nem tehetünk róla, ha nem engedjük leszúrni magunkat.

— De az ő kezökben van a hatalom, s mi, a katonák, csak a birodalom kalapácsai vagyunk.

— Azt hiszem, a miniszter urak meg lehetnek elégedve a mi kalapálásunkkal; ha nincsenek, odább megyünk.

— Ej, Miklós aligha eresztenek bennünket.

Miklós jó izüt kaczagott Iszály utóbbi mondasán, s ebben a kaczagásban benne volt megvetése ellenségeinek.

— Ki fogja bejelenteni bűnödöt a császárnak? — kérdé.

— S... tábornok.

— S... tábornok igazságos ember, híven adja elő az eseményt.

— Éppen az a baj.

— Ha neked minden baj, édes Iszályom, nézzük tovább a térképet.

Az Iszály ujjai között tartott tű a Franciaországot jelző területen állott meg.

— Meg van! — szólott halkan. — Átme-
gyek a francia királyhoz.

— Oda nem megy!

— Miért ne mehetnék oda?

— Lipót ellen nem huzunk kardot; a francia király pedig ellensége.

— Akkor várjuk be, a mi történik.

— És addig tölts a pohárba bort, Iszály! Pohárcsengéssel harangozzuk el pályafutásunkat.

A két bajtárs ivott, alig vették észre midőn S... tábornok lépett be hozzájuk.

— Ah! kedves S..., ugy-e elfogatásunkat hozza hírül? — Kérdé, Iszály a tábornoktól.

— Még nem, őrnagy ur. A császár minisztereit fogadta előbb, és csak azután rendelt maga elé.

— A miniszterek akkorra kikészítik a császár haragját ellenem.

— Megkísértem majd eloszlatni, a miniszterek nem értenek a katonák dolgához. Ha visszajövök a császártól, itt találom önöket?

— Várjuk, kedves tábornok ur.

A tábornok a császárhoz sietett, hová azonnal bebocsájtották.

A császár elfogadótermében a falfestés, szőnyegékités, a butor, mind a rokokó-styl sze-

szélyesen kanyargó díszítésével volt ékítve, magának Lipótnak az alakjában is alig volt egyenesség, s bátran nevezhették testőrei: rokokó-császárnak.

Keskeny homlokát sűrű ráncz borította s egész lényéből hiányzott az ellenálló tetterő, csak tág, világoskék szemeiben ült a jóság pislogó ere.

Testőrein és a figyelő-szakasz tagjain kívül alig ösmert hadseregéből személyesen valakit. Ez utóbbiak hűségére, bátorságára szeretett hivatkozni. Azok a korszakalkotó hadjáratok, melyek uralkodása alatt oly szerencsével folytak, hidegen hagyták: hagyta intézkedni, jutalmazni, büntetni kormánytanácsát, mely félt Lipót környezetétől, az éles szemü papok hatalmától, kiknek akaratát sokszor irányadónak vették intézkedéseiknél.

Ritka eset volt az, hogy a császárnak tudtára adják, mit e két hatalom közül az egyik vagy másik hatalomnak nem tetsző személy ellen keresztül akartak vinni s jelen esetben azért kellett a császár ítéletét kikérni, mert a vádlott ott lakott, hol a császár és erőszakkal elfogni botrányt okozhatott volna.

Lipót szomorúan mondá S. tábornoknak:

— Pumilló Julián meghalt.

A tábornok, ki ősz osztrák volt és éppen nem szerette az olasz bevándoroltakat, még szomorubb hangon válaszolt:

— Megtért őseihez, felség, kik között kilencz plebános és püspök vala. Azt hiszem, e rokonok rendbehozzák lelke üdvét.

Lipót leült egy karosszékbe, a válasz kizökentette utjából hideg célját.

— Mit gondol tábornok? — Hasznára van az emberek lelki üdvének, ha rokonai között papok vannak?

A tábornok nagyot csuklott a kérdésre, nem volt bátorsága előadni véleményét, s némi habozás után, katonás hűséggel felelte:

— A mint felséged parancsolja.

Lipót elmosolyodott a furcsa válaszon; fáradt szempillái gyorsabban rezegtek a szemtekéken, mit a vidámabb érzelmek közeledésének vett a jó tábornok, ki egyformán ösmerte a rideg katonai szokásokat, és Lipót hideg természetét.

— Volt az utczában, hol Pumilló Julián elesett?

— Voltam, felség.

— Megvizsgálta a környéket?

— Pontosan, mindenfelül.

— Kikérdezett mindenkit, ki jelen volt?

— Mindenkit és mindent tudok, mi ez eseményt előidézte.

— Beszélje el nekem az esetet úgy, mintha valamelyik bajtársának beszélné el.

— De, felség!

— Akarom tudni a valót, és igaz szót akarok hallani.

— Felség! én parancsot venni jöttem, s előadásom nem valami folyékony: a csapat vezénylése között nem tanultam meg a jó előadást.

— De a való elmondását nem felejtette el vezénylés közben?

— Nem, felség. És katonai szavamra, mindent igazán fogok elmondani.

— Miként kezdődött?

— A Retek-utczában van a Zöldfa-fogadó.

— Tudom. Magam is voltam ezelőtt farsangon, talárban álarczoskodtunk a polgárok között.

— A fogadó tulajdonosát mindenki „Korn apó“-nak hívja.

— Emlékszem rá, az nem viselt álорczát akkor sem.

— Hűséges alattvalója felségednek, kihez magasabb ranguak is ellátogatnak.

— Talán én is azért látogattam meg.

— Tegnap este igen sokan voltak nála a katonatisztek közül.

— Ön is ott volt, a mint tudom.

— Ott voltam. A fogadós kitűnő tokajhegy-aljai borokat szerzett be s miután a Hegyalján már évek óta nem volt szüret, mindnyájan a borkirály tiszteletére siettünk.

— Ez katonadolog.

— Pumilló Julián tábornok, ki a francia nagykövetség tagja, régi barátjaival szintén megjelent.

— A borkirály tiszteletére.

— Igen, annak tiszteletére; mert becsületemre mondom, felség, a tábornok sokat ivott.

— Dragan Iszály őrnagy kivel volt ott?

— Egyedül jött s megszokott asztalánál foglalt helyet, hol akkor már többen ültek ösmerősei közül.

— Neki megszokott asztala van ott?

— Régi ösmerőse Korn apónak.

— A figyelő-szakasz másik két tagja nem volt jelen?

— Nem volt. Mint mondám: régi ösmerőse Korn apónak és a legjobb borokból szolgált részére.

— Honnan ered az ösmeretség?

— Ezelőtt tizenöt évvel szóbeli szerződésre lépett Korn apó Beregi Miklós és Dragan Iszály hadnagyokkal, hogy leányait megvédik a csábitók ellen és ő két árva fiut ezért magához vesz. A

hadnagy urak, bár abban az évben kapták sebeiket, becsülettel megtartották szavukat s nem egy tolakodónak verték be a fejét.

— Így ők két gazdát szolgáltak; császárt és fogadóst.

— De csak az egyik szolgálatban szerezték a sebeket, felség.

— És a leányait még mindig őrizteti Korn?

— Nem.

-- Mi történt velök?

— Az egyik férjhez ment Schmerz Ajaxhoz, ki gazdag bécsi polgár.

— A másik?

— Az meghalt, most már angyalok őrzik.

— Mint Pumilló Juliánt.

— Azt nem tudom: mert Julián tábornok káromkodva köpte ki lelkét.

Lipót keresztet vetett magára és intett a tábornoknak, folytassa beszédjét.

— Julián tábornoknak, felség, izlett a magyar aszu-bor és a magas politikáról beszélgetett, midőn egyszer felcsattanva kiáltá: — Nem értem, minek rozsdásítja magát testvérem Erdélyben. A császár a föltétlen birtoklás helyett Erdélynek jogokat biztosít, holott egyedüli biztos kormányzási módszer a vér és vas. Legyőzött ellenek nem elég a nyakára tenni lábunkat: a torkát kell el metszeni.

— Ön haragszik a magyarokra, tábornok! — mondá a mellette ülő tiszt. — Haragszom és kaczagom őket. Ott van a kurucz- király, Tököli Imre példája, ki más küszöbe előtt tengeti életét.

— Ezt állította róla? — kérdé élénken Lipót.

— Igen, sőt többet és végre azt mondá, csodálkozik azon, hogy felséged megtűr előszobá-

jában olyan két magyarországi tisztet, kinek bátyja képmutató.

— Kiket értett a tisztek alatt?

— Dragan Iszály és Beregi Miklós őrnagyokat, kik felségednek hű szolgálói voltak mindenkoron. Dragan őrnagy ezt elérte. Es Julián tábornokhoz átszólva, kérdé:

— Talán engem értett az egyik magyarországi tiszt alatt?

Julián tábornok dühösen felelt:

— Ha ön az, akkor önt értettem.

És ekkor a következő párbeszéd folyt le közöttük:

— Erre nem szolgáltam ez ideig.

— Az nekem mindegy.

— E szerint ön minden igaz ok nélkül sérteget?

Pumilló gúnyosan kérdé:

— Talán a szavaktól is félnek a magyarok?

— Ha a szó, hazug.

— Én nem hazudtam.

— Akkor ön gyáva is, ha visszaszívja állításait.

— E szaváért ön nem fogja látni többé a reggelt, tiszt ur.

— Azaz, hogy ön nem fog visszatérni a szép francia hölgyekhez, tábornok.

— Lássuk.

— Menjünk.

S... tábornok szünetet tartott s Lipót kíváncsian sietteté előadásában.

— Eltávoztak a korcsmából?

— Igen. A korcsma előtt szurta át Julián tábornokot Dragan Iszály őrnagy.

— Volt kíséretökben valaki?

— Mindegyik részről három tiszt.

— Azoktól tudta meg a szomorú hírt?

— Nem, a korcsmáros is végig nézte a párviadalt s tőle kérdeztem: mi történt?

— S mit felelt?

— Azt mondá: A patkány erősebb az egérnél, a sas a csókánál, az erősebb mindig legyőzi a gyávábbat.

— Ebből a feleletből tudta meg, ki győzött?

— Ebből, mert Korn apó, ha valami különös esetről van szó, bölcselkedik és képletekben beszél; továbbá elvitte az asztairól Julián tábornok borát e szavakkal: Szegény bor, nem egyesül az elfogyott cseppekkel, melynek árával Pumilló tábornok örökre adós maradt.

— Ön mit tett volna Dragan Iszály helyében?

— Nem tudom.

— De elismeri, hogy nagy bűn Julián tábornok megölése?

— Elismerem.

— Elitélne Dragan őrnagyot?

— El.

— Nem tudná védeni?

— Nem értek ahhoz, felség. Egyszerű, nyers katonák azok mindketten, s Dragan Iszálynak nem bátyja volt, kit Julián tábornok képmutatónak nevezett; de barátjának, fegyvertársának a bátyja. Ez önzetlen barátságban látom azt a tisztaságot, mely enyhíti Dragan Iszály tettét és nem érdemel súlyos büntetést.

Lipót fanyarul mosolygott fakó ajkaival, tört fényű szemében tűz gyulladt ki. Felállott üléséből s haraggal mondá:

— Én nem ítélem el! Ön nem tudja megítélni, mit érez az, kinek nemzetét sértik. Az egyén

tűrhet, a honfi nem! Számtalan sebei mutatják, mily hű katona; nemes fölgerjedése, milyen hazafi: merész kötelességében, bátor érzelmeiben.

— De, felség, úgy tudom, hogy Dragan őrnagy egy másik népcsaládhoz tartozik, nem a magyarhoz.

— Más népcsaládhoz; de a magyar nemzethez. Magyar földön született, ott éltek ősei századok óta és magyarnak tekintendők. Julián tábornok sértőleg nyilatkozott a magyarokról s Dragan őrnagyot ez menti.

— Felség, nagylelkü...

— Csak az érzelmeket méltányolom, és akaratommal többé nem történik büntetés, melyek képzelt bűnökön alapulnak. Tekintem két férfiú viadalát, a szerencsés győzőt nem tiprom el. Minisztereimnek mondja meg tábornok: Ha olyan fontos az az állás, mit Julián tábornok a francia nagykövetségnél betöltött, helyébe Dragan Iszály őrnagyot nevezem, s Pumilló Teobaldot, testvére halála fölött érzett fájdalma enyhítéseül, gróffá.

— Megvihetem a hirt Dragan őrnagynak, felség?

— Vigye meg, s holnap induljon Julián tábornok helyére.

S... tábornok kipirult arczczal beszélt el a császár ítéletét a két jó barátinak s Iszály, Miklós nyakába borulva mondá:

— Bármennyire legyenek tőled, soha sem szünöm ápolni barátságunkat.

Azon napon Beregi Miklóst a császár magához hivatta és titkos megbizással küldte el a délmagyarországi hadsereghez.

A két barát utja itt elvált egymástól. A testvéri szeretet, mely őket egybe fűzte, kettőjük barátságából táplálkozott. Az együtt működés a kettős érzést összeolvasztotta, s közös érzelmeik olyanok voltak, mint két hurja a hegedűnek, melynek a hangja egymásba ömlik.

A hosszabb elválás idegenségét nem ösmerték. Egységök, bizonyos fásultságot osztott el gondolataikban; a barátság próbakövét pedig az egymástól való messzeség edzi, és a jövő mutatja meg, megtalálják-e az emlékezetben a próbakő edző szikráit, együtt kezdődő sorsuk lánczszemeinek folytatását?

Rekkenő augusztusi nap volt. Beregi Miklós néhány futárral, a titkos megbízás teljesítése végett haladt a Duna mentén. A zöld gyepen, mit a Dunának tavaszi kiöntése gyengén öntözött, vágatva suhantak át. Sokszor, a sötét éjszakák barnálló ködében csak a folyó fodros hullámai csillámlottak, a holdat, a csillagokat fekete fátyol takarta, s néhol, a szél pihenésében: a viznek ezüstös lapja tükröze.

Beregi Miklós az uton, mindig Iszályról gondolkozott, fájt neki a magánosság.

A Telecskai dombok, agyagos völgyein sokszor úgy tűnt föl a kis csapat, mint valami szálló madár, mely akadályra nem találva hullámos enyveléssel szeli útjait.

Itt találta hadserege közepén, Lipót jeles hadvezérét, Savójai Jenő herceget s közlé vele a császár üzenetét.

A herceget meglepte a parancs, hosszan elgondolkozott.

— Mindennap ellenkező utasítást kapok a hadügyminisztériumtól, — szólott végre Miklóshoz.

— Azt hiszem, fenség, ez a parancs nem változik: mert utasításom van az eredmény hírét bárkinél előbb megvinni, s kérem a legnehezebb küldetésekkel lásson el, annak kivételében.

A herczeg az asztalán kiterített térképhez lépett, a két férfi sokáig beszélt az éj csendjében a teendőkről.

A herczeg táborának helyzete nem a legjobb volt, a török szultán, II. Musztafa személyesen vezette az Aldunához nagyszámu seregét, sem céljait, sem utjának irányát nem sejtette a herczeg, és így, az ütközés parancsa, mit Beregi Miklós hozott a császártól, nem kis zavarba hozta.

— Ki fogja nekem az ellenség célját földeríteni? — kérde töprenkedve Beregi Miklóstól.

— Magam, néhány bátor katonával.

A kora reggel már újra utban találta, és a herczeg parancsot adott serege összevonására.

Hét nap mulva tért vissza a kis csapat. Beregi Miklós elhozta az ellenség vészérének terveit és előkelő foglyokat, kik állításait megerősítették.

Ugyan ekkor érkezett meg Kéri Gottfried is, ki a hadügyminiszterium egyik utasítását hozta el.

Ebben pedig az foglaltatott: a herczeg kerüljön minden összeütközést az ellenféllel.

Beregi Miklós soha sem vette komolyan Kérit. Túrte rossz indulatát, ösmerte szolgálai természetét; de az ő irányában nyiltan, semmi cselszövést nem kísérlt meg.

Az alattomos ellenségről nem birt kellő tapasztalattal, sötétben látott mint a hiuz; de az emberi jellem alakoskodásába emberösmerete nem látott be.

Az udvaronczból nem ragadt rá a képmutatás. Szolgát látott az alázatosban s többre becsülte a tetteket, a hűséget.

De az egyedüliség — elszakadva Iszálytól, ki birt a kigyó fürgeségével a kutatásban — gondolkodóvá tette s Kéri megjelenése kellemetlen hatással volt rá.

A herczeg fiatal korában XIV. Lajos udvarában élt s papnak nevelték. XIV. Lajos udvara a szerelem tanyája volt : hol nem hittek a papoknak, nem hittek a férfiaknak, de szeretni divat volt. A herczeg levetette a papi ruhát, nem ostromolta a szerelem-áhitókat ; azonban hitt csillagában, merész szíve nehezebb dolgok felé vonzotta.

A Tiszához vezette seregét és támadott, támadásának eredménye volt a dicső, zentai diadal.

Beregi Miklós ott volt a csata hevében, hova csak utána rohantak a harczolók. A csata még folyt, a győzelem azonban ki volt víva és Savójai Jenő megölelte.

— Kettőnké a borostyán — szólott hozzá. — Az enyimet a hir szárnyára veszi, az ön tollait nem veszik észre. A vándor, a sik közepén látja a tornyot, a nyüzsgő népet, mely a tornyot emelte, nem. Az ön szerepe e csatában rugója volt a győzelemnek.

— Örülök, hogy szolgálhattam, fenség.

— És én kérem, szolgáljon máskor is. Helyzete az udvarnál, érthetetlen. A császárnak titkos vágyait vinni tovább s igaz hirt vinni azokról, miről mindenki hazudik előtte, veszedelmes játék, az ember csak ellenségeket szerez magának vele. Őrnagy ur, csak önről nem merik mondani: hogy

szoknyahős ; a császár előszobájában lebzselőkről, azt mondják. Én meghívom: jöjjön velem. Sok szép dolgokat viszünk keresztül.

— Fenség, köszönöm hívását; de a császárt nem hagyom.

— Ha nem hagyja, ne felejtse el, hogy hívtam, mindenkor szívesen látom. Most pedig vágtasson a császárhoz, mondja el dicsőségünket, mondja el, hogy terhelve lesz a kincstár a gazdag zsákmánytól, fényben fürödhetik a korona diadalunktól.

— Mindezeket elmondom.

— Siessen is. A futárok nem soká indulnak jelentésemmel, s előzze meg őket, nekem is vannak ellenségeim. Aztán jöjjön vissza a császár válaszával, megtalál ott, a hol leszek. Hozza el boldogságomat, ha császáromnak örömet szereztem.

Beregi Miklós elvágtatott. Szolgája alig birta annyira hajtani lovát, hogy ne téveszsze szeme elől.

A zentai hős a Tisza szigetéről nézte át a csatatér, s csendesen mormogá:

— Minden eset esélyeken alapszik.

— Mi az? — kérdék tőle kísérői.

— Semmi. Egy vágató lovast látok. Ha az nem jött volna hozzám, ezek most nem volnának olyan csendes emberek...

Beregi Miklós meghozta a császár köszönetét, s a mi azután történik, azt már nyíltan mondják följobbvalóitól a zentai győzőnek.

Mert a vezéreknek is van följobbvalójuk, azt jól tudta Beregi Miklós, ki háromnapi mulatás után a tiszántuli részeken haladva, császárijának igaz hirt akart vinni Magyarországnak a Tisza folyótól szegélyezett virágos völgyéről.

IX.

Magyarország szive.

A császár utasítása annyiból állott : lovagoljon föl Beregi Miklós a Tisza derekáig, nézze át a tájat, melyen keresztül vonul az utolsó török sereg Magyarországból, mert annak végleges kiűzését elhatározta.

Megbizását könnyen teljesítheté ; a szem messze látott a rónán, az itt lakó emberek érzelmeit kiösmérhette, nyílt volt itt mindenki, mint a szétpattant kagyló ; egyenes, mint a sík.

A Nagy-Kunság határához érve, önkénytelenül rántotta fel a füvet harapdáló lova száját, a kép, mely eléje tárult, meglepte.

A nyár perzselő heve ekkorra elmúlt, olyan őszi éledése volt a tájnak, mely gazdag, mint a tavasz : de míg az jeget osztat, ezt a jég töri le. A tavaszt, ha kiszikkasztja a nyár ; a másik, még rövid élettel kivirul télelőre s neve magyarázza meg magát : az ősz.

Tiszta sík ez, mit apróbb folyók szeszélyes kanyargásai barázdálnak. A kövér fekete földnek virágtól tarka zöld gyepén, messze hangzik a méla kolompszó.

Az itt lakó nép pásztoréletet él. A faluk sűrűn vannak s templomaiknak tornyát mocsár-tengerek színén, őszi verőfényen is játszva ringatja a pusztai fény csalóka árnyéka.

A határok közösek ; a szántást, vetést, aratást végezni haza járnak határaikból az emberek, s ezeket elvégezve, künt laknak a pusztákon, hegyes, süvegalaku nádkunyhókban. Télben, a kiszáradt erek aljában legeltetnek, míg a levegőt vastag hó

nem takarja, egyedüli meleg ruhájuk a juhbőr-kaczagány, mely első lábaival van nyakukba kötve; égető nyári napokon egyedüli árnyékolója, kalapjának széles karimája.

A füvek tövénél találnak különös idomu hegyes kövecskéket, a mit kova helyett tűzvetésre használnak a gyékény pelyhéből készült taplóhoz. E kövecskék, melyekből tűzszikrát vet a pásztor aczélja: régi nyilhegyek s ki tudja biztosan, melyik nemzet ezreinek volt véres csatája e síkon? Hiszen a föld örök oszlop, csak vendégei, az emberek változnak óriás kergén.

Karámok, cserények, eszteringák, gulyák, ménesek, nyájak népesítik a pusztákat. A nép künt és a falukban olyan magyar, mely alig tudja, hogy mások is vannak a világon rajtuk kívül. A kit idegennek ismer, mint ellenségét ismeri.

E kánaáni bőségű föld szemlélésében merült el s bámult maga elé, mintha földi paradicsomot látna.

Előtte hatalmas laponyag, gyengén magasodó dombjaival. Seholy országut. A fű mindenütt vastag szőnyeggel teríti, a csapások nyoma elsimul rajta. A keskeny dombokon, költöző darusereg rendezi csőrével hónalj-tollait, kitépi belőle a fölösleget, hogy messze útján könnyebben lengjen szárnya. Az őrdaru meglátja a lovast, megismeri, hogy nem az, ki vele a pusztákon él, s nagyot kurjant. Karcsu testét kinyújtja, szárnyait repülésre emeli. A másik perczben levegőben uszik a darusereg, kurjantásait veri a puszta viszhangja.

A dombok tövében magas, kiszáradt vén nyárfa ágai merednek a fellegek alá. Száraz ágain szoros sorokban csicseregnek a füsti fecskék, villás

farkuk remeg a zajos csevegésben, — ezek is költöznek; bucsuórájukat töltik a rónaság vázán.

A folyók berkeiből előtör a csalogány édes éneke, mintha leány ajka susogná reszketve a szerelem bűvös ébredését. A kökényfa árnyékában néhol még virít az őszi pipacs s a kökényfa sűrű levelei közül a pipacs piros csuprába bámul a zöld-leveli béka: puszták, erdők időjosa.

Beregi Miklóst egy hangos: „jónapot kívánok!” köszöntés rezzenté föl.

A dombok alól fiatal, olajbőrű legény léptetett lovával halkan melléje.

— Ki vagy?

— Cselédje vagyok Sie Lőrincz uramnak — felelt a legény.

— Ki az? Hol lakik?

A legény balra mutatott s Beregi Miklós egy magas tanyát látott a távolban, körül kisebb épületekkel, a mi e tájon nagy ritkaság volt. Megkérde a legénytől:

— Hogy hívják e földet?

— Kun-lapos.

Beregi Miklós hosszan nézett az előtte levő legényre, ki soha sem látott urat és éppen nem érzett ki hangjából a meglepetés, sem a fegyverek, sem az utasok szép ruhája nem költöttek benne különösebb kíváncsiságot.

E vidék népe soha sem volt szolga, előtte az ember soha sem volt ur — csak ember.

Csaknem minden nemzetestben találunk szabados néptörzseket. E néptörzs nem tudta, mi a rendi uralom, nem szolgált a hazán kívül senkit, kiváltságos törvényekkel kormányozták őket, a milyen természetüknek megfelelt.

A legény egykedvű föllépését ez magyarázza meg. Szolgafaj nincs és nem volt, csak emberek voltak a szolgák. Az ember csak idomul szolgává, a ritkábban előforduló született szolgavér fönt és alant egyenlő, soha sem férfiú, soha sem hiv; tulajdonságai émelyítők.

Beregi Miklósnak eszébe jutott ifjusága, kedves megelégedéssel szemlélte a legényt és fölelevenedtek emlékében az ondódi napok.

Talán a táj szépsége, talán lelkének hirtelen változása okozta, hogy ez emléknél édes anyja is eszébe jutott?

Mert ez ideig a szülőföld képe alig tűnt föl szemei előtt. Immár egy ifjuság röppent el mellőle és soha sem látogatta meg testvérjét, édes anyját. A helyzet változásával apránként mosódtak el lelkéből az emlékek s bátyja, ki nagy hatással volt rá mindig, az első évek multával soha sem említé előtte. Ő nagygyá akarta tenni öcscsét s az reményén fölül megállva a helyet, hová segítette, az udvarnál az egykori ifju katonát már „vasember“-nek nevezték.

A természet szépsége volt talán, mely lelkéből érzékenyebb megnyilatkozásokat tépett e helyen? Lehet, vagy inkább mindenkre száll egy pillanatban átható erő, mely változtat az élet szekerének irányán és az egyes sorsában, e pillanat az élet tengelye.

Azt mondá a legénynek:

— Fiu, elmegyek ahhoz a tanyához.

A fiúnak ez a kijelentés nem nagy örömet okozhatott. Ahhoz a fehér házhoz, kardos aranyos ruhájú lovag, idegen öltözetű csatlós nem szokott járni; az ismeretlenség ellen a köznép bizalmatlansággal vértetzi magát.

A legény röviden válaszolt:

— Én a nádasba megyek.

Othagyta őket s belovagolt a nádas sűrűjébe, melynek minden részét úgy ismeré, mint a réti szárcsa és kigyószerű hajlások között átlovagolt tulsó oldalára, hol földve lévén a náderdőtűl, elvágatott a fehér tanyához, megelőzve az oda szándékozókat.

Mikorra Beregi Miklós a tanyához érkezett, már ott várta Sie Lőrincz, egy széles vállu zömök alak.

Negyven-ötven éves ember lehetett.

Beregi Miklós leugrott lováról, kezét fogott az egyszerű emberrel.

— Eljöttem magához, Sie Lőrincz gazda s időzöm, míg a szolgálom eteti, itatja lovamat.

— Isten hozta kegyelmedet a házamhoz, lovag ur. Szívesen látjuk.

Sie Lőrincz a válasz után házába hívta vendégét.

— Elragadó szép ez a vidék, maradjunk künt.

— Nekünk, a kik lakjuk — legszebb, lovag ur.

A ház előtt, fehér macska játszott a farkával, forgott sebesen, még sem tudta elfogni.

Beregi Miklós leült a ház elébe, melynek udvarát a küszöbig borította a fodros porcsinfű s kardját leoldta oldaláról.

Az ülések, úgy bent a házban, mint künt: száraz lófejek; kiszáradt, évtizedeken egymásba fonódott zsombik-torzsák valának és e természetes zsámolylyal szolgáltak a vendégnek.

Sie Lőrincznek négy éves fia szaladgált hajlós nádszál paripán a ház körül, s midőn az idegen kardját meglátta a fűvön, abban hagyta pari-

pázását, oda sompolygott a kardhoz és félénk örömmel simogatta. Majd egyet gondolt s elfutott, az árvatövis bugókon pillangót ütni süvegével, midőn egyet ütött, viisszasompolygott a vendéghez és gyöngén megérinté kezét.

— Bácsi! Adja nekem a kardot én magának adom e lepkét.

Az édes anyja, egy kerek arczu erős, szép asszony, ijedten kiáltott rá a pitvarajtóból:

— Ne alkalmatlankodj, lurkó!

Beregi Miklós felugrott üléséből a hangra, köszönt és bemutatta magát az asszonynak, ki ijedten csapta össze két tenyerét.

— Istenem! vitéz ur. Mennyire össze van darabolva az orczája.

Beregi Miklós mosolygott a felkiáltásra, nem válaszolt az asszonynak, hanem a sirni akaró fiúnak oda adta kardját a kezébe, ki alig birta a sulyos kardot, mégis örült.

Aztán beszélgetett Sie Lőrinczczel mindenféle dologról, mely legkevesbbé érdekelt katonákat. Beszédközben végig nézett a tanya udvaránál kezdődő szőlőtökesorokon, melynek sárgás-piros színű levelei már hullottak, tőlük barnára süthette az őszi nap a venyigéjén függő, kövér bogyóju gerezdeket.

A szőlősorok között füzfaágból font méhköpekéből rajzottak a méhek, a rétek virágai felé. Itatóra indult a fehér gulya, s bornyaik, vidám bőgéssel ugrándozták körül anyjukat.

Tej, méz, bor hazája volt e néptörzs által lakott rónaterület; televénynyel borított fekete földjén, kalásztenger ontott magot, s a nagy költő maga így énekelt róla egykor:

Értünk Kunság mezején,
Ért kalászt lengettél...

Beregi Miklóst elbűvölte a táj szépsége, hol az ellenség pusztításának nyoma sem volt.

Indulni készült.

Sie Lőrincz marasztá vendégét, kitől ez ideig meg sem kérdé: kicsoda?

A szolga a lovakat vezette, midőn a szőlőskert mellől gyönyörű leány-sereg jött dalolva a tanya felé.

A leányok sarjuszénát gyűjtöttek, hazatérőben voltak a munkából.

Egy leány jött elül, olyan tizennégy éves forma. Magas, nyulánk termete a korai fejlődés egyik legszebb sarját mutatá. Fehér arczbőre volt: fekete, kissé tágra nyílt szeme, mit hosszú pillák sötétítettek. A gyermek ártatlansága simult homlokára, s telt, piros ajkával, kedves ellenszínét mutatta fehér arczának.

A természet vadvirága volt; de olyan virág, mely kedvencze annak, ki ezrek közül egynek sokat nyujthat a szépségből.

Vállán a széna gereblye jelezte, hogy ő is dolgozott. A leányokkal együtt dalolt valami nótát, mi mindenütt terem, a hol rét, kanyargó folyó, zöld lombos cserjebokor, vadvirág és leány-sereg van:

Ki a várak katonája
Dali, dali hajh!
Czifra mentét adnak rája,
Dali, dali hajh!
Aranyos hur a kötője,
Dali, dali hajh!
Ezüstös a fityegője,
Dali, dali hajh!

Itthon szegényebbül tellett :
 Dali, dali hajh !
 Toll volt a süvegje mellett,
 Dali, dali hajh !
 Sirathatja a mátkája,
 Dali, dali hajh :
 Szerelem-harmat szállt rája,
 Az a régi baj.

— A leányom, Ágnes, lovag ur, — mondá Sie Lőrincz — ki bámulva nézte, mily szótlanná vált a vendége.

Annak a huga jutott eszébe, Ricza.

Sie Lőrincz oda vezeté leányát vendégéhez, s az kipirulva köszönt.

Beregi Miklós kezébe vette a leány kezét s köszönés helyett azt mondá neki :

— Mily szép ! Mintha hugomat látnám szemének tükrében.

A leány erre a megszólításra oda szaladt az anyja háta mögé s mig anyja bátorította, a többi leányok nevettek félénkségén.

Sie Lőrincz maga is kaczagott.

— Tudja, lovag ur, az én leányom soha sem beszélt idegen emberrel és a Szent Iván tüze megjósolta neki : hogy idegen jön a házukhoz.

A társalgás kedélyesebbé vált, Beregi Miklós nem sietett az indulással, újra elfoglalta ülését ; a gazdasszony pedig készült a vendéglátó ebédhez.

Szegény asszony, azzal sem volt tisztában : ki jött tanyájukra és miféle fajtájú uri ember az.

Beregi Miklós mosolyogva kérdezte a gazdától :

— Mi az a Szent Iván tüze ?

— Az egy tűz, mit Szent Iván napjának előestéjén a király-ágas kórójából raknak öreg

asszonyok a folyó partján, s olyan leány gyújtja meg, kinek négy fővonal van a baltenyerében. Az ilyen leányról azt tartják, soha sem tudja menyasszonyi ágyát megvetni, akkorra meghal; de előbb egymást ölik érte az emberek.

— Van aztán ilyen tenyerű lány sok?

— Dehogyan, nagyon is ritka.

— Ha nincs, ki gyújtja föl a tüzet?

— Akkor senki; hanem egyszerűen parazsat tesznek alája és maga gyújtja föl, a Szent Iván esti szél.

— Most is ez a szél gyújtotta?

— Nem. Az én lányom gyújtotta öt éves kora óta minden esztendőben, neki négy vonal van a baltenyerén.

— Elhiszik a babonát?

— Magam világot járt ember vagyok, lovag ur, s nem hiszem el; feleségemnek pedig azt kell hinnie a mit én hiszek; a lányok vén asszonyok elhiszik, hadd higgyék, senkinek sem ártanak vele.

— Mire való az a tűz?

— Az a jóstűz. A legények először kalapos konkurját járnak körülötte: tizenháromszor kerülnek meg a tüzet, kalapjukat a tűz fölött csóválják. Ha aztán a kalapon rengő darutoll meg nem pörkölődik, azt jelenti: hogy a felesége mindig hű marad hozzá, tartós lesz a szerelme: mert a szerelem tüze sem égeti el.

— S ha a tűz megégeti a darutollat?

— Akkor a legény előre tudja, hogy az ő felesége: csapodár, veszekedős, száznyelvű asszony lesz, ki bekormozza házas életét.

— A lányok is játszanak a tüzzel?

— Érdekli e haszontalanság a lovag urat?

— Nem hallottam soha hírét.

Sie Lőrincz egyet köszörült torkán.

— Pedig nem igen érdekelheti a nagy urakat, azok boldogabbak, mint a szegények.

— Én nem vagyok nagy ur, s nem árt a tudása.

— Dehogyan árt, lovag ur. Mikor a legények elvégezik a kalapos konkurját, és a leányok jól kinevetik, akkor ők állanak a tűz elé, másik oldalon állanak a leányok, hátuk mögött az asszonyok pletykázó csomója. — A legények Szent-Iván-almát raknak kalapjukba, borizü, koránérő alma ez; a leányok ekkor kezdik a Szent-Iván tűz ugrálását. Minden leány háromszor ugor át a lobogó tűzön s látni a csillagok alatt: a hold borongó fátyolánál, a mint szép, ifju leányok szöknek át komoly, vagy kaczagó orczával a tűzön hófehér ruhában, kibontott hajerdővel, mely az ugrás alatt, mint valami felhőszárny hullámszik utána — bódítóan szép! és sok legény veszíti el esztét ilyenkor, mert a tündérek repüléséről álmodik utána. — A legények Szent-Iván almát dobálnak. Magasra hajtják és a leányok szökésekben jobb kézzel kapják el. Ha az első ugráson már egy almát elkap a leány, azt mondják: — Még ez évben férjhez megy. Ha másodikon: másik évben, ha harmadikon: harmadik évben. A mely leány alma nélkül marad, az lesheti újra másik Szent-Iván estéjén az ugrásokat, akkor szerencsésebb lehet. — Az én leányom most ugrott először. Szép fehér ruhát varrt neki az anyja, maga fontaszította len-csalánból. Minden ugráson két almát kapott el, a milyen még nem történt soha.

— Erre mit mond a babona?

— Elfelejtkezett az ilyen szerencsés eredményről; hanem a vénasszonyok tovább magya-

rázzák, hogy az ilyen nagy szerencse azt jelenti: királyfi jön a leányért, aranyos csatlósok kísérik, öt fehér paripa huzza a hintót, ezüst lilomkoszorút hoznak, gyémánt szemkő csillog a bodrában, budai ötvös remekel a pártán, ruháját selyem-pókhálóból szövik, végre a királyfi beülteti az aranyos hintóba s elviszi messze földre, élnek boldogul, míg meg nem halnak.

— Maguk azt elhitték?

— Láttá lovag ur a gereblyét a vállán?

— Láttam.

— Az a felelet a királyfivárásra, hiszen tenyéréről meg mást mond a babona.

— Igaz.

— Nos hát, lovag ur! üritsünk vedret vitéz személyére, s mondja meg: mi légyen kegyelmed?

A leány hatalmas két veder bort állított a beszélgetők elé.

— Tiszt vagyok Bécsben, a császárnál.

Rangját föl sem említette.

— Ott lakik nála?

— *Őtet* szolgálom.

Sie Lőrincz elkomorodott.

— Kezdek hinni a babonának, lovag ur.

— Mennyiben?

— Hát nálunk sem király, sem császár nem szokott megfordulni, sük itt a föld, szemeivel sokat látna. Egy király jött hozzánk hajdanában: László király. A kun leányok szeménél melegedett az, s megölték érte apáink. Olyan ember sem járt itt, aki a császárnál lakik és *őtet* szolgálja. A babona királyfiról beszélt és császár lovagja jött, csak az a különbség, nem a lányomért, nem én hozzám. Nevessünk rajta, lovag ur.

— Én egyszerü tiszt vagyok.

— Egyszerü alig. Ösmerem én az osztrák tiszteket. Minden évben járok Bécsben.

— Mit csinál ott?

— Tulkokat hajtunk. Van ott egy becsületes Korn nevü ur, ismerösöm; fogadója van, s ez szokta megvenni.

— Sok tulok van a környéken?

— Van és nincs. Veszedelmes állapotok vannak országunkban, az rabol, kit védelmünkre küldenek s védekeznünk kell ellenök, a hogy tudunk. Határainkon lovas örök vannak felállitva a lakosokból, lovaik gyorsak mint a szél, egy fél nappal megelőzik az idegenek érkezését.

— Jövedelemet is tudták?

— Még tegnap, lovag ur; de az örök azt jelentették: becsületes magyar ábrázata van, és szívesen vártuk.

— Hátha katonaság jön?

— Ha azok jönnek, ismerjük a módját, mint bánjunk velök. A török parancsol és követel, tehát adunk neki a fölöslegből s megelégszik vele; ha osztrák zsoldosok jönnek, elhajtunk mindenféle jószágot a nagy Kunlaposba, melynek vége tul van az Ecsedi lápokon. Ezért tartunk tinókat. Az ökör nehézkes jószág, a tinó gulya gyors, mint a ménes és vágatunk vele. A falukban a vén asszonyok maradnak; lánynak, szemrevaló asszony cselédnek színét sem látják: mert zsarolók, pusztítók és fajtalanok. — A vén asszonyok aztán elmondják nekik: hogy oda vagyunk Egerbe, dézsmát vittünk a káptalannak. Azok aztán, a mit találnak, mindent felprédálnak, a vénasszonyokat korbácsolják. Mikor eltávoznak s mi visszakerülünk, templomainkban az első helyre ültetjük az

öreg asszonyokat, s kezet csókolunk nekik alázattal, mert ők a mi házunk becsületének hősei.

— Miért nem jelentik fel a zsaroló csapatokat?

— Minek jelentsük fel, lovag ur? Van nekem egy bölcs tanácsadóm, az a Korn ur. Mikor ősszel cserevásárra megyünk a Mátraaljára, hol a hegyi lakók nehéz, elhizott ökreit cseréljük ki fürge, szilaj tinókkal, magam hajtatom azokat Bécsbe száz és száz veszedelem között, ezerféle furfanggal. Az a jó ur mindig azt mondja, ha panaszkodom: „Hallgass és tégy, barátom. A fejős tehén jámbor állat módjára tejet szolgáltat gazdájának. A pór, fejős tehén s ha rug: taglóval ütik agyon. Ne panaszkodj, de élj eszeddel, fuss, ha üznek, szökj előlk, ha észrevesznek, csak ott verekedj, a hol senki nem látja; ellenségeidből pedig egy se távozzon élve.

— Korn apó okos ember.

— Ismeri lovag ur?

— Járók hozzá, mikor otthon vagyok.

— Nagyon jól teszi. Ármányos ember az a jóban. Megtörtént rajtam. A nagyszombati őrség észrevette a völgyek cserjéi közt bukdácsoló gulyámat s midőn a veszedelem miatt vissza akartunk usztatni a Vágon, rajtunk ütött. Elvették marháinkat, csak a megtépett szürrel állithattunk fel Bécsbe Korn urhoz, ki nagy lármát ütött végettünk. Bejelentette a községtanácsnál, hogy az elrabolt gulya az övé volt, az egri és gyöngyösi vásárokon vette és ha három nap alatt a katonai kincstár nem téríti vissza kárát, elmondja az esetet nyilvános helyen: a fogadósok czéhgyülésén; fölmegy a császárhoz egy bibliával, a császár alaposan ismeri a bibliát, testőrsége van a papokból s megkérdi tőle: van-e abban olyan hittétel, a mely jogot adna

az osztrák zsoldosnak, hogy egy bécsi fogadós tulkait elvihetik kártérítés nélkül? A tanács ismerte Korn ur szívósságát, még aznap bejelentette a katonai kincstárnak, az pedig meggondolta a dolgot és fizetett bőven: másfél árt egy jószágért.

— Derék dolog volt Korn apótól, ha fölmegegyek, megköszönöm.

— Jól teszi, lovag ur; népünknek tesz ezzel szolgálatot. A nagy magyar Alföldön ez a nép még erős, mert módos és egyszerű. Ha az elpusztítottak sorsára jut, száz évet veszít vele a nemzet növéséből.

Mindketten elhallgattak.

Az őszi nap melegen süttött a tanya elébe. A nagy csendességbe néha-néha a tanya előtt játszó kezesbárány csengőjének hangja csillingelt.

A házbeliek nem tudták tovább füzni a szót, nem tudták, mit csináljanak vendégükkel, kinek megjelenése maga az erjedő bizalom, összedarabolt arczáról lesugárzik a férfi hódító nagysága, ajkai körül pereg a szives baráti szó. Egy embert láttak maguk előtt ki külső megjelenésében olyan volt, mint a hómezőn föllobbanó parázs, mihez örömtől repdeső szívvel huzódik fagyát üzni, a fázó vándor; egy oszlopot, mely védne szélről, vihar erejétől; egy gátat, melynek árnyékába huzódva egy paizs óvná az üldözöttet; egy vezért, ki lángot volna képes osztani szellemével s riadó kürtök rivalgását vélné hallani az elnyomott, szabadságát sirató nemzet.

A képzeletnek szivárvány szinein futó játszi remény oda volt szárnyalva minden magyar ház küszöbéhez. Szállott a vágy, de röptének útját nem találta; az őrtüzek még nem gyulladtak ki, hivogató fényük még nem világitott! S e nép-

törzs, mely bölcsőjében szivta magába anyjának emlőjéből a szabadság tejét, értette a rabság durva sötétségét, érezte édes bájalmait; földje, fája, hazája szabadságának bus temetője fölött soha nem szünő reményeiben, hogy újra kél.

Mert a mit Sie Lőrincz beszélt vendégének, csak burkolása volt szive panaszának. Sie Lőrincz nem magáról szokott beszélni vendégei előtt, nem a Szent Iván tüzről, hanem hazájáról, annak rabságáról.

Ő végzett magával, magát védni szerencsés vala. A magyar pór azonban jobban szerette hazáját boldogságánál, gyermekei halálát nem könyezte meg; de hazája állapotán sírt, a mezőn, az erdőben, a templomban, a havasok csucsán, a völgyek mélyében.

És minden érheti, csak az nem soha, hogy hazája nagy jövőjébe vetett hite gyengüljön.

Sie Lőrincznek nyája, gulyája legelt esthajnalon. Evett friss füvet jámborul, szomját oltotta a füre szálló harmat, de ő nézte a csillagok járását a többi pórral együtt s várták, mikor jön fel az ő csillaguk.

Minden idegen fegyveresben ellenséget látott, és most nem tudta megmagyarázni, mit érez Beregi Miklós mellett.

Vannak emberek, kiket idegen eb sem ugat meg. Az ember egy ösmerőst véli benne, s ösztönyszerűleg vonul megjelenésének hatása alá.

Sie Lőrincz kétkedő lelke, mig vendégével társalgott, fürkészett, kutatott annak szándékában. A lovas őrk fel voltak állítva minden ponton a határ körül és ha ellenséges céljai volnának az utasoknak: a farkas e karám közepébe szorult — gondolták és a pásztorok résen állnak.

Azon egykedvű érintkezés hozta zavarba Sie Lőrinczet, melyet Beregi Miklós, velük szemben tanusított. Mintha otthon volna.

Nem kérdezte tőle, hová való és az ígézet, mit rá gyakorolt, áthatott minden családtagjára.

Az asszony abba hagyta a főzést, a pitvar ajtóba állt és onnan nézte a vendéget. A kis fiu leült a nehéz karddal, bámulta az idegen kabátján az aranyos zsinórokat. A leány oda állt háta mögé s talán kíváncsiság vonzotta a ritka látványhoz, mit egy tiszt megjelenése idéz elő egy egyszerű tanya udvarán? A paripák halkán ropogtatták az elibök öntött zabot, a szolga álmosan bóbiskolt.

Az sem tudta, mit érez az egyszerű emberek között, hová őt nem vitte sorsa sok évek óta. Az ő sorsa más utat tárt elé, mely nem egyszerű pórok tanyájának indul s nem azok szíve felé vezet.

Sie Lőrincz erősnek találta a verőfényt és megszólalt:

— Lovag ur, térjen be házamba a verőfényről.

— Szeretem a hevét, jó ember, élvezzük.

Tollas lovagkalapját levette fejéről.

A másik pillanatban a háta mögött álló leány elsápadt, önkénytelenül szívére szorította kezét.

Sie Lőrincz ajkaiból vissza szökött a vér, kimeredt szemtekéinek mozgása megszűnt.

Iszonyu, mély forradást látott vendége fején, átárkolva a fejtetőt.

— Bocsásson meg uram, hogy lelkem kételkedett — rebegé. — Ilyen élő koronát nem láttam senki vállán.

X.

Idők folyása.

Beregi Miklós egy mély sóhajt hallott s villámgyorsan ugrott föl helyéből, karjai közé fogva az aléltan hanyatló leányt.

Nem értette az általános meglepődés okát, nem sejtette, mi baja a leálynak.

Sie Lőrincz úgy állott ott feleségestől, mint egy czövek, bennük újabb bámulatot keltett, hogy az idegen ur kezébe veszi az elalélt leányt, ringatja karjain, mig szemét fölnyitja és szüz tiszta lelkéből arczára ül a ragyogó pirosság, mely a leányarczok tűnő híme, s mit csók lop le onnan, szívet vonzó, szerelmet fakasztó örömeiben.

Aztán beviszi erős karján a fehér tanyába, lefekteti dagadó pehely párnák tetejébe, hol édes anyja ijedten kérdi tőle:

— Mi bajod leányom?

Apja is utánuk bandukol, oda áll az ágy elébe és mintha félne, megkérdezni leányától: mi ütötte meg szívét? halkan szóllítja meg:

— Megijedtél valamitől, szép cselédem?

A leány nem felelt egyik kérdésre sem; de midőn Beregi Miklós kérdi tőle:

— Beteg?

Akkor már felelt:

— Ugy-e nagy uram, fájhatott az a roppant seb-árok a fején?

Erre a kérdésre Beregi Miklós szívébe látott az egyszerű pórcsaládnak. Jól esett a részvét, oda ült a leány ágyának szélére, beszélt hozzá, olyan dolgokat, miket azok, vén regéket mesélőktől hallhattak téli estén, pattogó tűz melegénél.

— Ettől ijedt meg? Rút vágás. Az udvarnál jogom van e seb miatt föltett kalappal járni mindenütt. Budavár bevételénél ajándékozott meg vele egy török csajkás, kik csatabárdjukkal sok kárt tettek az ostromlóokban. Mi csak mükedvelők voltunk ott egy barátommal: hirt hordtunk az ostrom előmeneteléről a császárnak. — Az utolsó rohamnál mi mentünk elül. Sokan voltak földieink közül, kik lenéztek bennünket, hogy osztrák katonák vagyunk s megakartuk mutatni, mennyire maradtunk magyarok. Ösmertük a halált osztó rohamot, tudtuk, hol közeledik biztosan felénk; de szerettük, mint béka a mocsárt és egy negyedóra elmúlt, mikor utánunk feltüzték az első zászlót. — Nekünk nem lehetett végét várni az ostromnak, lovaink nyergelve vártak a tábor törzsnél, s midőn vissza fordultam, hogy a ledöntött várfalon kimenjünk, akkor vágott hozzám teljes erejéből a csajkás s megajándékozott e rút sebbel.

— Ugy-e arczát is akkor szabdalták össze?

— Dehogyan akkor. Össze volt már az szabdalva. Azok szelid dolgok: egyszerű kardhegyrajzolások. Mi akkor is elsők voltunk, kik a hirt megvittük a győzelemről. Barátom levitt a várból, kimosta sebemet, ölébe vett, úgy nyargalt velem. Lovam velünk jött, és ha lova fáradt a kettős teher alatt, az enyim vitt tovább bennünket; aztán ez a ketté szelt kéreg szépen összenőtt, s vezet tovább.

A leány eltakarta szemeit kezével a beszéd alatt, nem mert a szemébe nézni annak a férfinak, kit ő nagyobbnek képzelt minden embernél. Az apja beszélt helyette:

— Oh, nagy jó uram, minek áll szóba egy pórleánynyal, ki azt sem tudja, mit kérdez? Egy

semmi az: féreg, mely lent született a nyüzsgő nép sorában, a ki nem érti soha, a mit most halott. Én megértettem. — Az a korona ott a vállán, azzal a beszélő sebbel, ránk mutat férfiakra. Ne higye, hogy játékot üzünk, én meglepődésemmel, ez a leány kóros ijedésével: az alázat tör ki belőlünk mély szeretetünkben, s áldott az én házam, hogy meglátogatta.

Beregi Miklós végigsimitotta a leány homlokát, kezét adta apjának, s ott hagyta a házat, melyben úgy találta: hogy nem érti tisztán a megtörtént jeleneteket.

Visszagondolt gyermekkori multjára s itt kezdve, multján végignézett; de nem találta gyermekkorából sem magában ama mély tisztelet forrását, melylyel itt körülövezték.

Inkább daczos, önfejű gyermek volt, s midőn sorsa magasra helyezte, úgy értve ez állítást: hogy a legnagyobbakat látta egyszerű embereknek, s míg ezekről a távol lakó nép fölmagasult képeket alkot magának — ő sohasem érezte az alázat őszinteségét bensőjében.

Lova lépésben haladt, lovasa gondolkozhatott. Egy izben a lovas hevesen emelte föl fejét s mély dörögéssel mormolá:

— „De igenis! Alázat lakozott szivemben, valamikor apámra gondoltam, az ő emlékénel gyuladt ki bennem a daczos tűz, mindig előttem lebegett alakja s mindig hittem, hogy apám volt a csaták legbátrabb férfja. Soha sem láttam őt képzeletemben kicsinynek. Ezek láthatták bennem az embert, ki ott volt nehéz helyeken, melyekről űk lelkesülten beszélnek. Akár mi volt a meglepődés oka, ez egyszerű pór-család nem képmutató.“

Beregi Miklós a tettek mezején nem birt töprengő elmével, a katonai élet, mely tőle tetteket kívánt, ennek ellenkezőjét fejlesztette és gyors, semmi veszedelemmel nem törődő határozottsága emelte kiválóvá.

De most töprengett. Tépelődött a tanyai jeleneten s nem tudta, mi az oka.

— Babonáról beszéltek előttem, én is hiszek abban. Minálunk azt állítja a nép: hogy a kinek apja csaták mezején vész, annak fiát csatákban nem fogja megölni senki. Én hiszem azt, azok hiszik a Szent Iván tüzének babonáját és a leány arra gondolt, mikor meglátott.

Valljuk meg: Beregi Miklós a katonai műveken kívül alig ösmert könyveket és midőn Petrarka dalait, vagy Balassa Bálint szerelemtől sajgó verseit Iszály barátja elragadtatással emlegeté előtte, róla lepattogtak azok hatásai s boszusan monda Iszálynak:

— A szerelemhez nem kell holdvilág és sóhajtasok, nyílik az minden nő kebelén s férfi csókot szomjaz, mely leszakitsa onnan.

Merengésében egy falevél ütődött nyergéhez, a koppanás fölriasztotta. Egy magányos rezgőnyárfa hatalmas gallyain himbálództak a sárguló levelek: a közül való volt, s ő nem dobta el.

— Emléket viszek Magyarországból, — monda.

Aztán újra a régi ember lett, ki küldetésének köteles tevője.

Azt hitte: többé eszébe sem jutnak, kikről oly mélyen elgondolkozott.

Bécsben a zentai diadal mámorát élvezték mindenfelé. Ő pedig újra teljesíté mindennapi szolgálatát. A nagy diadal az osztrák császári ház hatalmát biztosította a keleti hódító fölött, apróbb

várak, kisebb török csapatok még ugyan voltak Magyarországon; de azok kiűzése a hosszas hadjárat könnyű befejezésének volt föntartva.

A győzelmek, a magyarság hallatlan erő kifejtésével voltak véghez vihetők; de ezt Bécsben csak a nép ösmerte el, s Korn apó, ki egy száj volt a népből, így nyilatkozott:

— Ez a savójai egyetlen az olaszok közül, a kit el tudok tűrni. Teljességgel nem szeretem az idegeneket, kik a mi nemzetfánk leveleit eleszik előlünk; de ez jó kovács, a nehéz magyar kalapács segítségével.

Beregi Miklós eljárt Korn apóhoz rendesen. A császár tíz órán túl ritkán vette igénybe szolgálatát, és a vig testőrök észre sem vették a vas embernek naponként növekedő szótalanságát.

— Unatkozik. Szórakozás végett megy, — mondák egymás között.

— Kitüntetését várja.

— Jól dolgozott legutóbb is.

— A császár nem méltányolja szolgálatát eléggé.

— Pedig sok olyan levelet vitt a császár második menyasszonyának, a miért a főudvarmester kincseket adott volna.

— Vagy a magyar elégületlenek panaszzai bántják.

— Azokkal nem törődik.

— Talán rossz bort mér, Korn apó?

— Vagy a bécsi szép nők csókja lett savanyu?

— Ezelőtt sokat mulatott, a bort is mindig legyőzte.

— Sok szép asszony bolondult érte, s egy sem tudta magához kötni.

— Talán beteg?

— Számtalan sebet kapott, ő az udvar legdicsőbb katonája.

— Ha a katonák lelke menybe száll, Beregi őrnagy lelkét az Uristen őrangyalává teszi bizonyosan.

— Nem csalódik választásában.

— Bizonyosan barátját sajnálja, kit a császár Franciaországba küldött.

— És most már egyedül maradt a figyelő szakasz tagjai közül.

— Minden kötelesség rá szállott.

— A császár pedig sokszor szeszélyes, és emberfőlötti küldetésekkel bizza meg.

— De mindig elvégzi a rábizottakat.

— Sőt azt is, a mivel megbizva nincs.

— Például: az ütközetben részt vesz.

— Beregi őrnagy úgy van azzal, mint a muzsika részége, ha zenét hall: mindjárt tánczol.

— A mint beszélik, a császár erősen megtiltotta, hogy ezután részt vegyen valami ütközetben.

— Ez régen meg volt tiltva.

— De az őrnagy ebben javithatatlan.

— Annak is marad.

— Mig egyszer ott vész a csatában.

— Azt mondják: valami bűvösség védi?

— Az lehetséges.

— Mi az a bűvösség?

— Például.

— Ha édes anyja van?

— Nem hiszem, hogy volna.

— Legalább nem hallotta tőle senki emlegetni.

— Sem az apját?

— Az apákról nem szeret beszélgetni Zrinyi János esete óta.

— De azért lehet édes anyja.

- És ha van?
- És ha él?
- Akkor onnan ered a bűvösség.
- Miként?
- Az mindennap tízszer imádkozik érte.
- És jó szentje van.
- Hátha ujitott vallást követő?
- A szentek mindenütt hallják az imádságot.
- S ha valakit szeretnek, segítségére vannak.
- Akkor Beregi őrnagyon a védő szent mindig rajta ül.
- Aligha megtürné.
- Akkor oda imádkozza az anyja.
- Nekem is van édes anyám, a ki mindennap imádkozik érettem.
- Önre, bajtárs ur, rá is fér, elég vallástalan.
- Csak külsőleg látszom annak.
- Belsőleg egy szerzetes.
- Azt hiszem, ön nem is született.
- Hogyan?
- Csak úgy: hogy egyenesen a testőrök közzé lépett s arra ideje sem volt.
- Családi jogon vagyok testőr.
- Beregi őrnagy meg családi alapon bűvös.
- Igen bűvös...
- Valóban! mitől?
- Ne szakítsa félbe szavaimat.
- Hallgatom.
- Ha egyébtől nem, édes anyja tejétől.
- Igaza van, a kit az bűvöl meg, azon nem fog semmi baj.
- Tehát éljen az őrnagy.
- Sokáig.
- És ha mennybe jut, vegyen pártfogásába bennünket.

A vig testőrök így beszélgettek a vasember szomorúságáról. Szeretetökre az rászolgált sokban. Jó bajtárs volt, ki sohasem keresett ellenséget magának azok között, kikkel együtt élt; de azok érdeklődése folyton fokozódott iránta, mert ha példa kellett hűségről, odaadásról, ügyességről, bátorságról, jó, baráti szívről: őt állították maguk elé és kész lettek volna pokolba rohanni utána.

A vasember pedig nem szomorkodott, ez a homályos érzés futott előre.

Korn apó tiszti asztalánál — mint a hogy ott nevezték — a szokott társaság összegyűlt, s egyik-másik tisztnek feltűnt, hogy Beregi Miklós a hozzáintézett kérdést sokszor nem érti meg, néha a társalgásnak ha közzé szól, egészen más tárgyról beszél, mint a miről a társalgás folyik.

— Valami mély gond nyomja, — jegyzék meg rá.

— Dragan Iszály őrnagy távolléte miatt búsul, hiszen iker lelke volt e két embernek.

Korn apó is észrevette szótlanágát, figyelt és fürkészett, de nem talált nyomot, melyen ítéletét építhette volna.

Az a mély gond észrevétlenül szállt a vasemberre. Midőn ott hagyta a fehér tanyát, és lova mellett akarta átaludni az első éjet, sehogysem jött álom szemére. A tanya, ködfátyol képben vonult előtte és a leány, ki sajnálkozott sebein.

— Nem vagyok fáradt, azért nem tudok aludni, mondá szolgájának, ki három éji és három napi lovaglás után azt hitte: ura örökre elvesztette álmát.

Hazaérve, mikor az első reggel szobájában fölébredt, ott volt a leány képe ismét s többé attól szabadulni nem tudott.

A sárgult nyárfalevelet megtalálta, eltevé jó helyre, mint első emlékét.

Napok multak, a kór nem mult, s olyat ütött öklével asztalára, ajtója majd kiugrott sarkából.

— Ha így tart ez a dolog, főkött veszek, fejemre huzom: a guny majd észre térít.

Akkor télen, három izben is vett magának szabadságot a távozásra. Hómezőkön nyargalt, jeges, zajló folyókon járt keresztül, farkasok futottak vele versenyt; ólmos esők jégpánczélt tapasztottak hátára, mégis fölkereste a tanyát: égő fájdalmát, háborgó vérét csillapítani annál a két szemnél, mely föléesztette benne alvó szerelmének szikrázó lélegzését.

Kemény szívébe lopta fulánkját a nagy szerelem.

Azelőtt selyemruhák suhogását hallotta a márványlépcsőkön, pazar fényű termek felé, ifjabb korában csintalan, pajkos vér volt: most vászon-szoknya után szalad s talán versenytársa lehet egy pórfiunak.

Csintalanságát kettévágta az első feladat teljesítése. A nagy tettek meghozták a maguk zord-ságát s letűrülték ifjusága himét.

Midőn utóljára vált meg a tanyától, a jégtörő nap erősebben nézett rájuk, a tél szökőben volt.

Azt kérdezte a leánytól:

— Mikor leszel nagy lány, Ágnes?

— Miért e kérdés, nagyuram?

— Mert szeretlek — sugta a vasember — nagyon szeretlek.

S elvágtatott, nem nézve, mint hull a leány könyve feleletül.

Korn apó még mindig foglalkozott kedven-czének változásával:

— Ah én, vén szakácslegény! hogy erre nem gondoltam! — kiáltott — hiszen ez pompás dolog: Miklós ur szerelmes.

Örömeben földhöz csapta sapkáját.

— Ez pompás! — folytatá. — Hogy én erre nem gondoltam! Vén ember vagyok s ma már nem oly piros a leányok ajka, nem vetem meg a szökét, nem kacsintom szárát a topánnak: izlést, mestermunkát látok a csónak-forma faczipőkben is. — Derék dolog! Miklós ur nem valami tejképű ficzkó, kiben fölgyul és rövid pislogás után hamvat ver a szerelem. Képzelem, milyen lehet az ő szerelme? Mint mécsnek álmos pislogása mellett, a lobogó erdő. Ezt szeretem. Kinek jó étvágya van: igazán él. Ki szerelmes lesz, az megtalálja az élet mézes ösvényét s rajta áll, az ösvényből merre lépjen. Azt hiszem, Miklós ur meg tudja választani a rózsás kertet az avertól.

Igy folyt le egy év. Miklós többször kelt utra. Korn apó pedig hizott felfedezésétől. Ez sejtette, amaz azt hivé, a mit tesz, rajta kívül senki nem tudja.

Erős emberek módjára megvetette a bosszúállást, s nem tudta, hogy ellenségei vannak.

Ha valaki kérte volna: „Hol volt?“, vagy ezt a kérdést intézte volna hozzá: „Szereti-e Sie Ágnes?“, megmondja a valót, miután ez magánügye volt, s ebben sohasem titkolódzott.

Nem kérdezte senki sem, a vasembert szerettek és félték tőle.

Különben mindenki áradozott a hadsereg nagyszerű sikeréről, és Korn apó tisztí asztalánál leginkább az utolsó török csapatok kiűzéséről beszéltek, mely a magyarországi ezredeknek utolsó erőfeszítése leend a keleti uralom ellen.

A kiűzés végrehajtása már el volt rendelve, a kétszázados drámának utolsó jelenete következett.

— A török csapatok elvonulásának utiránya ösmeretes a hadsereg előtt, — mondá egy éltés tábornok, — ki az asztalfőn ült s koránál fogva első helyre tartott jogot

— Helyes, legalább nyugalom következik e részről.

— A török csapatok két uton fognak kivonulni, az ellenök küldendő ezredekől, úgy látszik, nem tartanak.

— Mely uton vonulnak? — kérdé egy sovány helyőrségi tiszt.

— Egyik a Tisza-Duna között, másik a tiszántuli részeken, a két csapat a délnagyarországi római sánczoknál egyesül.

— Tábornok, irigylem Pumilló és Kéri grófok szerepét. Az ember a helyőrségi szolgálattal úgy van, mint a kalitkába zárt bagoly, csak füleit hegyezi; de karmait nem használhatja.

— Kéri gróf most fog először szerepelni, mint segédparancsnok, Pumilló gróf oldalán.

— A figyelő szakasz vitéz tagjai eltávoznak körünkből, még Beregi őrnagy van közöttünk, egyszer ön is elmegy vezérnek.

— Itt sem rozsdásodom meg. — válaszolt Beregi Miklós, — a vezérséghez más tulajdonságok kellenek, mint a mivel én bírok.

— Mi az, mit nem tud?

— Nem tudnék falvakat perzselni, népet pusztítani, én csak katonákkal szemben találok jól magamat.

— Igaza van az őrnagynak, — szólt közbe a tábornok. — Sokan emlékeznek még az almát áruló vén kofára.

— Mi történt azzal? — kérde néhány fiatalabb tiszt.

— Engedelmeivel, őrnagy ur, elbeszélem a fiuknak. Azzal nem történt más, minthogy almát árult földreterített gyékényen s egy részeg helyőrségi katona el akarta venni almáját.

— Milyen inyenczek ezek a katonák!

— Hallgassanak a helyőrségi tisztetek! — dörögött vissza a tábornok — az ő szégyenök, ha a katona részeg. A mint mondtam, a katona részeg volt; a kofa pedig vén, mint a Szent István torony, s két, sárga foga mutatta hajdani rágóképességét. A kofa védte az almáját erősen, a katona ábrázatát összezsikargatta és az dühében oldalfegyverét rántotta elő, biztosan megöli, ha Beregi őrnagy oda nem érkezik, ő eldobta a katonát a vén aszszonytól, mint valami piszkos köpönyeget.

A társaság jót kaczagott a tábornok előadásán.

— Azt hiszszük, a kofa hálás leend az őrnagy iránt.

— Igen, fiuk. Ma is árulja az almát s keresetéből minden este félre tesz két kisebb pénzt, hálája jeléül.

— Hogy egyszer, ha az őrnagy adósságokat csinál, kifizesse vele?

— Korántsem. Arra gyűjti, ha az őrnagynak valaha menyasszonya lesz, azokból a pénzekből vesz részére tölgylevél-koszorút — ezüsből s mindig mondogatja ismerőseinek: „Az én tisztcském a legszebb lovag, szép menyasszonya lesz.“

A tábornok elbeszélése a legvidámabb kedvre hangolta a társaságot, a vasember arcának barázdáin piros szín futott át a menyasszony említésénél.

Korn apó, a ki rendesen közbeszólott, előre nyújtott nyakkal kiáltott:

— Az őrnagy ur engedelmével, magas uraim, azt a vén kofát karomon vezetem, mikor a várt menyasszony megérkezik, s piros szegfűcsokkal kedveskedem neki.

Egy tisztet, ki a magyarországi hadsereg működési irányát jól ösmerte, midőn a Zöldfagadóból távoztak, karon fogott Beregi Miklós.

— Bajtárs, meg tudja mondani a tiszántuli török csapatok biztos elvonulási utját?

— Az apró részletekig, ha térkép van előttem.

— Térkép van szobámban, ha szerencsés leszek, hogy feljön velem.

— De őrnagy ur, az udvar területére?

— Ej mit! Ön kedves vendégem, a ki meglátogat, különben szabadságom ma kezdődik és senki sem kérdi: mit teszek.

A két katona néhány percz múlva a térképet vizsgálta.

— Itt van, őrnagy ur. A kiindulás a Mátra aljától kezdődik, az átkelés Derzsnél.

— Tovább uram! — biztatá a tisztet sápadtan a vasember.

— Egy mocsártengert találnak az átkelés után, melynek vége az Aldunába vész.

— Tehát erre nem mehetnek?

— De éppen itt mennek el. Tiszántul a Hármaskunhalomnál egy elrejtett töltés vonul végig a római sánczokig, állítólag a kitűnő mérnök: Traján római cezár készítette. A nép, e töltést Ördög-árokknak hívja, mert a náderdőtől sehol sem látszik. A mi hadseregünk, ha jó vezetővel nem bír, elvesztheti ez irányt, a török csapatok elszöknek előle: mert a töltés több helyen, és tiz mért-

földnyire is elvesz a mocsár magasabb hátjain s ellenkező irányban buvik elő. Nézetem: hogy Pumilló serege az első nap elvesziti a töltést, többé meg sem találja, hanem bukdácsolni fog a nyáron át a nélkül, hogy ellenséget látna.

A vasember az előzékeny tiszttal mellett csaknem összeroskadt, és elfojtott hangon kérdező tovább:

— Mit gondol, hol lehetnek most?

— A török csapat ekkorra átkelt a Dunán komolyabb baj nélkül; Pumilló seregei pedig ott küzködnek a Tiszának valamelyik oldalán.

A tiszttal eltávozott, Beregi Miklós szaladt lováért.

— Óh, én őrrült, a ki sohasem késtem el, ha ide későn érkezem!

Az éj sötét volt; de a vágató lovagot a kapu őrsége sem tartóztathatá föl rohanásában. Futott az, mint a kit rossz szellemek üznek, az éj sötétjében úgy látszott távolról, mintha nagy, fekete szárnyai volnának.

A tiszttal gyanuja betölt. A kivonuló török csapatok ösmerték az utat és a Dunához értek minden ütközet nélkül.

Pumilló serege, melyből teljesen hiányoztak a magyar századok, még azzal sem volt tisztában: nem utána jönnek-e a menekülő csapatok.

De midőn tudomására jutott, hogy hátutról semmi veszedelem nem fenyegeti, ekkor megkezdte pribék munkáját: a tiszántuli alföld ugyanis a töröknek adózott, s Pumilló foglalni akart, királyának országában.

A legelső falut, melynek határába lépett, lakatlanul találta, felbőszülve dulatta föl.

A Kunság őrei jókor meghozták a hirt, a tanácskozó halmon összegyűltek a lakosok.

Negyvenkét faluból jöttek össze a nép legszebb alakjai. Közös vajdájuk : Sie Lőrincz tudatta velük, hogy többé nem kell félteni a gyöngébb népet, nem szükséges elhajtani ménest, gulyát, nyáját. Jön az új gazda : legyen ellátása bőven, mindenből.

Maga, minden kísérő nélkül ment Pumilló elébe s elmondta : hogy e törzs békés és a százados török rabság alatt magasodtak föl a kis faluk templomainak tornyai.

Két hosszú farkocs nyult le füle előtt, mely természetes csigákban göndörödött. Két hosszú farkocs lógott széles hátán s ez volt a vajda pompája a többiek fölött, kik a két első farkocson kívül, csak egyet fontak hátulról.

Hogyne mert volna odamenni! Karjaiban erő, szívében bátorság ült s oly mély alázattal szerette a magyar király hű emberét, Beregi Miklóst.

Pumilló dühösen ragadta meg a vajda farkocsát és ráordított :

— Gazember! ösmerlek benneteket, alázattal jöttök elém, hogy hátunk mögött megtámadhassatok.

Az erős ember nyögött, a gyalázó szavakra szeliden válaszolt :

— Nem, uram Mi sohasem támadunk háta mögött senkit.

— Elpusztítalak benneteket a föld színéről.

— Uram, faluinkban nők, gyermekek vannak.

— Ebfajzat mind!

Sie Lőrincz e durvaságra kevélyen szeme közé nézett a káromkodónak.

— Ez a föld mienk, te magad vagy a bitang! Pumilló gróf kevésnek tartotta, hogy ez

embert azonnal megölesse, hiénai boszut akart rajta állni.

De Sie Lőrincz az éjjel kiszabadította magát a kötelékből s megszökött.

Késő volt már.

A falvak lakosai nem számítottak csatára, s Pumilló serege dühödten csapott le rájuk.

A férfiak egy része, nagyobbára vén emberek, Sie Lőrincz szavára egy halmon összegyültek, föltartóztatni a pusztítókat.

Nem katonák voltak, csak egyszerű pórok, kiknek ősi bátorságuk adta meg a merészséget szembeszállani Pumilló seregével.

Nem várták be a támadást, ők maguk kezdték meg. Kardja nem volt egynek sem, de nehéz csákányuk, sulyos buzogányuk, rémitő fegyver volt kemény markukban.

Kevesen voltak.

Őrületség számba ment ellenállásuk; de ő náluk a gazda védte tűzhelyét, apa a fiát, feleségét, lányát, a házat, mely szél ellen, eső ellen, hó ellen védte mindnyájukat, a bölcsőt, mit ősük szőtt gyékényből, a családi boldogságot, mit gyönyörrel élvezének, azt a földet, mely a magyar nemzeté volt, és ezzel a gondolattal mindent: világot, virágot, életet, becsületet, reménységet, jövője feslő álmait.

Nem védték magukat.

Támadtak, míg izmaik össze nem voltak vágva.

Fél napig tartott a harcz.

Hősök csatája zsoldosokkal.

A halomnak „Jajhalom“ neve az oltárkő emlékezetükön.

Kigyultak a falvak, a templomok tornyai lobogtak, mint az átok rémes fáklyái. Nem sirt

senki: mellét tárta ki a borzalomnak. Sodoma és Gomora égése messze példa a jövőnek. Azok rosszak voltak: ezek jók és áldott volt előttük a föld.

Egy falu, egyetlen ház sem maradt, lángolt mind. Tűzben volt a rét, a nyárfa erdő. A forró fényben a napsugarak nem törtek le a földre: ott birkóztak a levegőbe rohanó lángnyelvekkel, mely gunyolta a felhőt, s piszkos felleget szőtt rá a mértföldeken keresztül szállongó füst.

(Vége az első kötetnek.)

ÚJ IDŐK

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi
képes hetilap.

Szerkeszti: **Herczeg Ferenc.**

Főmunkatársak:

Mikszáth Kálmán és Bródy Sándor.

Munkatársai különben a lapnak a leg-
kiválóbb magyar írók és művészek.

Kölcsöfizetési ár:

Egész évre 8 frt. Fél évre 4 frt.

Negyedévre 2 frt.

Mutatványszámot ingyen küld

az **Új Idők** kiadóhivatala,

Budapest, Andrássy-ut 10.

Megrendelhető 2 frtos havi részlettel-lesztésre.

MUNKÁCSY MIHÁLY ÉLETE ÉS MUNKÁI.

Írta: Malonyai Dezső.

24 műmelléklettel és 110 képpel, vázlattal.

Egy nagy díszmunka ez, mely sorra szedi Munkácsy-nak úgyszólván összes remekeit, elmondva egyuttal az élete történetét: miként lett az asztalos inasból a világ egyik legnagyobb festője. Az album számára a világ minden részéből hordták össze az anyagot. A hány helyre a mesternek egy-egy remeke elkerült, annyi helyről szerezték be az engedélyt egy-egy Munkácsy-kép reprodukálására. Benne vannak ebben a munkában nemcsak azoknak a képeknek a másolatai, melyeket a magyar közönség már ismer, hanem pazar sora olyan műveinek is, melyeket még hírből is alig, vagy éppen nem ismernek itthon, olyan képek, melyeket magánosok hordtak szét a mester párisi műterméből Európa és Amerika amatőr galériáiba s mint féltve őrzött kincsek eddig még másolatban sem kerülhettek a nyilvánosság elé. A képek reprodukciói elsőrendű műintézetekben készültek, a 24 műmelléklet megérdemli, hogy mindegyik külön-külön bekereztesse. A nagyszabású s a magyar műtörténelemben számot tevő díszmunka az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat közreműködésével és támogatásával jelent meg.

Ára remek díszkötésben 24 forint.

Megrendelhető 2 forintos havi részletekben.

Singer és Wolfner könyvkiadóhivatala
Budapesten, Andrassy-út 10.

Itt levágandó és SINGER és WOLFNER cégnek (Budapesten, Andrassy-út 10.) aláírva beküldendő.

Ezennel megrendelem a Munkácsy élete és munkái című díszművet 24 forint értékben, fizetendő 2 forintos havi részletekben a szállítástól kezdődőleg Budapesten SINGER és WOLFNER könyvkereskedésében. Az esedékes és le nem fizetett részleteket a cégnek jogában áll postai megbízással bevonni. A részletek be nem tartása az egész számla összegét azonnal esedékessé teszi.

Lakhely:

Név és állás:

Fizetendő Budapesten.

Olcsasható aláírást kérünk.

Vig és komoly magánjelenetek gyűjteménye.

— Egy-egy füzet ára 15 kr. —

1. füzet: A kakastúlón. Vig monolog. Irta: *Gabányi.*
- *2. füzet: A szórakozott kisasszony. Vig monolog. *Charles Monselet* után. Irta: *Gabányi.*
3. füzet: Desperat ur. Vig mon. *Jules de Marthold* u.: *Gabányi.*
4. füzet: Az élet. *Grenet Dancourt* után fordította *Szentpéteri.*
5. füzet: Filippó. Vig monolog. Irta: *Gabányi.*
6. füzet: Szeretem a nőket. Vig monolog. Irta: *Georges Lorin* Fordította *Szentpéteri.*
- *7. füzet: A levél. Vig monolog. Irta: *Gabányi.*
8. füzet: A légy. Vig monolog. *Emile Guillard* után. Fordította: *Hevesi József.*
9. füzet: Az öreg tánczmester. Tragikomédia. Irta: *Csiky G.*
10. füzet: Lóco. Vig monolog. Irta: *Gaál M.*
11. füzet: Egy baleset. Dialog. Irta: *Gabányi.*
12. füzet: A kék harisnyás. Tréfa. Irta: *Radó Antal.*
13. füzet: A kómikus. Magánjelenet. Irta: *Kürthi Emil.*
14. füzet: Az orr. Vig monolog. Irta: *Peterdi S.*
15. füzet: A hajótörés. Komoly monolog. Irta: *Coppée.* Fordította: *Gabányi.*
16. füzet: Gábor mester. Komoly monolog. Irta: *Lenkei H.*
17. füzet: A Rákok. Fordította: *Ujváry,* és *Udvarias* ember. Fordította: *Seiklay.*
18. füzet: Fekete frakkban. Irta: *Dreyfuss.* Ford.: *Kuliffay B.*
19. füzet: Buzogány Sebestyén. Rózsátólvaj. Irta: *Pósa L.*
20. füzet: Az új lakó. Irta: *Gabányi.*
21. füzet: A fogadás. Irta: *Hangay Oktáv.*
- *22. füzet: Bál után. Monolog. Irta: *Szécsi Ferenc.*
23. füzet: A függöny. Monolog. Irta: *Eugène Verconsin.*
24. füzet: Hazaérkezés. Monolog. Irta: *Kortambert R.*
- *25. füzet: Az irodában. Monolog. Irta: *Porcsolt K.*
26. füzet: A monolog ellen. Monolog. Irta: *Ábrányi E.*
- *27. füzet: Az anya. Monolog. Irta: *Gabányi.*
28. füzet: Egy kedves ember. A bánya-szerencsétlenség. Irta: *Gabányi.*
29. füzet: Teljes végeladás. *Saphir* után *Hangay Oktáv.*
30. füzet: A ki mer az nyer. Jelenet. Irta: *Murai K.*
31. füzet: A mama. Vigj. két jelenetben. Irta: *Murai K.*
32. füzet: Az író utolsó forintja. Irta: *Molnár György*
33. füzet: A revolver. Jelenet. Irta: *Murai Károly.*
34. füzet: A váratlan fordulat. Jelenet. Irta: *Murai Károly.*
35. füzet: Excelsior! vagy a szív és öntudat harca. Irta: *Molnár György.*

*) A * -gal jelzettek hölgyeknek való monologok.

36. füzet: Jer ide. Irta: *Gabányi*. — A „Jer ide” nem monolog, hanem drámai gyakorlat s azért vettük fel ezt a gyűjteményünkbe, mert azok, a kik szavalni szeretnek s szavalni szoktak, nagy hasznát veszik e füzetkének.
37. füzet: A tolvaj. Monolog. Irta: *Gabányi*.
38. füzet: Legénybucsu. Magánjelenet. Irta: *Szécsi F.*
39. füzet: Hypnotizmus. Párjelenet. Irta: *Gabányi*.
40. füzet: Oh azok a nők! Vig magánjelenet uraknak. Irta: *Ilsvai Hugó*.
- *41. füzet: Oh ezek a férfiak! Vig magánjelenet, hölgyeknek. Irta: *Ilsvai Hugó*.
42. füzet: A színész. Monolog. Irta: *Thury Zoltán*.
43. füzet: Leánykérés előtt. Monolog. Irta: *Tábori R.*
44. füzet: Egy ideges ember. Monolog. Irta: *Gabányi*.
- *45. füzet: Férjhez menjek? Monolog. Irta: *Ilsvai Hugó*.
46. füzet: Mézes hetek után. Vigjáték egy felvonásb. Irta: *Gyalui Farkas*. (Egy ur és egy hölgy számára.)
- *47. füzet: Clary contra Clary. Monolog hölgyek számára. Irta: *Millaud Edeárd*. Fordította: *Fái J. Béla*.
48. füzet: Othello Kis-Pesten. Monolog. Irta: *Vetési László*.
- *49. füzet: Bakfisálmok. Monolog hölgyeknek. Irta: *Heltai J.*
50. füzet: Az utolsó felvonás. Magánjelenet. Irta: *Karcsag V.*
51. füzet: A föld és népe. Cultur historico, geographico, humoristico felolvasás. Dr. Solphurius és mások nyomán írta: *Gabányi Árpád*.
52. füzet: A volapük. Monolog. Irta: *Gabányi Árpád*.
53. füzet: Az öngyilkos. Monolog. Irta: *Gabányi Árpád*.
- *54. füzet: A kis kíváncsi. Magánjelenet fiatal leányoknak. Irta: *Ilsvai Hugó*.
- *55. füzet: Az első szerelmes levél. Monolog hölgyeknek. Irta: *Thewrewk Árpád*.
56. füzet: Találkán. Monolog. Irta: *Vári Dezső*.
- *57. füzet: A szerenád. Monolog. Irta: *Makai Emil*.
58. füzet: Az inggomb. Monolog. Irta: *Thewrewk István*.
59. füzet: A tót tánczmester. Vig monolog. Irta: *Gabányi Á*
60. füzet: Az első debut. Magánjelenet. Irta: *Faragó Jenő*.
- *61. füzet: A vis-à-vis. Magánjelenet. Irta: *Sebők Zsigmond*.
- *62. füzet: A riporter. Magánjelenet. Irta: *ifj. Csathó Aurél*.
63. füzet: Izé kisasszony. Monolog. Irta: *Makai Emil*.
- *64. füzet: Bál előtt. Monolog. Irta: *Lásár Béla*.

1897-ben jelent meg:

65. füzet: A párbajhős. Monolog. Irta: *Salamon Ödön*.
- *66. füzet: A bakfi. Monolog. Irta: *Jassicus*.
- *67. füzet: A rosszul nevelt leány. Jelenet. Irta: *Faragó Jenő*.
68. füzet: Szervusz. Magánjelenet. Irta: *Salamon Ödön*.
69. füzet: Gyűrűváltás előtt. Monolog. Irta: *Márai Lajos*.
70. füzet: Hamvazó szerda. Monolog. Irta: *Tábori Róbert*.
- *71. füzet: Két levél. Magánjelenet. Irta: *Géczy István*.

*) A *-gal jelzettek hölgyeknek való monologok.

Valódi magyar Szakácskönyv

Irta: ZILAHY ÁGNES.

Harmadik javított és a házi czukrászaival bővített kiadás.

— **Ára kötve 1 frt 80 kr.** —

Mikor a szakácskönyv első kiadása megjelent, Teleky Sándor gróf a következő levelet írta a szerzőhöz:

Igen tisztelt asszonyom!

Igen szépen köszönöm a könyvet; jól ettem és jóllaktam belőle. Mondhatom, hogy élvezettel olvastam leírását azoknak a jó magyar ételeknek, a melyeket olyan jóízűen élveztem, míg gyomrom volt, annyira nélkülöztem a számkivetésben s most már, vén koromban csak villa és kanálhegyen ehelem. — Én is könyitok valamit a szakácság művészetéhez. Nagy mesterem volt, ki titkaiba bevezett: az öreg Dumas, a ki Carem Soyer magaslátán állott és Brillant Savarin tudományát tökélyestette. Okos dolgot cselekedtem, a mikor Nagysádnak tanácsoltam, hogy írjon „Szakácskönyvet“; valóban sikerült s olyan, mint egy pirostra sült, pompás pulykapecsenye.

Isten áldja, üdvözlettel **Teleky Sándor gr.**

A ki 1 frt 80 krt és 10 krt portóra, összesen 1 frt 90 krt postautalványon előre küld be, bérmentre kapja a könyvet.

Feltűnően hat Czerny-féle „keleti rózsatej“

oly vakító fehérséget és

→ **üde ifju színt** ←

kölcsönöz az arcbőrnek, mely más szer által el nem érhető, kitűnő még miájfolt, szeplő, bőrpattanás, nem szép arczszín és napsütés ellen; eltávolítja a bőrnek tisztátalanságát, minden sárga és barna arczszínt és egyidejűleg alkalmas minden testrésze. Feltétlenül ártalmatlan.

Ára 1 frt. Balzsamszappan hozzá 30 kr.

Czerny-féle TANNINGENE

legujabb, olomnélküli, ártalmatlan, egyedül legjobb

→ **hajfestő-szer** ←

haj és szakál, u. m. szemöldökfestésre, melylyel a legegyszerűbb módon és csak egyszeri használatnál a haj ugyanazon biztos, szép és fényes barna, sötét szőke, vagy fekete természetes színét visszanyeri, melylyel az őszülés előtt bírt; a színt szappannal mosás és gőzfürdő sem változtatja. Ára 2 frt 50 kr.

Anton J. Czerny, Wien, XVIII., Carl Ludwigstrasse 6.

Főraktár Budapest Török József és Egger-féle gyógyszerárakban.

Városi raktár Bécs, I., Wallfischgasse 5.

A szép Neville kislasszony. Angol regény, írta Croker B. M.	1.—
Hófehérke. Regény, írta Bródy S.	—50
Ibolya, regény, írta Flon A.	—50
Kálvária, elbeszélések, írta Békefi Antal	—50
Göröngyös utakon, francia regény, írta Tinsau Leon	1.—
Andrásfalvy de Andrásfalva. Irta Werner Gyula. 2 kötet	1.—
Noemi. Olasz regény, írta Mercedes	—50
Mindszenti Katalin, regény, írta Borostyány Nándor	—50
A kis hőbortos. regény, írta Mrs. Hungerford	—50

X. évfolyam.

A gyermek joga, írta Ohnet György. Regény	1.—
Almanach az 1895. évre. Szerkeszté Mikszáth Kálmán	1.—
Sibilla, angol regény, írta Mrs. Alexander	1.50
Két leány és egy legény. Regény, írta Beöthy László	—50
Lou. Regény, írta Roberts Sándor	—50
Viola története. Regény, írta Tutsek Anna	—50
A nábob kincse. Regény, írta A. Conan Doyle	—50
Asszonyokról — asszonyoknak. Elbesz. írta Gyarmathy Zsigáné	—50
Angéla. Regény, írta Theuriet André	1.—
A napszámosok. Regény, írta Kupa Árpád.	1.—
A komédiásné. Regény, írta Contessa Lara	—50
Lavina. Regény, írta Pekár Gyula	—50

XI. évfolyam.

Régi harag. Regény, írta Ohnet György.	1.—
Almanach az 1896. évre. Szerkeszté Mikszáth Kálmán	1.—
Salamon király kincse. Rider Haggard.	1.—
Knopfmacher. Regény, írta Herman Ottóné.	—50
A párbaj. Regény, írta Csehov P. Antal	—50
Korhadt oszlopok. Regény, írta Tábori Róbert	—50
A Csókás-tanya. Regény, írta Cherbuliez V. 2 kötet	1.—
Nyári felhők. Elbeszélések, írta Szomaházy István.	—50
Az első kedves. Regény, írta Gerolamo Rovetta.	—50
Vadrózsa. Regény, írta Jean de la Bréte	1.—
A szabadtűz. Történelmi regény, írta Gyulai Farkas.	—50
A rejtélyes ház. Angol regény, írta Warden Florence. 2 kötet	1.—

XII. évfolyam.

Hiába való gazdagság, írta Ohnet György. 2 kötet	1.—
Almanach az 1897. évre. Szerkeszté Mikszáth Kálmán	1.—
Bűn és büntetés, írta Serrao Matild. 2 kötet	1.—
Hatalom. Regény, írta Pekár Gyula.	—50
Három elbeszélés. Irta Zola Emil. Ford. Toth Béla.	—50
Ecce Homo. Elbeszélések, írta Bársony István	—50
Az arany. Dán regény, írta Moeller O. M.	—50
Közvélemény. Regény, írta Benicskyné Bajza Lenke. 2 kötet	1.—
Az amerikai. Angol regény, írta Gunter A. C. Két kötet	1.—
Két világ közt. Regény, írta Kövér Ilma	—50
A képviselő leánya. Regény, írta Ohnet György	—50
Két menyasszony és más elbeszélések. Irta Gárdonyi Géza	—50
Az üldöző. Regény, írta A. Conan Doyle	—50

XIII. évfolyam

A faviéresi lelkész. Regény, írta Ohnet György. Két kötet	1.—
Almanach az 1898. évre. Szerkeszté Mikszáth Kálmán	1.—
A szeleburdi. Regény, írta Gyp	—50
Alkonyat. Regény, írta Szántó Kálmán	—50
Családi hasonlatosság. Regény, írta Croker B. M. 2 kötet	1.—
Képzelt királyok. Regény, írta Kupa Árpád. 2 kötet	1.—

	évf.	köt.
Kövér Ilma. Damáz Margit.	VII.	18
" Két világ közt	XII.	15
Kupa Árpád. A napszámosság, regény	X	15-16
" Képzelt királyok, regény	XIII.	9-10
Letneff Anjuta. Ország regény	IV.	17-18
Lindau. Jung Helén, elbeszélés	II.	9
" Lázban, regény	VI.	17
Margitay. Megölt lelkek, regény	II.	5
Mercedes. Noemi	IX.	16
Mikszáth. A lobinali fű, elbeszélés	I.	8
" A fészkek regényei, elbeszélések	II.	16
" "Almanach" 1888, 1889, 1890. 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898-ra		
Mudrony. Ildeivé leánya, ered. reg.	VI.	15-16
Moeller O. M. Az arany	XII.	10
Ohnet. A bánya, regény	I.	1-2
" Lise Fleuron, regény	I.	10-11
" A Croix-Mort grófnők, regény	II.	1-2
" Sarah grófnő,	II.	10-11
" Akarat,	III.	11-12
" Rameau orvos	IV.	18-14
" Utolsó szerelem	V.	8-9
" A Pierre lelke	VI.	1-2
" A vasgyáros (hámos)	VI.	11-12
" A gyűlölség adója	VII.	1-2
" Nimród és Társai	VIII.	1-2
" A gyermek joga	X.	1-2
" Régi harag, regény	XI.	1-2
" Hiábavaló gazdagság	XII.	1-2
" A képviselő leánya	XII.	16
" A faviéresi lelkész	XIII.	1-2
Oulda. A freskok, regény	III.	15
Pekár Gyula. Lavina, regény	X.	18
" Hatalom	XII.	7
Petelei. A fülemile, elbeszélés	I.	12
Rákosi Viktor. Téli regé.	VIII.	10
Reade Charles. Titok	VIII.	14-15
Róberts Sándor. Lou	X.	9
Rovetta G. Az első kedves	XI.	13
Savage R. Henry. Hivatalos feleség	VIII.	9
Schultz Jeanne. A fogadalom	VIII.	11
Serao. Isten hozsád szerelem, olasz regény	VI.	18-14
" Bűn és büntetés	XII.	5-6
Sudermann. A kegyencz	VII.	11-12
P. Szathmáry. Balassa Bálint, tört. regény	II.	12
" A legszebb hercegnő, regény	III.	18-14
" A kiengesztelt átok	VII.	15
Szántó Kálmán. Alkonyat, regény	XIII.	6
Szomaházy István. Nyári felhők	XI.	12
Tábori Róbert, Nagy játék	VIII.	7-8
" Korhadt oszlopok	XI.	9
Tarchetti. A szív küzdelmei	V.	7
Theuriet. Veszedelemes bűbáj	VII.	9-10
" Angela, regény	X.	13-14
Tinséau Leon. A hívek, regény	VI.	18
" A tilalom	VII.	16-17
" Göröngyös utakon	IX.	12-13
Tolnai. A jubilások, regény	I.	6
Turgenyev. Első szerelem. Kipp-Kopp elbesz.	II.	15
Tutsak Anna. Viola története	X.	10
Uchari. Blaisot kisasszony, regény	III.	16
Váradi Antal. Elmult évekből	VII.	8
Verga. Egy apáca története	VII.	5
Warden F. A rejtélyes ház	XI.	17-18
Werner. Szent-Mihály	IV.	9-10-11
Werner Gy. Antusz	VIII.	12-13
" Andrásfalvy de Andrásfalva	IX.	14-15
Zola. Emile. Álom, regény	IV.	7-8
" Három elbeszélés	XII.	8

Egy-egy kötet ára csinos piros vászonkötésben 50 kr.

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap

Szerkeszti Herzeg Ferenc.

★

Előfizetési ár negyedévre 2 frt.

★

Mutatványszám kívánatra ingyen.